

Inhoud

22 maart 2002

262

De bewijsstatus van de **vingerafdruk** was lange tijd vanzelfsprekend. De opkomst van het DNA heeft daar een eind aan gemaakt, blijkt uit een opzienbarend Amerikaans vonnis.

246

In het **Wouters-arrest** beoordeelde het Europese Hof van Justitie marginaal dat het samenwerkingsverbod richting accountants is toegestaan. Een conclusie uit dit arrest is dat de NMa mag beoordelen of een regel van de NOvA noodzakelijk is voor de goede beroepsuitoefening.

258

Hoe kan in een gespannen arbeidsmarkt worden voorkomen dat de medewerkers weglopen na het eerste telefoontje van een headhunter? Een introductie in **loopbaanontwikkelingstrajecten** en persoonlijke ontwikkelingsplannen.

- 246** Het Wouters-arrest
Marco Slotboom
- 254** Bestuurdersaansprakelijkheid: steeds wijdere kringen in de vijver
Georg van Daal
- 258** Loopbaanontwikkeling binnen de advocatuur
Vera de Leeuw
- 262** De vingerafdruk ontmaskerd
Peter Vermij

Vaste rubrieken

- 245** Column
Behoud cultuurbezit!
René Klomp
- 265** In het nieuws
 - Ziektekosten exploderen in Amerikaanse gevangenissen
 - Houthoff vrij van Anglicanen
- 266** De balans van...
Mariëlle van de Weijenberg
Martine Goosens
- 268** Reacties:
 - No cure no pay-verbod: doodlopende weg
 - Drie hoeraatjes voor de claimcultuur
 - Opinies gepeild
 - Engelgeer trok klacht niet in
- 269** Iks ging weer eens pleiten
Leo van Osch
- 282** Disciplinaire beslissingen

270-281 Van de orde

- 243** Van de deken:
 - Convenierend convenant
 - Orde-nieuws
 - Permanente Opleiding
 - Personalialia
 - Literatuur

In de volgende nummers

- Schockschade, wie wel en wie niet?
- Kantoren zetten in op marketing
- Met de stofkam door nieuw rechtsvordering
- Pro bono in de VS

VAN DE DEKEN

Conveniërend convenant

mr. M.W. Guensberg

Op maandag 4 maart 2002 sloten de Staatssecretaris van Justitie, de Raden voor Rechtsbijstand en de Nederlandse Orde van Advocaten een convenant. In dit stuk zijn uitgangspunten verwoord die moeten leiden tot een samenhangend systeem van kwaliteitszorg in de gesubsidieerde rechtsbijstand. De gemaakte afspraken zijn niet baanbrekend. Ze bevestigen deels de bestaande praktijk maar op een aantal punten wordt duidelijker richting gegeven aan plannen tot kwaliteitsborging in de advocatuur.

Het feit dat het convenant de resultante is van een veel te lange discussie over een veel te beperkte verhoging van de toevoegingsvergoedingen met € 7,26 per punt, vertroebelt enigszins de werkelijke strekking en ook het belang ervan.

Het uitgangspunt was en blijft dat kwaliteitszorg primair de verant-

gebreed met het meten van klanttevredenheid (2004) en met intercollegiale toetsing, consultatie of intervisie (2006). De Orde controleert, zoals bekend is, de verordening op de Permanente Opleiding door middel van een verplichte opgave door alle advocaten van de behaalde punten en vervolgens middels een *at random* steekproef op certificaten. In het convenant is toegezegd dat de controle geïntensiveerd zal worden en uiteindelijk zelfs omgezet zal worden in 'één op één-controle' indien de steekproef leidt tot de constatering dat er te vaak (meer dan in 5% van de gevallen) onvolkomenheden blijken te bestaan in de opgaven die advocaten jaarlijks doen. Nu is elke onvolledige en vooral elke onjuiste opgave er één te veel en betekent een dergelijke gebrekkige opgave ook een overtreding van Orderegels die tuchtrechtelijke gevolgen kan, en in veel gevallen zal hebben. Extra druk op het controlesysteem kan dus geen kwaad.

De Orde is het van harte met de medeondertekenaars van het convenant eens dat met de verplichtingen voortvloeiend uit de door het College van Afgevaardigden vastgestelde verordeningen niet de hand mag worden gelicht en in dat verband kan dus gesproken worden van een conveniërend convenant. Dat geldt natuurlijk ook en vooral voor de in het convenant nog eens vervatte aandacht voor kwaliteit en kwaliteitszorg. Ruimschoots voordat de onderhandelingen over het convenant aanvingen was de Orde door middel van ontwikkeling van de kwaliteitstoets, een indrukwekkend stelsel aan opleidingen (van Beroepsopleiding tot en met Permanente Opleiding) en gerichte regelgeving al actief op het gebied van kwaliteitsbevordering en kwaliteitsborging. Die trend zal worden doorgezet en natuurlijk niet alleen in de gesubsidieerde rechtshulp. De advocatuur zal de bijzondere plaats die men in de samenleving inneemt alleen kunnen behouden als men de kwaliteit levert die bij een geprivilegieerde positie behoort. Het SkIR zal in staat worden gesteld om goede en werkbare kwaliteitsinstrumenten te ontwikkelen en aldus zal ook nog eens een bijdrage aan kwaliteitsbevordering worden geleverd.

Ter gelegenheid van de ondertekening van het convenant is nog eens door alle betrokken partijen benadrukt dat de toevoegingsvergoedingen werkelijk verder omhoog moeten. Er wordt immers nog steeds niet behoorlijk betaald voor de kwaliteit die in haast alle gevallen wél wordt geleverd. ■

De controle van de opleidingsverordening zal een 'één op één-controle' worden als uit de steekproef blijkt dat de opgaven in meer dan de helft van de gevallen onvolkomenheden bevatten

woordelijkheid is van de individuele rechtsbijstandverlener onder de centrale verantwoordelijkheid van de Orde. De Raden voor rechtsbijstand kunnen vanuit hun eigen verantwoordelijkheid – het organiseren van de gesubsidieerde rechtsbijstand – natuurlijk eisen stellen aan bij hen ingeschreven advocaten. De inhoud van die eisen zal in overleg met de Orde worden vastgesteld.

In concreto betekent dit dat vanaf 1 januari 2004 uitsluitend voor inschrijving bij de Raden in aanmerking komen die advocaten die een auditverklaring, afgegeven door een erkende auditor, kunnen overleggen. Er zijn inmiddels tientallen door de Orde opgeleide auditoren beschikbaar om op verzoek van de advocaten en advocatenkantoren een audit op basis van een door de Orde erkend protocol uit te voeren. De aan de audit verbonden kosten worden grotendeels vergoed. Die advocaten die voldoen aan de gestelde voorwaarden komen met terugwerkende kracht tot 1 januari 2002 in aanmerking voor de verhoging met € 7,26 per punt. Gaandeweg zal de kwaliteitstoets, de basis voor de audit, worden uit-

JURISTENVERENIGING INTERNATIONALE HANDEL

NAVH

Symposium 8 april 2002
Slot Zeist

"De Internationalisering van de Energiehandel"

over de handel in product, transportdienst en uitstoot

Op maandag 8 april 2002 organiseert de NAVH een Symposium, dat ook voor niet leden openstaat. Het Symposium bestaat uit een dagprogramma waarin een scala aan onderwerpen de internationale energiehandel betreffende, zullen worden behandeld.

De onderwerpen en inleiders zijn:

- **Algemene Inleiding**
 - **Wat is energiehandel en wat wordt er verhandeld?**
 - **Electrictiteitshandel**
 - **De handel in Groene Stroom**
 - **Gashandel**
 - **De ontwikkeling van een Standardcontract**
 - **Oliehandel**
 - **Emissiehandel**
- **mr dr Martha Roggenkamp**
Energiegroep Nolst Trinité
 - **mr Wolfgang Peters**,
Managing Director RWE Gas
 - **mr Onno Verkatyl**
Corporate Lawyer, APX
 - **drs Theo de Lange**
Manager New & Renewable Energy Group
Unit policy Studies, ECN
 - **drs Willem Faber**
Manager Front Office Gastransport,
Gasunie
 - **Jan van Aken**,
Secretaris EFET
 - **Blanche Sas**,
Partner Harrison Solicitors
 - **Ir Jan van der Kolk**
Partner KPMG en secretaris Commissie
CO2 Emissies

Aanmelding : Schriftelijk bij het secretariaat van de NAVH
Postbus 428 - 3140 AK Maassluis - telefax 010 599 02 98
(aanmeldingen zullen vanwege het beperkte aantal plaatsen in volgorde van binnenkomst worden behandeld).

Kosten Symposium : voor leden NAVH € 240,= excl. BTW - voor niet-leden € 320,= excl. BTW

Deelnemers ontvangen gratis een exemplaar van het boek *Energie liberalisatie in Nederland; op koers?*, ter waarde van € 95,=. Aan dit ruim 350 bladzijden tellend standaardwerk hebben gezaghebbende Nederlandse en buitenlandse auteurs - experts, die u deels ook op het Symposium als spreker zult horen - meegewerkt. Het boek is in het najaar 2001 uitgegeven, als deel 5 in de serie *Energie en Recht*.

De NAVH is erkend als onderwijsinstelling in het kader van de Permanente Opleiding Advocatuur

COLOFON

82e jaargang – 22 maart 2002 – nr. 6
Verschijnt elke twee weken.

Het *Advocatenblad* is het officiële orgaan van de Nederlandse Orde van Advocaten en wordt uitgegeven door Elsevier bedrijfsinformatie bv. De inhoud wordt samengesteld door de van de Orde onafhankelijke redactie, behalve de rubrieken Van de Orde en Disciplinaire beslissingen.

De gehele productie van het *Advocatenblad* wordt betaald uit de advertentie-opbrengsten.

Redactie

mr. drs. G.C. van Daal
mr. W.K. van Duren
mr. W. Heemskerk
dr. L. Hesselink
mr. A.A.M. van der Meer
mr. P.F.P. Nabben
mr. G.J. van Oosten
mr. L.N.J.B. van Osch
mr. M. Perfors
mr. M. Ynzonides

Bladmanagement

mr. L.N.J.B. van Osch
mr. M. Perfors
mr. M. Ynzonides
dr. L. Hesselink (Elsevier)
mr. D. de Snoo (Orde)

Eindredactie

Linus Hesselink

Redactionele bijdragen

t.a.v. L. Hesselink
Elsevier bedrijfsinformatie bv
Postbus 16500, 2500 BM Den Haag
tel. 070-4415226
fax 070-4415919

email: l.hesselink@ebi.nl

Bezoekadres: Benoordenhoutseweg 46, Den Haag
Zie www.elsevierjuridisch.nl

Bijdragen voor het Orde-deel

Nederlandse Orde van Advocaten,
Postbus 30851, 2500 GW Den Haag,
tel. 070-3353535, fax 070-3353531.
Zie ook: www.advocatenorde.nl

Uitgever

drs. J.W. van der Weele

Juridische Vacaturebank

www.jbb.nl

Beeld

Vormgeving: VILLA Y, Andre Klijsen
Tekeningen: Floris Tilanus
De Pinguïn: W.C. van Manen, Stichting
Advocaten voor Advocaten

Lay-out

Dimitry de Bruin, Den Haag

Correctie

Sandra Braakmann

Druk

Drukkerij Groen bv, Leiden

Advertenties

Brouwer's Direct Marketing bv
Postbus 90, 2380 AB Zoeterwoude
tel. 071-5897621, fax 071-5890580
e-mail: bdmbv@euronet.nl
Advertentietarieven op aanvraag
Personeelsadvertenties: € 1,80 per mm bij een
kolombreedte van 40 mm
Inzendtermijn afl. 7: 22 maart 2002
afl. 8: 5 april 2002

Abonnementen

Alle *advocaten*, leden van de Nederlandse Orde van Advocaten, ontvangen het blad gratis. Voor adreswijzigingen kunnen zij terecht bij de Nederlandse Orde van Advocaten, Postbus 30851, 2500 GW Den Haag (Neuhuyskade 94, 2596 XM Den Haag), tel. 070-3353535, fax 070-3353531.
Niet-leden betalen € 133 per jaarabonnement (incl. BTW en verzendkosten) en voor de jaarband € 15. Studenten 50% korting. Abonnementen kunnen schriftelijk worden opgezegd tot uiterlijk twee maanden voor beëindiging van het lopende abonnement. Elsevier Klantenservice verzorgt de abonnementenadministratie voor niet-leden: Elsevier bedrijfsinformatie bv, afdeling Klantenadministratie, postbus 808, 7000 AV Doetinchem. Tel. 0314-358358, fax 0314-349048, e-mail: klantenservice@ebi.nl
Losse nummers: € 8

© Alle rechten voorbehouden. Niets uit dit blad mag worden veele-
voudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of
openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch,
mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier,
zonder voorafgaande toestemming van de uitgever. Voor het overnemen
van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere
compilatiewerken
(art. 16 Auteurswet) dient men zich tot de uitgever te wenden.

C O L U M N

René Klomp

Behoud cultuurbezit!

‘17 Kunstwerken afgevoerd’ was de kop boven een bericht in *NRC Handelsblad* van vorige week. Dat lijkt slecht nieuws. ‘Afvoeren’ roept tenslotte weinig positieve associaties op. Toch is het juist goed nieuws. De zeventien kunstwerken zijn van de lijst van beschermd cultuurbezit afgehaald, en hoe kleiner die lijst, hoe beter.

Die lijst hoort bij de Wet tot Behoud van Cultuurbezit uit 1984. Met deze wet beoogt de overheid te voorkomen dat voorwerpen ‘met een bijzondere cultuurhistorische of wetenschappelijke betekenis’ naar het buitenland verdwijnen. Let wel, het gaat om schilderijen, beelden en andere cultuurvoorwerpen in *particulier* bezit. Wie toevallig eigenaar is van een voorwerp dat volgens de leden van de Raad voor Cultuur een bijzondere betekenis heeft, mag zijn eigendom zelfs niet verplaatsen zonder dit aan de speciaal daartoe door de minister aangewezen inspecteur te melden. En als u weet dat op de lijst ook een aantal draaiorgels en een kayak uit West-Groenland staan, zal duidelijk zijn dat eigenaren doorgaans helemaal niet gelukkig zijn als hun eigendommen op ‘de lijst’ geplaatst worden.

De belemmeringen die plaatsing op de lijst met zich brengt, blijken pas goed zodra iemand zijn eigendom wil verkopen. Dan moet eerst toestemming aan de Minister voor Cultuur worden gevraagd. De minister *kán* toestemming geven; dan is er niets aan de hand. Maar dat is zeer onwaarschijnlijk als de koper niet in Nederland woonachtig is; het voorwerp staat immers niet voor niets op de lijst. Wordt er geen toestemming gegeven, dan moet de Staat een aanbod doen om het voorwerp zelf te kopen. En dan blijkt het zwakke punt van de WBC: in veel gevallen is de overheid niet bereid de reële waarde te vergoeden. Dat is hypocriet. Als men het voorwerp zo belangrijk vindt dat zelfs een eenvoudige verplaatsing gemeld moet worden, dan is het toch te gek voor woorden dat, als de unieke gelegenheid zich voordoet om een voorwerp van de lijst aan te schaffen en het daarmee voorgoed voor Nederland te behouden, er geen of onvoldoende fondsen aanwezig zijn om de waarde te vergoeden. Het argument dat het een hoop geld is – niet zelden miljoenen – is natuurlijk een slecht argument. Het gaat bij uitstek om bijzondere voorwerpen, met een bijzondere betekenis en dus ook met een bijzondere prijs. Wie A zegt, moet ook B zeggen. Voorwerpen die de Staat zich niet kan (of wil) veroorloven, moeten niet op de lijst geplaatst worden.

Het doel van de WBC is sympathiek, maar behalve de manier waarop er uitvoering aan gegeven wordt deugt ook de grondslag niet. Het zou niet moeten gaan om het binnen de Nederlandse grenzen houden van bijzondere kunstvoorwerpen. Zo is het nu bijvoorbeeld mogelijk dat een schilderij met een bijzondere betekenis door een museum aan een particulier in Nederland wordt verkocht. Fijn dat het schilderij in Nederland blijft, maar behalve die particulier heeft niemand er wat aan. Veel belangrijker is dat ons nationale cultuurbezit publiek toegankelijk blijft, dan wel toegankelijk wordt gemaakt. Het zou moeten gaan om het bevorderen van *openbaar* cultuurbezit. Liever een Mondriaan of een Van Gogh in een Amerikaans museum dan aan een particuliere Nederlandse muur. ■

Het Wouters-arrest

Verbod op geïntegreerde samenwerking met accountants is verenigbaar met Europees recht

Het Europese Hof van Justitie oordeelde onlangs dat het verbod van de NOvA op geïntegreerde samenwerking tussen advocaten en accountants door de Europees-rechtelijke beugel kan.¹ Het Hof heeft het verbod vrij marginaal onderzocht; toch volgt uit het arrest dat de Mededingingswet de NMa de bevoegdheid geeft zich te bemoeien met de vraag of een regel van een beroepsorganisatie als de NOvA noodzakelijk is voor de goede beroepsuitoefening.

Marco Slotboom

Advocaat te Brussel en Rotterdam*

In de jaren negentig zagen de grote accountantskantoren een commerciële mogelijkheid om geïntegreerde samenwerkingsverbanden met advocaten aan te gaan. Volgens de Nederlandse Orde van Advocaten ('NOvA') kwamen door deze ontwikkeling twee van de pijlers van het advocatenberoep – de onafhankelijkheid en partijdigheid van de advocaat – in het gedrang. Het College van Afgevaardigden van de NOvA stelde derhalve krachtens art. 28 van de Advocatenwet ('Aw') de Samenwerkingsverordening 1993 (de 'SWV') vast. De SWV staat een geïntegreerde samenwerking van advocaten met leden van een andere beroepsgroep uitsluitend toe, voorzover die beroepsgroep is erkend door de Algemene Raad van de NOvA. Accountants vormen geen erkende beroepsgroep.

De Raad van Toezicht van de NOvA besliste vervolgens dat de voorgenomen geïntegreerde samenwerkingsverbanden tussen enerzijds Wouters en Arthur Andersen en anderzijds Savelbergh en PriceWaterhouse in strijd waren met de SWV. Na de ongegrondverklaring van hun administratief beroep, stelden laatstgenoemden beroep in bij de rechtbank en vervolgens bij de Raad van State ('RvS'). De RvS stelde aan het Europese Hof van Justitie ('HvJ') een aantal prejudiciële vragen. Kort gezegd vroeg de RvS het HvJ of het verbod op geïntegreerde samenwerking tussen advocaten en accountants verenigbaar is met het EG-mededingingsrecht en met de EG-bepalingen inzake het vrije verkeer van diensten en het recht van vrije vestiging.

Illustraties: Andre Klijzen

Op 10 juli 2001 nam advocaat-generaal Léger zijn conclusie in deze zaak. Deze conclusie is eerder in het Advocatenblad samengevat.² Het HvJ heeft op 19 februari 2002 arrest gewezen. Zoals ik nog nader zal bespreken, wijkt het arrest op belangrijke punten af van de conclusie van a-g Léger. Hierna wordt eerst het arrest van het HvJ samengevat. Vervolgens plaats ik enkele opmerkingen bij het arrest.³

NOvA is ondernemersvereniging – art. 81(1) EG

Art. 81(1) van het EG-Verdrag verbiedt overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen tussen ondernemingen alsmede besluiten van ondernemersverenigingen, die de handel tussen de EG-Lidstaten ongunstig kunnen beïnvloeden en die ertoe strekken of ten gevolge hebben

* Mr. drs. M.M. Slotboom is advocaat bij Nolst Trenité (vanaf 1 mei 2002 Simmons & Simmons) te Brussel. Hij dankt zijn kantoorgenoot mr. E.J. Stalenberg voor zijn waardevolle bijdrage aan de totstandkoming van dit artikel. Overigens is mr. Slotboom lid van de Adviescommissie Wetgeving Mededinging, van de NOvA.

dat de mededinging op de gemeenschappelijke markt merkbaar wordt beperkt.

In het *Wouters*-arrest stelde het HvJ eerst vast dat de NOvA bij de vaststelling van de SWV handelde als een ondernemersvereniging in de zin van art. 81(1) EG; vervolgens toetste het HvJ de SWV als besluit van een ondernemersvereniging aan art. 81(1) EG (zie hierna).

Nadat het HvJ eerst oordeelde dat advocaten ondernemingen zijn in de zin van art. 81(1) EG, besliste het HvJ dat de NOvA bij de vaststelling van de SWV handelde als

een ondernemersvereniging, en niet als een overheidsorgaan. In het laatste geval zou art. 81(1) EG niet van toepassing zijn geweest, ook al zijn haar leden advocaten en ondernemingen. De NOvA trad bij de vaststelling van de SWV op als regulerend orgaan van een beroep, waarvan de uitoefening een economische activiteit is. De vaststelling door de NOvA van de SWV berustte – volgens het HvJ – niet op een op het solidariteitsbeginsel berustende sociale taak en betrof evenmin de uitoefening van typische overheidsprerogatieven. Het feit dat de NOvA krachtens art. 26 Aw tevens

belast is met het behartigen van de belangen van de advocaten als zodanig doet daaraan niet af.

Het HvJ noemde dan nog een aantal andere factoren die zijn beslissing om de NOvA als ondernemersvereniging te kwalificeren ondersteunen, namelijk (i) het feit dat de bestuursorganen van NOvA uitsluitend zijn samengesteld uit door beroepsgenoten gekozen advocaten, (ii) het feit dat de NOvA bij de vaststelling van de SWV geen criteria van algemeen belang in acht hoeft te nemen en (iii) het feit dat de SWV niet buiten de sfeer van het economisch verkeer valt. Dat de NOvA een publiekrechtelijke instelling is, achtte het HvJ irrelevant. Volgens vaste rechtspraak van het HvJ is de juridische kwalificatie, die een Lidstaat aan een instelling geeft, immers niet van invloed op de toepasselijkheid van art. 81(1) EG.

Ook was het HvJ van mening dat de kwalificatie van de NOvA als ondernemersvereniging het beginsel van institutionele soevereiniteit van Lidstaten niet schond. Volgens vaste rechtspraak van het HvJ is art. 81(1) EG niet van toepassing op regelgeving die door een beroepsorganisatie als de NOvA wordt vastgesteld, indien een Lidstaat bij het verlenen van regelgevende bevoegdheden aan zulk een beroepsorganisatie (i) zelf de algemeenbelangcriteria en de essentiële beginselen vastlegt waaraan de uit te vaardigen regelgeving moet voldoen, en (ii) de bevoegdheid aan zich houdt om zelf in laatste instantie te beslissen. Een Lidstaat heeft derhalve de vrijheid om voor dit stelsel te opteren, indien hij wenst te voorkomen dat regelgeving van een beroepsorganisatie – zoals de NOvA – onderworpen is aan art. 81(1) EG.

SWV niet in strijd met art. 81(1) EG

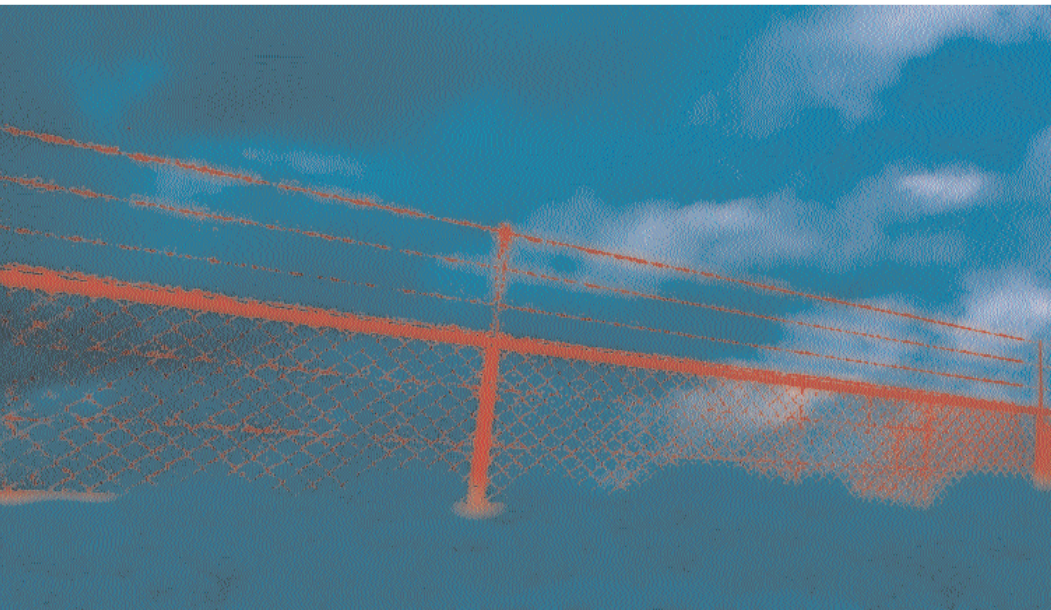
Het HvJ concludeerde dat de SWV de mededinging aantast. De SWV voorkomt immers dat één onderneming een breder pakket van diensten kan aanbieden. Voorts

zou een geïntegreerde samenwerking tussen advocaten en accountants tegemoetkomen aan gewijzigde behoeften van cliënten als gevolg van de toenemende vervalting van nationale markten en van de daarmee gepaard gaande noodzaak van permanente aanpassing van de nationale en internationale regelgeving. Bovendien kan volgens het HvJ niet worden uitgesloten dat geïntegreerde samenwerking een positieve uitwerking heeft op de kostprijs van diensten. Voorzover geïntegreerde samenwerkingsverbanden tussen de advocatuur en accountants de mate van de op de markt voor juridische dienstverlening aanwezige concurrentie zou beperken, als gevolg van de aanzienlijke vermindering van het aantal op de markt opererende ondernemingen, merkte het HvJ op dat minder vérgaande maatregelen dan de SWV denkbaar zijn om de instandhouding van een voldoende mate van concurrentie te garanderen. Om al deze redenen beperkt de SWV naar de mening van het HvJ de mededinging.

De SWV beïnvloedt voorts volgens het HvJ het intracommunautair handelsverkeer ongunstig in de zin van art. 81(1) EG, nu (i) de SWV ook van toepassing is op bezokkende advocaten die in andere Lidstaten zijn ingeschreven, (ii) het economisch en het handelsrecht steeds vaker van toepassing zijn op grensoverschrijdende transacties en (iii) accountantskantoren, die een geïntegreerde samenwerking met advocaten zoeken, meestal internationale groepen zijn, die vestigingen in verschillende Lidstaten hebben.

Volgens het HvJ valt echter niet elk besluit van een beroepsorganisatie, zoals NOvA, dat de handelsvrijheid van een of meerdere ondernemingen beperkt, automatisch onder het verbod van art. 81(1) EG. Rekening gehouden moet worden met 'de algehele context waarbinnen het betrokken besluit van de ondernemersvereniging is genomen of zijn werking ontplooit, en meer in het bijzonder met de bijzondere doelstellingen daarvan, welke in casu verband houden met de noodzaak om regels vast te stellen inzake organisatie, bekwaamheid, deontologie, toezicht en aansprakelijkheid, die aan de eindgebruikers van juridische diensten de nodige

Volgens het Hof kan de adviserende activiteit van de advocaat onverenigbaar zijn met de controlerende activiteit van de accountant

garantie van integriteit en ervaring bieden en een goede rechtsbedeling verzekeren'.⁴

NOvA is krachtens art. 28 Aw belast met het vaststellen van verordeningen in het belang van de goede uitoefening van het beroep van advocaat. De in dit verband vastgestelde regels houden met name de verplichting in om de cliënt in volledige onafhankelijkheid en het exclusieve belang van de advocaat te verdedigen, de verplichting om elk risico van belangenconflicten te vermijden en de verplichting om een strikt beroepsgeheim in acht te nemen. Het HvJ constateerde vervolgens dat voor het beroep van accountant zulke deontologische regels in het algemeen en in het bijzonder in Nederland niet gelden. Er kan volgens het HvJ dan ook een zekere onverenigbaarheid bestaan tussen de adviserende activiteit van de advocaat en de controlerende activiteit van de accountant. De accountant verricht een objectief onderzoek en een objectieve controle van de boekhouding van zijn cliënten teneinde derden zijn persoonlijke visie op de betrouwbaarheid van deze boekhoudkundige gegevens te kunnen geven. Hij is in Nederland niet onderworpen aan een beroepsgeheim vergelijkbaar met dat van de advocaat.

Het HvJ concludeerde dat, nu de SWV de eerbiediging van de deontologie beoogt te verzekeren, de NOvA 'gelet op de in [Nederland] heersende opvattingen over dit beroep, zich op het standpunt mocht stellen

dat de advocaat zijn cliënt niet langer onafhankelijk en met in achtneming van een strikt beroepsgeheim kan adviseren en verdedigen, indien hij deel uitmaakt van een structuur die mede tot taak heeft verslag te doen van de financiële resultaten van handelingen waarbij hij betrokken is geweest, en deze te certificeren'.⁵

Het HvJ besliste in dit licht dat de SWV geen inbreuk maakt op art. 81(1) EG, 'aangezien [NOvA] zich redelijkerwijze op het standpunt mocht stellen dat voornoemde regeling, niettegenstaande de daaruit voortvloeiende mededingingsbeperkende gevolgen, noodzakelijk is voor de goede uitoefening van het beroep van advocaat [...]'.⁶

SWV geen misbruik van machtspositie – art. 82 EG

Het HvJ had aanzienlijk minder overwegen nodig om te beslissen dat de SWV art. 82 EG niet schendt.⁷ De NOvA, als beroepsorganisatie van advocaten, handelde namelijk bij de vaststelling van de SWV niet als onderneming in de zin van art. 82 EG, omdat het vaststellen van algemeen verbindende maatregelen met betrekking tot het aangaan van geïntegreerde samen-

werkingsverbanden als zodanig geen economische activiteit is. Ten tweede kan de NOvA niet als een groep van ondernemingen in de zin van art. 82 EG worden aangemerkt, omdat de in Nederland ingeschreven advocaten niet door middel van zodanige banden met elkaar verenigd zijn dat zij hun optreden op de markt kunnen coördineren en zodoende onderlinge mededinging kunnen uitschakelen. De advocatuur is immers weinig geconcentreerd, zeer heterogeen en kent grote onderlinge concurrentie. Bovendien bedraagt de omzet van advocaten slechts 60% van de omzet in de sector juridische dienstverlening in Nederland.⁸

Helaas onderzocht het Hof niet wat het betekent dat de Nederlandse Minister van Justitie de SWV achteraf kan vernietigen of schorsen

Bevoegdheid minister niet onderzocht

Art. 81(1) EG verbiedt niet alleen overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen tussen ondernemingen, maar ook besluiten van ondernemersverenigingen die de mededinging in de EG merkbaar beperken. In het *Wouters*-arrest merkte het HvJ de SWV aan als een besluit van een ondernemersvereniging in de zin van art. 81(1) EG. In het *Arduino*-arrest,⁹ dat op dezelfde dag gewezen werd, besliste het HvJ daarentegen dat een tariefregeling van de Italiaanse nationale orde van advocaten geen besluit van een ondernemersvereniging was. Het HvJ kwam tot deze conclusie omdat Lidstaat Italië de bevoegdheid aan zich heeft gehouden om zelf in laatste instantie te beslissen over, althans toezicht te houden op de toepassing van deze tariefregeling. De vraag kan gesteld worden hoe het *Arduino*-arrest en het *Wouters*-arrest zich tot elkaar verhouden.

In het *Wouters*-arrest lijkt het HvJ te impliceren dat de verplichting voor een beroepsorganisatie om algemeenbelangscriteria in acht te nemen bij de vaststelling van een besluit, en de bevoegdheid van de over-

heid om in laatste instantie te beslissen, twee cumulatieve voorwaarden zijn om vast te stellen dat een besluit van een ondernemersvereniging niet onderworpen is aan de Europese mededingingsregels.¹⁰ Dit is in overeenstemming met vaste rechtspraak van het HvJ.¹¹ In het *Arduino*-arrest suggereerde het HvJ echter dat het enkele feit dat de Italiaanse Minister van Justitie in laatste instantie beslist over, althans toezicht houdt op een tariefregeling voldoende is om de tariefregeling niet aan te merken als een besluit van een ondernemersvereniging in de zin van art. 81(1) EG. Immers, het HvJ merkte in *Arduino* expliciet op dat de wet krachtens welke de Italiaanse tariefregeling wordt vastgesteld geen criteria van algemeen belang bevat die de Italiaanse orde in

van Justitie, die de regeling ook kan wijzigen. De minister wordt voorts geadviseerd door twee publiekrechtelijke organen; rechters hebben vervolgens nog de wettelijke bevoegdheid om bij de vaststelling van kosten van de tariefregeling van de orde af te wijken.

In Nederland kan de Minister van Justitie krachtens art. 30 Aw een verordening als de SWV 'slechts' achteraf vernietigen of schorsen. Uit het *Wouters*-arrest volgt impliciet dat het HvJ dit kennelijk te weinig vond om aan te nemen dat de Minister van Justitie in laatste instantie beslist over, althans toezicht houdt op de SWV. Het valt te betreuren dat het HvJ in het *Wouters*-arrest in het geheel niet is ingegaan op art. 30 Aw en niet meer richtsnoe-

oplossing van het HvJ in vergelijking met de conclusie van de a-g als praktisch voordeel dat zij ook kan worden toegepast op alle beroepsorganisaties, ook in sectoren waar ondernemingen geen taak van algemeen belang opgedragen hebben gekregen. De oplossing van het HvJ voorkomt dus dat regelgeving van dergelijke beroepsorganisaties massaal in strijd komt met art. 81(1) EG en ter voorkoming van de nadelige gevolgen daarvan voor ontheffing krachtens art. 81(3) EG¹⁷ bij de Europese Commissie zouden moeten worden gemeld (voor de periode dat de ontheffing van art. 81(3) EG nog niet rechtstreeks werkt¹⁸).

Men kan zich overigens afvragen of dergelijke regels wel in aanmerking *kunnen* komen voor ontheffing. Art. 81(3) EG laat immers enkel ruimte voor goedkeuring van besluiten van ondernemersverenigingen, indien zij gezien vanuit een economische invalshoek gunstige effecten hebben. Betoogd zou kunnen worden dat de voordelen van bijvoorbeeld deontologische regels van beroepsorganisaties met het oog op de goede rechtsbedeling wel van een economische aard zijn in de zin van art. 81(3) EG.¹⁹ De oplossing van het HvJ voorkomt ook dat op die vraag antwoord moet worden gegeven.

Voorts is opvallend, dat het HvJ in ov. 86-96 van het *Wouters*-arrest vrij nauwgezet de redenering van de a-g volgde om te concluderen dat de SWV mededingingsbepurende gevolgen heeft, die het handelsverkeer tussen de Lidstaten ongunstig beïnvloedde. Echter, daar waar de a-g stopte in zijn redenering en concludeerde dat de SWV art. 81(1) EG schond, ging het HvJ in ov. 97 e.v. van het *Wouters*-arrest verder en zette het uiteen waarom art. 81(1) EG toch niet geschonden is. De redactie van arrest geeft sterk de indruk dat aanvankelijk het deel van het concept-arrest over art. 81(1) EG bij ov. 96 stopte conform de conclusie van de a-g, maar dat onenigheid tussen de rechters van het HvJ in de daaropvolgende beraadslagingen van het voltallig HvJ ertoe hebben geleid dat ov. 97-109 er zijn 'aangeplakt' om de hiervoor genoemde conceptuele en praktische moeilijkheden te voorkómen. Dit zou ook ver-

De Raad van State zal de vaststelling van het Hof moeten volgen dat art. 81(1) EG niet geschonden is

acht moet nemen.¹² Weliswaar kan men stellen dat in het algemeen de overheid, bij het in laatste instantie beslissen over, althans toezicht houden op een besluit van een beroepsorganisatie, zal handelen in het algemeen belang, maar het HvJ heeft zeker niet in alle gevallen aangenomen dat dit het geval is.¹³

Ook in het *Wouters*-arrest merkte het HvJ op dat, bij de vaststelling van de SWV, NOVA geen criteria van algemeen belang in acht behoeft te nemen.¹⁴ Het HvJ onderzocht in *Wouters* evenwel – anders dan in *Arduino* – in het geheel niet of krachtens art. 30 Aw de Minister van Justitie de bevoegdheid heeft om in laatste instantie zelf te beslissen over, althans toezicht te houden op de toepassing van de SWV.¹⁵ Er bestaan onmiskenbaar aanzienlijke verschillen tussen de bevoegdheden van de Italiaanse overheid ten aanzien van de Italiaanse orde van advocaten in *Arduino* enerzijds en de bevoegdheden van de Nederlandse Minister van Justitie ten aanzien van de SWV anderzijds. Zo meende het HvJ in het *Arduino*-arrest dat een tariefregeling van de Italiaanse orde niet verbindend is zonder goedkeuring van de Minister

ren heeft gegeven hoe op dit punt het *Wouters*-arrest nu precies onderscheiden dient te worden van het *Arduino*-arrest.

Geen massale ontheffingen

Het HvJ besliste in *Wouters* dat de SWV niet strijdt met art. 81(1) EG, en wijkt op dit belangrijke punt af van de conclusie van a-g Léger. Deze concludeerde dat de SWV in strijd was met art. 81(1) EG, omdat zij merkbare mededingingsbepurende gevolgen had, die de tussenstaatse handel ongunstig beïnvloedde. Naar de mening van de a-g moest de vraag of de SWV noodzakelijk was voor de bescherming van de onafhankelijkheid en partijdigheid van de advocaat beantwoord worden in het licht van art. 86(2) EG.¹⁶ Hij stelde vervolgens het HvJ voor om de beantwoording van die vraag over te laten aan de RvS.

De oplossing van de a-g stuitte op de conceptuele moeilijkheid dat art. 86(2) EG geen uitzondering schept voor *ondernemersverenigingen* met een opgedragen taak van algemeen belang, maar enkel voor *ondernemingen* waaraan zulk een taak is opgedragen. Zelfs al zou deze moeilijkheid te vermijden zijn geweest, dan nog heeft de

klaren waarom het HvJ de SWV aanmerkte als een merkbare mededingingsbeperking die de interstatelijke handel beïnvloedt, ook al maakt de SWV geen inbreuk op art. 81(1) EG.

Deze laatstgenoemde aanpak van het HvJ lijkt mij overigens terminologisch onjuist. Ik zou menen dat, omdat de SWV redelijkerwijze noodzakelijk geacht kan worden een legitieme doelstelling (het waarborgen van onafhankelijkheid en partijdigheid van advocaten) na te streven, de SWV juist geen mededingingsbeperking in de zin van art. 81(1) EG vormt, ook als zij volgens het HvJ negatieve gevolgen heeft voor de mededinging. De in *Wouters* gevelde

dat een mededingingsbeperking buiten art. 81(1) EG bleef, omdat de economische voordelen daarvan opwogen tegen haar nadelen, werd derhalve door het Gerecht afgewezen. Eventuele economische voordelen van een mededingingsbeperking moesten volgens het Gerecht worden meegewogen bij de vraag of een met art. 81(1) EG strijdige mededingingsbeperking in aanmerking kan komen voor een ontheffing krachtens art. 81(3) EG.²²

Het Gerecht stelde vast dat de rechtspraak van het HvJ in bijvoorbeeld *Nungesser, Pronuptia* en *Gottrup*²³ niet gezien kan worden als een toepassing van de *rule of reason*. In genoemde arresten onder-

het verzekeren van de goede rechtsbedeling, een doel dat eerder in de context van het algemeen belang gezien dient te worden dan in het licht van het bevorderen van de mededinging.²⁵

Het HvJ paste dus in het *Wouters*-arrest naar mijn mening niet de Amerikaanse *rule of reason* toe. Wel lijkt de redenering van het HvJ in het *Wouters*-arrest in het kader van art. 81(1) EG als twee druppels water op de *rule of reason*, zoals die ontwikkeld is door het HvJ in zijn rechtspraak inzake het vrije verkeer van goederen en diensten en het recht van vrije vestiging. Volgens deze rechtspraak schendt een handelsbelemmerende overheidsmaatregel niet de EG-Verdragsbepalingen inzake het vrije verkeer, indien zij noodzakelijk is voor de waarborging van een legitieme doelstelling. Onder een legitieme doelstelling in die rechtspraak worden geen mededingingsbevorderende gevolgen verstaan, maar het nastreven van dwingende eisen, zoals de bescherming van de consument, productieveiligheid, bescherming van het milieu en de bescherming van de goede rechtsbedeling.²⁶ Precies vanwege het samenvallen van de *rule of reason*, zoals geïnterpreteerd door het HvJ in relatie tot art. 81(1) EG, met de *rule of reason* in relatie tot de EG-bepalingen inzake het vrije verkeer, kon het HvJ in het *Wouters*-arrest bij zijn in voetnoot 8 van dit artikel besproken toetsing aan de EG-Verdragsbepalingen inzake het vrije verkeer van diensten en recht van vrije vestiging simpelweg terugverwijzen naar zijn redenering in het licht van art. 81(1) EG.

Vrij marginale toetsing

Opvallend is de ruime beoordelingsvrijheid die het HvJ aan NOvA toekende bij de vaststelling van verordeningen als de SWV. Het HvJ stelde eerst vast dat de NOvA belast is met het vaststellen van de essentiële regels die met name de verplichting inhouden om cliënten in volledige onafhankelijkheid en in het exclusieve belang van die cliënten te verzekeren, de verplichting om elk risico van belangenconflicten te vermijden en de verplichting om een strikt beroepsgeheim in acht te nemen. Vervolgens oordeelde het HvJ dat de NOvA zich op het standpunt mocht stellen

Zeker na het Wouters-arrest staat vast dat de Mededingingswet de NMa de bevoegdheid geeft om zich te bemoeien met de vraag of een regel noodzakelijk is voor de goede beroepsuitoefening

noodzakelijkheidstoets vindt immers niet plaats in het kader van een uitzonderingsregeling voor in art. 81(1) EG bedoelde mededingingsbeperkingen, maar in het kader van een toets of sprake is van een mededingingsbeperking in de zin van art. 81(1) EG.

'Rule of reason'

Dit brengt mij op de in de literatuur herhaaldelijk terugkomende vraag of in het Europese mededingingsrecht nu wel of geen *rule of reason* wordt aanvaard.²⁰ De in het Amerikaans mededingingsrecht ontwikkelde *rule of reason* is een analysemethode, waarbij voor elke overeenkomst binnen haar reële context een afweging wordt gemaakt van de mededingingsbeperkende en mededingingsbevorderende gevolgen. Wanneer de afweging positief uitvalt, blijft het Amerikaanse kartelverbod buiten toepassing. Recentelijk heeft het Gerecht van eerste aanleg van de EG in het *Metropole*-arrest beslist dat bij de toepassing van art. 81(1) EG geen ruimte bestond voor de toepassing van de *rule of reason* zoals toegepast in het Amerikaans mededingingsrecht.²¹ Het betoog van de appellanten in *Metropole*

zocht het HvJ of in de economische context waarin de desbetreffende ondernemingen opereerden, de producten of diensten waarop de overeenkomsten betrekking hadden en de feitelijke structuur van de markt, art. 81(1) EG was geschonden. Het ging in die gevallen om de vraag of bijkomende afspraken, die de commerciële vrijheid van één of meerdere ondernemingen beperkten, maar die noodzakelijk waren om een niet-mededingingsbeperkende, geoorloofde hoofdtransactie te bewerkstelligen, buiten het verbod van art. 81(1) EG vielen. Volgens het Gerecht betekent zulk een aanpak niet dat het HvJ het noodzakelijk acht om mededingingsbevorderende en -beperkende effecten van een overeenkomst af te wegen en vast te stellen of art. 81(1) EG is geschonden.²⁴

De vraag of in het Europese mededingingsrecht nu wel of geen *rule of reason*-theorie bestaat is naar mijn mening een kwestie van terminologie. De onafhankelijkheid en partijdigheid van advocaten, die de NOvA door middel van de SWV tracht te verzekeren, kan naar onze mening in elk geval niet beschouwd worden als een mededingingsbevorderend gevolg. Het gaat om

dat de SWV redelijkerwijs noodzakelijk was ter verzekering van de goede uitoefening van het beroep van advocaat. Het HvJ paste op deze manier een vrij marginale toetsing toe. Uit *Wouters* zou kunnen worden afgeleid dat, enkel indien de NOvA de handelingsvrijheid van ondernemingen beperkt op een wijze die redelijkerwijs niet noodzakelijk geacht kan worden voor de goede uitoefening van het beroep van advocaat, handelen van NOvA onder het verbod van art. 81(1) EG kan vallen. Deze marginale toetsing wijkt nadrukkelijk af van de gedetailleerde toetsing van de SWV door a-g Léger aan het noodzakelijkheidsvereiste van art. 86(2) EG. De a-g meende zelfs dat het dossier te weinig gegevens bevatte om te oordelen of de SWV noodzakelijk was voor het bereiken van de door de SWV nagestreefde doelstellingen (de eerbiediging van de deontologie van de advocatuur). Zoals hiervoor reeds is aangegeven, stelde hij het HvJ zelfs voor om deze moeilijke afweging over te laten aan de RvS. Het HvJ liet die afweging – op een eigen marginale toetsing na – evenwel voor een groot deel over aan de NOvA. De RvS zal dus naar mijn mening in de vervolprocedure na het prejudiciële arrest, de vaststelling van het HvJ in het *Wouters*-arrest, namelijk dat in het onderhavige geval art. 81(1) EG niet geschonden is, moeten volgen.

Op het punt van de marginale toetsing wijkt het *Wouters*-arrest naar mijn mening af van het *Gottrup*-arrest.²⁷ Het HvJ besliste in dat arrest dat een verplichting van leden van een coöperatie om bepaalde goederen niet van de concurrerende coöperaties af te nemen, niet in strijd kwam met art. 81(1) EG, indien deze verplichting beperkt was tot wat noodzakelijk was voor het goed functioneren van de coöperatie. Weliswaar lijkt de redenering van het HvJ in het *Wouters*-arrest in zekere zin op de in het *Gottrup*-arrest gevolgde redenering (waarnaar het HvJ in het *Wouters*-arrest dan ook terugverwees), maar in het *Gottrup*-arrest paste het HvJ zelf een uitgebreide noodzakelijkheidstoets toe en liet bovendien in het dictum nog aan de nationale rechter ruimte over om te beslissen of wel of geen sprake was van een inbreuk op art. 81(1) EG.

De marginale toets van het HvJ in het *Wouters*-arrest lijkt veeleer op de noodzakelijkheidstoets van het HvJ bij de toepassing van de *rule of reason* in veel met name recente arresten over de EG-bepalingen inzake het vrije verkeer. Bijvoorbeeld in *Reisebüro Broede* (waarnaar het HvJ in het *Wouters*-arrest eveneens terugverwees) oordeelde het HvJ dat Duitsland een overheidsmaatregel noodzakelijk mocht achten in verband met integriteit en ervaring van de advocaat en de goede rechtsbedeling.²⁸ Een ander verschil tussen enerzijds het *Gottrup*-arrest (en andere arresten die in de

context van dat arrest worden genoemd, zoals *Remia* en *Pronuptia*) en anderzijds het *Wouters*-arrest, is dat het HvJ in eerstgenoemd arrest onderzocht of een bijkomende afspraak noodzakelijk was voor een overigens toelaatbare commerciële transactie, terwijl in het *Wouters*-arrest het HvJ onderzocht of de SWV noodzakelijk geacht kon worden voor het verzekeren van een goede rechtsbedeling, een doel dat mijns inziens veel meer gezien dient te worden in de context van het algemeen belang.

NMa-toets vergeleken met die van Hof

Twee dagen na het *Wouters*-arrest, op 21 februari 2002, stelde de directeur-generaal van de Nederlandse Mededingingsautoriteit (de 'd-g NMa') het besluit vast in de zaak 560, *Engelgeer versus NOvA*. Daarin uitte de d-g NMa zijn 'redelijk vermoeden' dat de in de gedragsregels van de NOvA neergelegde verboden van declareren op basis van *no cure no pay* en *quota pars litis* in strijd zijn met art. 6(1) van de Mededingingswet ('Mw'). Art. 6(1) Mw bevat het Nederlandse kartelverbod en is gestoeld op art. 81(1) EG. De d-g NMa kwam tot het 'redelijk vermoeden' dat deze twee gedragsregels, die de handelingsvrijheid van advocaten ter zake van een belangrijke concurrentieparameter beperken, niet noodzakelijk zijn voor de onafhankelijkheid, integriteit en partijdigheid van de advocaat. Het valt buiten het kader van dit artikel om diep in te gaan op dit besluit van de d-g NMa.²⁹ Wel rijzen enkele vragen over het verband tussen het *Engelgeer*-besluit en het *Wouters*-arrest, dat merkwaardig genoeg niet in *Engelgeer* wordt genoemd.

Allereerst is het de vraag of de d-g NMa verplicht was de overwegingen van het HvJ in *Wouters*-arrest in het *Engelgeer*-besluit te volgen. De d-g NMa geeft in andere besluiten altijd aan dat hij bij de toepassing van art. 6(1) Mw nauw aansluit bij de jurisprudentie van het HvJ terzake van art. 81(1) EG.³⁰ De rechtbank Rotterdam heeft ook voor wat betreft het begrip mededingingsbeperking nauwe aansluiting gezocht bij rechtspraak van het HvJ.³¹

En indien er een verplichting bestond voor de d-g NMa om *Wouters* strikt te vol-

gen bij de toepassing van art. 6(1) Mw, heeft de d-g NMa dat dan op juiste manier gedaan? Of paste hij een te uitvoerige noodzakelijkheidstoets toe in vergelijking met deze vrij marginale toetsing van het HvJ in *Wouters*?³² Staat het vast dat het HvJ in een mogelijke prejudiciële procedure over de verboden van *no cure no pay* en *quota pars litis* misschien zelf ook bij de toepassing van art. 81(1) EG een uitvoeriger toetsing zou toepassen door de toets in het *Wouters*-arrest, althans een dergelijke uitvoeriger toets overlaat aan de nationale rechter?

Los van de vraag in hoeverre de d-g NMa gehouden is het HvJ strikt te volgen in verband met de vraag hoe marginaal onderzocht dient te worden of een regel van een beroepsorganisatie noodzakelijk is voor een goede uitoefening van het beroep, kan ik mij voorstellen dat afhankelijk van de feiten en met name de inhoud van de desbetreffende regel die toets soms minder marginaal moet of kan zijn dan in andere gevallen om vast te kunnen stellen dat sprake is van een verboden mededingingsbeperking. Mijns inziens staat – zeker na het *Wouters*-arrest – vast dat de Mw de d-g NMa de

bevoegdheid geeft om zich bij toepassing van art. 6(1) Mw of art. 81(1) EG te bemoeien met de vraag of een regel van een beroepsorganisatie, zoals NOvA, noodzakelijk is voor de goede beroepsuitoefening van een beroepsgroep³³. In het *Wouters*-arrest kende het HvJ zichzelf in elk geval wel, ook bij de marginale toets die het daarin toepaste, een zekere vrijheid toe om een noodzakelijkheidstoets toe te passen: indien redelijkerwijze een beroepsorganisatie zich niet op het standpunt kan stellen dat een deontologische regel noodzakelijk is voor de goede uitoefening van de praktijk, zal het HvJ de regel in strijd met art. 81(1) EG kunnen achten. De relevante vragen na het *Wouters*-arrest en het *Engelgeer*-besluit zijn dan ook (enkel) of de d-g NMa mede in het licht van het Europese mededingingsrecht een te uitvoerige toets heeft toegepast,³³ en zo nee, of de d-g de toets inhoudelijk op de juiste wijze heeft toegepast.

Het is jammer dat de d-g NMa in het *Engelgeer*-besluit kennelijk het *Wouters*-arrest niet heeft willen afwachten en dat de d-g NMa dus zijn visie niet heeft gegeven hoe zijn overwegingen in *Engelgeer* zich verhouden tot het *Wouters*-arrest. ■

Noten

- 1 Zaak C-309/99 *Wouters, Savelbergh, PriceWaterhouse Belastingadviseurs vs. NOvA*, 19 februari 2002, nog niet gepubliceerd in de Europese jurisprudentie. Het arrest is te vinden op de website van het HvJ, <http://curia.eu.int>. Dit arrest is ook reeds zijdelings besproken door Snoep in zijn artikel over het NMa-besluit 560, *Engelgeer v. NOvA* in *Advocatenblad*, 2002, nr. 5, pp. 194-198.
 - 2 Zie Slotboom, *Advocatenblad*, 2001, nr. 13, pp. 491-493. Zie voor commentaar op de conclusie van a-g Léger ook Wouters, *Advocatenblad*, 2001, nr. 14, pp. 529-530.
 - 3 In de conclusie en het arrest wordt de oude nummering van de EG-verdragsbepalingen aangehouden. In dit art. is de nieuwe nummering aangehouden. Inhoudelijk bestaat er geen verschil.
 - 4 Zie ov. 97 van het *Wouters*-arrest.
 - 5 Zie ov. 105 van het *Wouters*-arrest.
 - 6 Zie ov. 110 van het *Wouters*-arrest.
 - 7 Art. 82 EG verbiedt één of meer ondernemingen misbruik te maken van een machtspositie, indien de handel tussen de Lidstaten hierdoor ongunstig wordt beïnvloed.
 - 8 Ten slotte: de toetsing aan art. 43 en 49 EG. Art. 49 EG verbiedt beperkingen op het vrij verkeer van diensten ten aanzien van de onderdanen van de EG-Lidstaten, die in andere EG-Lidstaten gevestigd zijn dan die, waarin degene is gevestigd te wiens behoeve de dienst wordt verricht. Art. 43 EG verbiedt beperkingen op het recht van vestiging voor onderdanen van een EG-Lidstaat op het grondgebied van een andere EG-Lidstaat. Zelfs al zou de SWV in beginsel onderworpen kunnen zijn aan de EG-verdragsbepalingen inzake de vrijheid van vestiging en het vrij verrichten van diensten, dan nog schendt de SWV volgens het HvJ deze bepalingen niet, omdat een eventuele beperking in deze vrijheid door de SWV wordt gerechtvaardigd uit hoofde van dezelfde redenen als die op grond waarvan volgens het HvJ de SWV niet strijdt met art. 81(1) EG.
 - 9 Zie ov. 38-44 in C-35/99, *Arduino*-arrest, van 19 februari 2002, nog niet gepubliceerd.
 - 10 Zie ov. 68 van het *Wouters*-arrest.
 - 11 Zie bijvoorbeeld C-185/91, *Reiff*, [1993] Jur. I-5801, ov. 14.
 - 12 Zie ov. 39 en 40 van het *Arduino*-arrest.
 - 13 Zie bijvoorbeeld zaak C-35/96, *Italiaanse raad van douane-expeditie*, [1998] Jur. I-3851.
 - 14 Zie ov. 62 van het *Wouters*-arrest.
 - 15 Krachtens art. 30 Aw kan de Minister van Justitie een verordening als de SWV vernietigen en schorsen wegens strijd met het algemeen belang.
 - 16 Krachtens art. 86(2) EG vallen ondernemingen die belast zijn met het beheer van een dienst van algemeen economisch belang niet onder de EG-Verdragsregels, waaronder art. en 81 en 82 EG, indien de toepassing daarvan de vervulling van de aan hun toevertrouwde bijzondere taak verhindert (tenzij het handelsverkeer beïnvloed wordt in een mate die strijdig is met het belang van de EG).
 - 17 Krachtens art. 81(3) EG kunnen mededingingsbeperkende afspraken tussen ondernemingen of besluiten van ondernemersverenigingen in aanmerking komen voor een ontlasting van het verbod van art. 81(3) EG.
- Om de in de hoofdttekst genoemde vloed van ontheffingsaanvragen te voorkomen zou de Raad aan de Commissie de bevoegdheid hebben moeten geven om een groepsvrijstelling voor beroepsorganisaties vast te stellen. In ov. 69 van het *Wouters*-arrest lijkt het HvJ ten onrechte te suggereren dat de Commissie ook zonder een mandaat van de Raad krachtens art. 81(3) EG kan overgaan tot de vaststelling van groepsvrijstellingen.
 - 18 De Europese wetgever heeft op dit moment in behandeling een voorstel van de Commissie om het ontheffingsstelsel van art. 81(3) EG te vervangen door een stelsel waarin deze bepaling rechtstreekse werking heeft, zodat niet alleen de Commissie, maar ook nationale mededingingsautoriteiten en rechters kunnen vaststellen of aan de ontheffingsvoorwaarden van art. 81(3) EG is voldaan (zie onder meer Slotboom, *Advocatenblad*, 2001, nr. 9, pp. 87-89).
 - 19 Zie bijvoorbeeld Pijnacker Hordijk en Glazener, *Het verbod van no cure no pay en de grenzen van het mededingingsrecht*, *M&M* 1999, 3/4, p. 120.
 - 20 Zie bijvoorbeeld Wils, *Rule of reason: une règle raisonnable en droit communautaire?*, *Cahiers de droit européen*, 1990, p. 19 en Bellamy en Child, *Common Market Law of Competition*, 2001, 5e druk, paragrafen 2-062 e.v.
 - 21 Zie zaak T-112/99, *Metropole*, [2001] Jur. II-1057. Tegen het *Metropole*-arrest is bij het HvJ hoger beroep ingesteld.
 - 22 Zodra art. 81(3) EG in de toekomst rechtstreekse werking zal krijgen (zie, *supra*, voetnoot 18), zal de discussie over de *rule of reason* haar belang verliezen. Terwijl thans nationale rechters en nationale mededingingsautoriteiten de afweging tussen mededingingsvoordelen en -nadelen niet mogen maken (omdat art. 81(3) EG thans geen rechtstreekse werking heeft), kunnen zij dat wel in de toekomst doen.
 - 23 Zie zaak 258/78, *Nungesser*, [1982] Jur. 2015, zaak 161/84, *Pronuptia*, [1994] Jur. 353 en zaak C-250/92, *Gottrup*, [1994] Jur. I-05641.
 - 24 Zie ov. 77. van het *Metropole*-arrest. Toegegeven moet worden dat *Gottrup* wel riekt naar een *rule of reason*. Daarin stelde het HvJ (ov. 34) vast dat de bijkomende afspraak zelfs mededingingsbevorderende gevolgen kon hebben. Uiteindelijk, zo volgt uit het dictum, lijkt echter de noodzakelijkheidstoets (en dus niet een afweging van mededingingsbevorderende en beperkende gevolgen) voldoende te zijn geweest voor het HvJ om aan te nemen dat de bijkomende afspraak buiten het verbod van artikel 81(1) EG valt.
 - 25 Zie ov. 97 van het *Wouters*-arrest.
 - 26 Zie voor dit laatste zaak C-3/95, *Reisbüro Broede*, [1996] Jur. I-6511, ov. 38.
 - 27 Zie, *supra*, voetnoot 23.
 - 28 Zie zaak C-3/95, *Reisbüro Broede*, *supra*, voetnoot 26.
 - 29 Zie bovendien het in noot 1 genoemde artikel van Martijn Snoep.
 - 30 Zie bijvoorbeeld het besluit op bezwaar van de d-g NMa in zaak 51, *Sibat*, 31 mei 1999, ov. 46 e.v.
 - 31 Zie bijvoorbeeld *COV vs. d-g NMa*, 23 oktober 2001, MEDED 00/910-SIMO, waarin de rechtbank voor de interpretatie van art. 6(1) Mw nauw aansluit bij de uitspraak van het Gerecht in het *Metropole*-arrest.
 - 32 Zie Snoep, *supra*, voetnoot 1.
 - 33 Wel kan zulk een regel, die de noodzakelijkheidstoets niet doorstaat en dus strijdt met art. 6(1) Mw, mogelijkwerwijze profiteren van de vrijstelling van art. 16 Mw. Krachtens art. 16 Mw is een met art. 6(1) Mw strijdige afspraak vrijgesteld, indien zij onderworpen is aan goedkeuring door een bestuursorgaan, dan wel door een bestuursorgaan onverbindend verklaard, verboden of vernietigd kan worden, dan wel op grond van een wettelijke verplichting tot stand is gekomen. Volgens art. 107(2) Mw vervalt art. 16 Mw per 1 januari 2003. Zoals het er nu naar uitziet komt art. 107(2) Mw zelf te vervallen, waardoor art. 16 Mw voor onbepaalde tijd blijft gelden. Naar de mening van de d-g NMa kan, anders dan de gedragsregels die het voorwerp zijn van *Engelgeer*, een verordening, zoals de SWV, van de vrijstelling van art. 16 Mw profiteren vanwege de vernietigingsbevoegdheid van de minister van justitie krachtens art. 30 Aw. Het Europese mededingingsrecht kent een met art. 16 Mw vergelijkbare vrijstelling van het verbod van art. 81(1) EG overigens niet. De d-g NMa is bevoegd krachtens art. 88 Mw (de bepaling over decentrale toepassing van het Europese mededingingsrecht), art. 81(1) EG toe te passen. Gezien het *Wouters*-arrest kunnen regels van Nederlandse beroepsorganisaties al snel ook aan die bepaling worden getoets.
 - 34 De noodzakelijkheidstoets van de Europese Commissie in het *EPI*-besluit in verband met gedragsregels van het EPI inzake bepaalde declaratiemethoden is overigens uitvoeri-ger dan de toets van het HvJ in het *Wouters*-arrest (Pb. 1999, L 106/14). In dat besluit besliste de Commissie dat die gedragsregels buiten het verbod van art. 81(1) EG vielen (zie voor EPI ook Pijnacker Hordijk en Glazener, *supra*, voetnoot 19). De vraag of de Commissie in haar besluit de juiste – weinig marginale toets toepaste (de Commissie stelde zelf vast of de desbetreffende gedragsregels noodzakelijk waren voor de goede uitoefening van het beroep van octrooigemachtigde) – kwam niet aan de orde in het arrest van het Gerecht van eerste aanleg van de EG in T-144/9, [2001] Jur. II-1087, over het Commissiebesluit.

Bestuurdersaansprakelijkheid

Steeds wijdere kringen in de vijver

Onlangs¹ besliste de Hoge Raad dat iemand privé aansprakelijk was die als bestuurder van een Nederlandse houdstermaatschappij en van een Belgische werkmaatschappij onrechtmatig had gehandeld jegens de vervoerder van een leverancier van die Belgische werkmaatschappij. Met doelgerichte redeneringen worden in dit arrest de grenzen van de bestuurdersaansprakelijkheid wel érg ver opgerekt.

Georg van Daal
redactielid

Over de mogelijke aansprakelijkheid uit hoofde van onrechtmatige daad van de bestuurder jegens een crediteur van de bestuurdde rechtspersoon is recent veel gepubliceerd, en er bestaat veel jurisprudentie over dit onderwerp.² In faillissementssituaties waar crediteuren hun verhaal in rook zien opgaan, lijkt het aanspreken van de bestuurders schering en inslag.³ De

essentie van de aansprakelijkheidsjurisprudentie is dat een bestuurder onrechtmatig handelt jegens een crediteur van de bestuurdde rechtspersoon indien die bestuurder de rechtspersoon een verbintenis laat aangaan terwijl hij wist of redelijkerwijs behoorde te begrijpen dat de rechtspersoon niet, of niet binnen een redelijke termijn, aan zijn verplichtingen zou kunnen voldoen en geen verhaal zou bieden voor de schade ten gevolge van dat verzuim.⁴

Wat het hier besproken arrest interessant maakt, is dat er weliswaar een bestuurder aansprakelijk wordt gehouden jegens een derde, maar dat hier niet gaat om de simpele driehoek bestuurder-rechtspersoon-

De rechtens relevante situatie lijkt niet op de heldere driehoek bestuurder-rechtspersoon-crediteur waarvan gewoonlijk sprake is bij bestuurdersaansprakelijkheid

crediteur van die rechtspersoon. We zijn verwijderd geraakt van die heldere lijnen, en wel zo ver dat men zich kan afvragen waar de Hoge Raad mee bezig is geweest.

Blunder

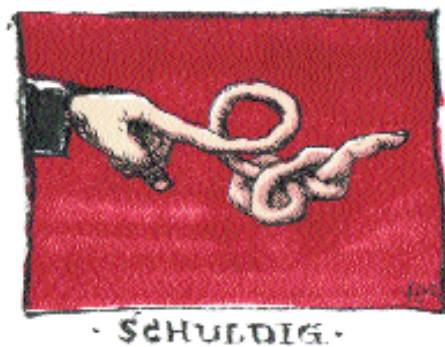
De heer Steins, Nederlands natuurlijk persoon, was bestuurder en enig aandeelhouder van Steins Holding B.V., die op dezelfde plaats in Maastricht kantoor hield als waar de Belgische BVBA Romanel nevenvestiging hield, terwijl Steins enig bestuurder/zaakvoerder was van die BVBA. Of Steins Holding – al dan niet enig – aandeelhouder van Romanel was, is niet duidelijk uit het arrest, maar we gokken maar van wel. Degene die de aanspraken op Steins geldend heeft gemaakt, te weten Textile Company APS ("Textile") uit Denemarken, had via een intermediair een vervoersovereenkomst gesloten met Lik Fung Garment Limited te Hongkong, die een partij trainingspakken had verkocht aan Romanel. Noch Steins, noch Romanel, noch Steins Holding was enige contractuele relatie aangegaan met Textile.

Textile maakte bij de uitvoering van haar vervoersovereenkomst ten aanzien van Lik Fung – waar ze in eerste instantie geen rechtstreeks contact mee had gehad – een grote blunder, waardoor Textile schadeplichtig werd jegens de verzekeraar van Lik Fung. Dié schade heeft Textile na verloop van de tien jaar gedurende welke dit alles plaatsvond uiteindelijk op de heer Steins weten te verhalen, waarbij zeker is dat Steins geen van zijn vennootschappen ten aanzien van Textile ook maar één verbintenis heeft laten aangaan. Bovendien kan worden aangenomen dat Steins geen enkele wetenschap had of had hoeven hebben van de contractuele relatie tussen het Deense Textile en het Chinese Lik Fung, terwijl juist uit deze contractuele relatie de onderhavige claim voortkomt.

Verdwenen trainingspakken

Begin 1992 verkocht Lik Fung 297 dozen trainingspakken aan Romanel voor ongeveer USD 84.000. Via een tussenpersoon sloot Textile een vervoersovereenkomst met

Lik Fung ter zake van de trainingspakken. Onderdeel van de vervoersovereenkomst was dat Textile de trainingspakken uitsluitend aan Romanel zou afleveren tegen afgifte van het cognossement.⁵ Textile voerde de trainingspakken via Denemarken in de Europese Unie in, en leverde ze op 19 maart 1992 aan Romanel af op het adres van haar Maastrichtse nevenvestiging, tevens kantoor van Steins Holding. Bij die aflevering beging Textile haar blunder. Ze vroeg niet om afgifte van het cognossement en bewerkstelligde ook geen betaling bij afgifte. Lik Fung werd niet betaald door Romanel, en vorderde dus bij fax van 26

juni 1992 ofwel betaling, ofwel teruggave door Romanel.

Op 2 juli 1992 tekende Steins, naar we mogen aannemen in zijn hoedanigheid van bestuurder van Romanel, een brief van Romanel aan Lik Fung. Daarin werd gesteld dat de trainingspakken alleen zouden worden teruggegeven indien de opslagkosten zouden worden vergoed en tegen schriftelijke vrijwaring van verdere betaling. Textile legde op 2 en 3 november 1992 conservatoir beslag op de trainingspakken die zich kennelijk nog in de Maastrichtse nevenvestiging van Romanel, tevens kantoor van Steins Holding bevonden, en vorderde in rechte vergoeding van de – nota bene – nog door Textile te vergoeden koopprijs van USD 84.000 plus DK 75.207 aan invoerrechten. In mei 1994 herhaalde de advocaat van Romanel aan het adres van de raadsman van Textile nog eens schriftelijk wat Romanel op 2 juli 1992 al aan Lik Fung had laten weten: de trainingspakken zouden alleen tegen kostenvergoeding en

verdere betalingsvrijwaring worden teruggegeven.

In 1994 ging Steins Holding failliet en haar curator verklaarde geen 297 kartons trainingspakken te hebben aangetroffen. Bij onbetwist vonnis van 20 juni 1996 heeft de Rechtbank Maastricht ten laste van Romanel de vorderingen van Textile toegevoegd. Daar heeft Textile nooit wat aan gehad, nu Romanel in 1996 faillieerde. Ergens in de loop van dit verhaal heeft de verzekeraar van Lik Fung Textile met succes aangesproken voor het door die verzekeraar aan Lik Fung vergoede deel van de schade van Lik Fung, op grond van het feit dat Textile niet had mogen afleveren aan Romanel zonder ontvangst van het cognossement.

Bij dagvaarding van 21 februari 1997 heeft Textile Steins aangesproken tot betaling van de door haar geleden schade. De vraag was of Steins aansprakelijk was jegens Textile voor de door haar geleden schade, hieruit bestaande dat zij vanwege haar eigen fout schade heeft moeten vergoeden aan – de verzekeraar van – Lik Fung.⁶ Volgens Textile heeft Steins onrechtmatig gehandeld zowel door de zaken niet terug te geven, terwijl het in zijn macht van enig bestuurder van Romanel lag om dat wel te doen, als door nadien de in beslag genomen zaken niet te bewaren, waardoor de belangen van (ook) Textile werden geschonden en waardoor werd geprofiteerd van de fout van Textile.

Doelgerichte redeneringen

De Rechtbank Maastricht wees die vordering bij vonnis van 11 juni 1998 af. In principaal en incidenteel hoger beroep heeft het hof 's-Hertogenbosch voormeld vonnis van de rechtbank vernietigd en Steins veroordeeld Textiles schade te vergoeden. Steins is daartegen – tevergeefs – in cassatie opgekomen.

De rechtbank legde de vinger op de zere plek, door te oordelen dat Textile slechts de vervoerder was, en dus bij Romanel geen aanspraak op teruggave kon maken. De norm die Lik Fung beoogde te beschermen (i.c. de teruggaveverplichting) beschermde Textile niet. Hoe schimmig de situatie ook

was, de rechtbank oordeelde naar aanleiding mijns inziens juridiek terecht dat Textile geen vordering had. Er bestond en bestaat geen enkele verbintenis van Romanel ten opzichte van Textile, Textile was zelf in de fout gegaan, en de relatie waaruit voor Textile de schade voortvloeide – het contract tussen haar en Lik Fung – was voor Romanel en Steins c.s. een absolute onbekende.

Het hof en daarna de Hoge Raad hebben vervolgens desalniettemin redeneringen opgebouwd die een onvriendelijk beschouwer als doelgericht zou kunnen kwalificeren, om Steins toch maar aansprakelijk te krijgen. Het hof stelt namelijk vast (rov. 4.2) dat de rechtbank heeft geoordeeld dat Textile jegens Romanel geen beroep op afgifte van de trainingspakken toekwam.

Wil degene opstaan die nu nog bestuurder van een rechtspersoon wil worden?

Het is een raadsel hoe het hof luttele regels verderop (rov. 4.4) kan stellen: 'Het was Romanel die contractueel jegens Lik Fung als verkoper en jegens Textile als vervoerder gehouden was tot deze teruggave na het niet-voldoen van de koopprijs. De aansprakelijkheid van Romanel jegens Textile is ook door de rechtbank vastgesteld.' Als de rechtbank dat had vastgesteld, dan had hij de vorderingen toch niet afgewezen?

Hierop voortbordurend stelt het hof vast dat nu Steins het in zijn macht had de teruggave te bewerkstelligen, hij door niets terug te geven ook jegens Textiel onrechtmatig handelde. Vervolgens stelt het hof

dat Lik Fung zowel Steins als Textile had kunnen aanspreken; ook gaat het college in op de onderlinge draagplicht bezien in het licht van de redelijkheid en billijkheid. Het hof laat deze balans in het nadeel van Steins doorslaan.⁷

Gegoochel

In het arrest van de Hoge Raad komt dezelfde vreemde tegenstrijdigheid voor als in het arrest van het hof (rovv. 3.2.2 en 3.3.1). Om het arrest van het hof te saveeren vervalt de Hoge Raad tot gegoochel met woorden. Hij interpreteert de hiervoor geciteerde overweging van het hof als volgt: 'dat alleen de door het hof aangenomen verplichting van Romanel tot teruggave van de trainingspakken aan Lik Fung haar grondslag vond in de koopovereenkomst. Ten aanzien van de verhouding Romanel-Textile was het hof kennelijk van oordeel dat Romanel jegens Textile onrechtmatig handelde door de trainingspakken niet aan haar af te geven.' Hoe heb ik het nu? Dat is toch in letterlijke tegenspraak met de overweging van het hof? Hier bekruipt mij een 'Barbertje moet hangen-gevoel'.

Na deze vreemde trouvaille wikkelt de Hoge Raad fluks af richting Steins. Na te hebben vastgesteld dat Steins zich persoonlijk actief met de transactie heeft bezighouden door ondertekening van de brief van 2 juli 1992 (wie had die brief anders moeten ondertekenen, hij was toch enig bestuurder?), komt de Hoge Raad tot de conclusie dat hij wist dat er niet werd betaald en niet werd teruggegeven, terwijl teruggave wel in zijn persoonlijke macht lag. Dan volgt er wederom een wel erg extensieve interpretatie van wat het hof 'kennelijk en niet onbegrijpelijk' allemaal heeft bedoeld (rov. 3.4.2): 'Het hof heeft voorts kennelijk, en gelet op de omstandigheid dat Romanel in 1996 in staat van faillissement is verklaard, niet onbegrijpelijk, geoordeeld dat Steins wist dat het onwaarschijnlijk was dat de voor de trainingspakken verschuldigde koopprijs zou worden voldaan.' Leest u het nog maar eens: de

Hoge Raad vindt het terecht dat Steins vanwege een faillissement in 1996 de wetenschap in 1992 wordt toegerekend dat Romanel begin 1992 – nota bene: dat is vier jaren vóór dato – niet aan haar contractuele verplichtingen zou kunnen voldoen. Daarmee is keurig naar de hiervoor samengevatte ‘delictsomschrijving’ uit het arrest Romme/Bakker toegeredeneerd en Steins hangt. In dezelfde kromme stijl kan ik zeggen dat de Hoge Raad hiermee wel een hele bonte koe over het hek van de dam heeft laten springen.

Juridische compassie

De rechters hebben waarschijnlijk vermoed dat Steins met de trainingspakken aan de haal was gegaan, en dat hij daarvoor geen prijs mocht krijgen. Juridisch hebben zij er echter een beetje met de pet naar gegooid. De rechtens relevante situatie lijkt in de

verste verte niet op de traditionele driehoek van partijen waarvan gewoonlijk sprake is van bij bestuurdersaansprakelijkheid op grond van onrechtmatige daad. Sterker nog, de bal is hier aan het rollen gegaan door een domme fout van degene die uiteindelijk de bestuurder aanspreekt.

Voor degenen die wat minder juridische compassie hebben met lieden als Steins is er nog een toetje. Door twee arresten van de Hoge Raad van 21 december 2001⁸ is elke twijfel weggenomen dat zij hen op grond van onrechtmatige daad kunnen gaan of blijven aanspreken, zelfs als de curator van de desbetreffende failliete rechtspersoon dat ook al doet.

Wil degene die nu nog bestuurder van een rechtspersoon wil worden opstaan? ■

Noten

- ¹ *RvdW* 2002, 19, *NJ* 2002, 96.
- ² Zie qua jurisprudentie bijvoorbeeld de twee arresten van de HR van 21 december 2001, *RvdW* 2002, 6 en 7 en HR 8 februari 2002, *RvdW* 2002, 38.
- ³ Ik vertrouw de lezer redelijk bekend met de materie; voor de zekerheid verwijs ik naar een publicatie, van eigen hand: G.C. van Daal, ‘Bestuurdersaansprakelijkheid op grond van onrechtmatige daad’, in: *Advocatenblad* 1999-3, p. 164 e.v.
- ⁴ HR 10 juni 1994, *NJ* 1994, 766 (Romme/Bakker).
- ⁵ Wat het verhaal niet vertelt, maar wat waarschijnlijk is, is dat Romanel het cognossement weer zou hebben teruggekregen nadat Lik Fung betaling voor de trainingspakken zou hebben ontvangen.
- ⁶ Bijzonder vreemd is dat het arrest enerzijds vermeldt dat de verzekeraar van Lik Fung van Textile slechts vorderde dat deel van Lik Fungs schade dat zij had vergoed, maar dat anderzijds Textile met succes vergoeding van de volledige koopprijs plus invoerrechten heeft gevorderd. Heeft Textile wellicht zonder dat het arrest dat vermeldt het niet door de verzekeraar vergoede deel van de schade van Lik Fung rechtstreeks betaald aan Lik Fung?
- ⁷ Me dunkt dat deze exercitie niet meer nodig is als je eenmaal hebt vastgesteld dat Textile Lik Fung heeft betaald en dat Steins wegens onrechtmatige daad die schade aan Textile heeft te vergoeden.
- ⁸ Zie de twee arresten van de HR van 21 december 2001, *RvdW* 2002, 6 en 7.

(advertentie)

FIF 33
RECHERCHE- EN INFORMATIEBUREAU

Ten behoeve van de advocatuur en het bedrijfsleven.
Voormanstand in bedrijfsrecherche in binnen- en buitenland.

- onwettig ziekteverzuim
- diefstal/verduistering
- fraude
- overtreiding concurrentiebeding
- handelsinformatie
- privé-onderzoeken

Telefoon : 010 - 477 33 22 E-mail : info@fif33.nl
Fax : 010 - 477 08 30 Internet : www.fif33.nl

Vraag onze brochure aan voor ons tariefpakket en diensten.

Bezoekadres: Heemrandsingel 186, 3201 DM Rotterdam
Correspondentiadres: Postbus 25230, 3001 HE Rotterdam

Zijn de termijnen u
fataal geworden?
www.advocatenwerk.nl

HV&PARTNERS
VOOR JURISTEN, VAST OF INTERIM

 TEL 010 - 240 06 05

Loopbaanontwikkeling binnen de advocatuur

Foto: Andre Klijnen

In een gespannen arbeidsmarkt is het moeilijk om advocaten aan het kantoor te binden. 'Hoe zorgt u ervoor dat ze niet weglopen na het eerste het beste telefoontje van een headhunter?' Een introductie in de zin van loopbaanontwikkelings-trajecten, competentieprofielen en persoonlijke ontwikkelingsplannen.

Vera F. de Leeuw

Human Resources Manager professionals*

De laatste jaren neemt op de juridische arbeidsmarkt het aantal rechtenstudenten niet toe en groeit nog immer de concurrentie op het gebied van overige juridische dienstverlening. Met name in de randstad overstijgt de vraag naar goede, ervaren juristen vele malen het aanbod. In de advocatuur is het lastig om mensen met bepaalde, veelgevraagde specialismen te

krijgen. Recruitmentbureaus kunnen soms goede diensten bewijzen maar bovenal is het advocatenkantoor afhankelijk van de aantrekkelijkheid die het heeft als werkgever, van zijn imago, van de gedachten die mensen hebben als ze de naam van het kantoor horen. Het onderscheidend vermogen is van het grootste belang, alleen is je écht onderscheiden niet gemakkelijk. Uiteindelijk blijken alle mooie kreten in personeelsadvertenties 'meer van hetzelfde'. En er moet worden gewaakt voor mooie woorden die niet worden waargemaakt, want die komen als een boemerang terug.

Als een kantoor iemand eenmaal binnen heeft die naar wederzijds genoegen functioneert, zal het die persoon ook graag binnen

* Vera de Leeuw werkt bij AKD Prinsen Van Wijmen.

Nu marktconforme beloning in het basispakket zit, worden mensen gemotiveerd door inhoudelijk interessant werk, zelfontplooiingskansen en de opbouw van een eigen cliëntenkring

Een competentieprofiel vanaf stagiair niveau

situaties en neemt logische verbanden waar tussen gegevens, gebeurtenissen, problemen of onderwerpen. Redeneert accuraat en logisch. Komt op systematische wijze tot oordeelsvorming. Bedenkt bruikbare alternatieven.

1. Vraagt bij gesprekken met de cliënt gericht door en confronteert de cliënt met de uitkomsten. Weet zo juridische posities te doorgronden en tot de juiste conclusies te komen.
2. Bestudeert dossiers in hoog tempo, door hoofd- en bijzaken te scheiden en juridische elementen overzichtelijk in de juiste volgorde te plaatsen.
3. Bouwt processtukken, contracten en correspondentie logisch op, met de juiste aandacht voor hoofd- en bijzaken.
4. Geeft snel en adequaat juridisch advies. Bedenkt originele oplossingen. Speelt in op onverwachte situaties en argumenten van de wederpartij.
5. Weet in onderhandelingsituaties door goed te luisteren en motieven te doorgronden conflicten te relativiseren en zo tot praktische oplossingen te komen.

Leervermogen: Toont nieuwe informatie in zich op te kunnen nemen en effectief toe te passen.

1. Verwerft voortdurend nieuwe kennis, begrippen en inzichten.
2. Laat blijken goed geïnformeerd te zijn over relevante ontwikkelingen met betrekking tot het eigen vakgebied en aangrenzende vakgebieden.
3. Benut kennis en vaardigheden effectief voor de eigen werkzaamheden. Wordt frequent door collega's geraadpleegd.
4. Houdt vakliteratuur goed bij, is bereid cursussen te volgen die het ontwikkelen van kennis en vaardigheden bevorderen.
5. Weet informatiebronnen effectief te benutten.

Communicatief: Weet in woord en geschrift ideeën en meningen goed uit te drukken en helder over te brengen. Richt zich daarbij op de achtergrond van de toevoerder/gesprekspartner c.q. de lezer.

1. Gebruikt begrijpelijke taal, voorkomt onnodig vakjargon, richt zich daarbij op de achtergrond van partijen.
2. Luistert actief naar de cliënt, stelt veel vragen en vat tijdens de gesprekken met de cliënt veel samen.

4. Stelt processtukken, contracten en correspondentie op in een heldere, bondige en directe stijl.
5. Let bij ingewikkelde feitencomplexen op toegankelijkheid door een heldere ordening en indeling.

Sensitiviteit: Toont de gevoelens en behoeften van anderen en het effect van het eigen handelen op anderen te onderkennen.

1. Verdiept zich in de achtergrond van de cliënt om zo tot de kern van een probleem te kunnen komen en gezamenlijk een strategie te kunnen opstellen.
2. Laat zien naast de juridische elementen ook rekening te houden met emotionele en/of strategische elementen van een zaak.
3. Luistert actief, checkt of de boodschap goed overkomt en observeert goed bij gesprekken, zittingen en comparities.
4. Weet de eigen houding in verschillende, soms emotionele, situaties te bepalen.
5. Stelt zich collegiaal op naar de verschillende disciplines binnen kantoor.

Scenario-denken: Toont een bepaalde zaak of probleem procesmatig van tevoren te kunnen doorleven; geeft hierbij risico's aan en stelt acties voor om deze risico's te vermijden.

1. Overlegt regelmatig inzake de voortgang van procedures met stagiaires, medewerkers en ondersteunende staf. Stelt effectief prioriteiten.
2. Stelt voorafgaande aan besprekingen een agenda op, waarmee de beschikbare tijd efficiënt kan worden benut.
3. Gaat geordend en planmatig te werk. Houdt termijnen bij.
4. Doet effectief aan dossiervorming, gericht op het overdragen van werk.
5. Delegeert zoveel mogelijk en bewaakt de voortgang.

hóúden. Dit betekent dat er aan meer moet worden gedacht dan alleen aan 'honorering' of 'goede werksfeer'. Als werkgever ontkomt u er tegenwoordig niet aan om de medewerkers een toekomstperspectief voor te schilderen. Want een marktconforme beloning behoort tot het zogeheten basispakket, en daarnaast motiveer je mensen door ze zelfstandig inhoudelijk interessant werk te laten doen met voldoende kans op zelfontplooiing en de kans om zelf een cliëntenkring op te bouwen. Maar dan, hoe kunt u mensen aan uw kantoor binden, hoe zorgt u ervoor dat ze niet weglopen na het eerste het beste telefoontje van een headhunter?

Geen compagnon worden

Hierbij kan een loopbaanontwikkelingstraject uitkomst bieden. 'Loopbaanontwikkelingstraject' is een lang woord voor een simpel gegeven: om het van stagiaire tot compagnon te kunnen schoppen, dien je bepaalde kwaliteiten in huis te hebben. En de kwaliteiten die je nog niet hebt, kun je je vaak eigen maken – maar soms ook niet. Het loopbaanontwikkelingstraject is heden dage een uiterst belangrijke factor die de aantrekkelijkheid van de werkgever bepaalt. Daarnaast is het door de invloed van marktwerking noodzakelijk geworden om bepaalde commerciële maar ook managementvaardigheden te ontwikkelen.

De traditionele maatschapsstructuur brengt mee dat compagnon worden door de meeste mensen nog altijd als het *non plus ultra* wordt gezien. Toch zijn er ook – en steeds meer – advocaten die hier bewust niet voor kiezen, of die er domweg de (top)kwaliteiten niet voor in huis hebben. Dat zijn vaak zeer waardevolle medewerkers die een kantoor node zou missen. Ook voor hen is daarom een loopbaanontwikkelingstraject van belang, want zowel werkgever als werknemer wil er tegenwoordig uit halen wat erin zit. En de eigen ontwikkeling wordt steeds belangrijker.

Profielen

Idealiter worden *competentieprofielen* als basis voor de loopbaanontwikkeling gebruikt. Competenties zijn de kwaliteiten die nodig zijn om het werk met succes te kunnen doen. In de competentieprofielen zijn deze kwaliteiten opgesomd met daarbij gedragsvoorbeelden uit de praktijk. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen de verschillende niveaus: die van stagiaire, medewerker en compagnon.

Steeds meer advocaten kiezen bewust niet voor het compagnonschap, vaak waardevolle medewerkers die een kantoor node zou missen

Wordt er op stagiair niveau voornamelijk aandacht besteed aan vakinhoudelijke ontwikkeling, vanaf het medewerkerschap wordt er behalve aan de ontwikkeling van juridische kwaliteiten, veel aandacht besteed aan de ontwikkeling van commerciële en acquisitieve vaardigheden. Op compagnonsniveau spelen managementkwaliteiten een steeds belangrijker rol.

Iedereen zijn POP

De toename van marktwerking en klantgericht werken, evenals de digitale ontwikkelingen, vergen een andere kijk op arbeid. Flexibiliteit en individualisering gaan een grotere rol spelen. Amerikanen noemen dit 'the protean career'; het woord 'protean' is afgeleid van de zeegod Proteus, die in staat was om van vorm te veranderen. Van werknemers wordt tegenwoordig verwacht dat zij zichzelf en hun werk op een dynamische manier benaderen en dat zij leren omgaan met tijdelijkheid en onzekerheid in het werk. Dit vergt niet alleen het nemen van eigen initiatief, maar ook het belang van creatief vermogen neemt toe.

Maar wat betekent dit alles in de praktijk? Belangrijk is dat de fundamenten van een weldoordacht loopbaanontwikkelingssysteem goed worden gelegd en dat hierbij zonnodig human resource-specialisten worden ingeschakeld.

Om loopbaanontwikkeling in praktijk te brengen, is het onontbeerlijk dat iedereen eenmaal per jaar een Persoonlijk

Ontwikkelings Plan (POP) invult, dat samen met de betrokken patroon of voorzitter van de sectie besproken wordt. Het maken van een dergelijk plan helpt om de gedachten en ideeën over de praktijkontwikkeling te ordenen, het dwingt eenieder als het ware om stil te staan bij de eigen ontwikkeling, de ambities en de mogelijkheden om zichzelf te ontplooien. Belangrijk bij het maken van het POP is dat men zich niet laat leiden door eventuele beperkingen

die de huidige praktijk met zich meebrengt; het gaat er nu juist om te streven naar de ideale werksituatie.

Tijdens het gesprek over het POP wordt gekeken in hoeverre het kantoor kan bijdragen aan het realiseren van alle doelstellingen en in hoeverre de persoonlijke ambities kunnen aansluiten bij die van het kantoor. Ook wordt er gekeken naar wat er van de eventuele vorige plannen terecht is gekomen. Op deze manier is iemands ontwikkeling goed te volgen.

On the job

Ondersteuning van de ontwikkelingsplannen realiseert u door *coaching on the job* en door doelgerichte cursussen aan te bieden die de diverse kwaliteiten – verder – helpen ontwikkelen. In het kader van *coaching on the job* is het bijvoorbeeld heel belangrijk dat u uw stagiaire of medewerker duidelijk maakt wat u van hem of haar verwacht. Dit lijkt logisch maar de praktijk wijst vaak anders uit. Koppel resultaten daarom altijd terug en bespreek mogelijke redenen waarom iets wel of niet goed is gegaan. Maar ook het organiseren van thema-avon-

den op kantoor is waardevol en zal eenieiders betrokkenheid en inzicht in het werk helpen vergroten.

Laat uw stagiaires naar een cursus over communiceren gaan – waar hij (of zij) leert om goed te luisteren en effectieve vragen te stellen – of laat uw medewerkers naar een cursus over dienstverlening en ondernemerschap gaan, en de (aanstaande) compagnons naar een training over coachend leidinggeven. Daarnaast dient er voldoende ruimte te zijn voor individuele opleiding op een (niet-juridisch) gebied waar de desbetreffende employé behoefte aan heeft. Dat kan zijn een cursus 'timemanagement' of 'persoonlijke effectiviteit'.

In de opleidingsbrochures van de Orde maar ook van overige cursusaanbieders kunt u zich oriënteren op het aanbod van trainingen, dat nog elke dag groeit. Belangrijk is wel dat de cursussen en trainingen die u als kantoor aanbiedt, daadwerkelijk brengen wat u ervan verwacht. Laat u vooraf goed informeren of nog beter: volg samen met een of meerdere kantoorgenoten zelf de diverse cursussen zodat u weet waar men later over praat. En voor de kosten hoeft u het niet te laten: een opleidingsbudget van 5% van de loonsom is een investering in uw *human capital* die zichzelf dubbel en dwars terugbetaalt. ■

Een persoonlijk ontwikkelingsplan ordent de gedachten over de praktijkontwikkeling en dwingt stil te staan bij eigen ambities en ontplooiingsmogelijkheden

Zijn buitendienstfunctie is Peter op het lijf geschreven.

Fraude. Het is overal. Op dinsdagmiddag om 14.28 uur in Peter's achtertuin in Noordwijk. Omdat zijn beer er was afgaat dat Peter zijn werkweek besteedt aan klanten bezoeven. Gewone zijn bezoevenbezoeken.

Fraude? Schalke & Partners heeft de oorzaken alvast boven. Of helpt u het voorkomen. Gewone zaken als verzoeken van in- of externe dienst, opleiding, bedrijfsoplossing, productvervalsing, bevestiging, afpauze, dubbele schades en onrechtmatig zieleverzuim. Ook u kunt er zeker mee te maken krijgen. Meer ook voor screenings en security-audit is het goed het zaken voor het zaken te nemen. Schalke & Partners. Direct. Doorbarend. Door de wet gevend.

Schalke & Partners bv

breng uw zaakstrategie in -praktijk

MIET DE NEUS OP DE FEITEN

Info@schalke.nl T 079 822 11 44 www.schalke.com
Eindhoven - Amsterdam - Antwerpen - Brussel

Plaats uw advertentie midden in uw doelgroep. Het Advocatenblad helpt u daarbij.

Elke twee weken bereikt u met een personeelsadvertentie in het Advocatenblad alle geïnteresseerde juridisch actieve juristen.

Desgewenst helpen wij u met het opstellen van de tekst voor uw personeelsadvertentie, die professioneel vorm wordt gegeven in uw eigen huisstijl, met uw eigen logo!

Meer informatie?

Wilt u meer informatie, bel dan Cock Beuwer, tel. 071 - 589 76 21, fax 071 - 589 05 80, die u graag vrijblijvend informeert over alle mogelijkheden.

breng uw zaakstrategie in -praktijk

U zoekt

- medewerkers
- medewerkers
- stagiaires
- (advocaat)juristen
- sollicitatie-adviseurs
- lokale rechtsbijstand

De vingerafdruk ontmaskerd

Wee de verdachte wiens vingerafdruk op een moordwapen wordt gevonden – een veroordeling kan hem nauwelijks nog ontgaan. Maar: onlangs oordeelde een Amerikaanse rechter dat identificatie per vingerafdruk geen ordentelijke wetenschap is, en daarom niet in de rechtszaal thuishoort. De vanzelfsprekende bewijsstatus van de vingerafdruk is, in elk geval in de Verenigde Staten, verdwenen.

Peter Vermij
freelance journalist

Forensisch-deskundigen tonen zich diepbeledigd; politierechercheurs vrezen binnenkort met lege handen te staan.

Amerikaanse strafrechtadvocaten, daarentegen, laten de champagneturken al knallen.

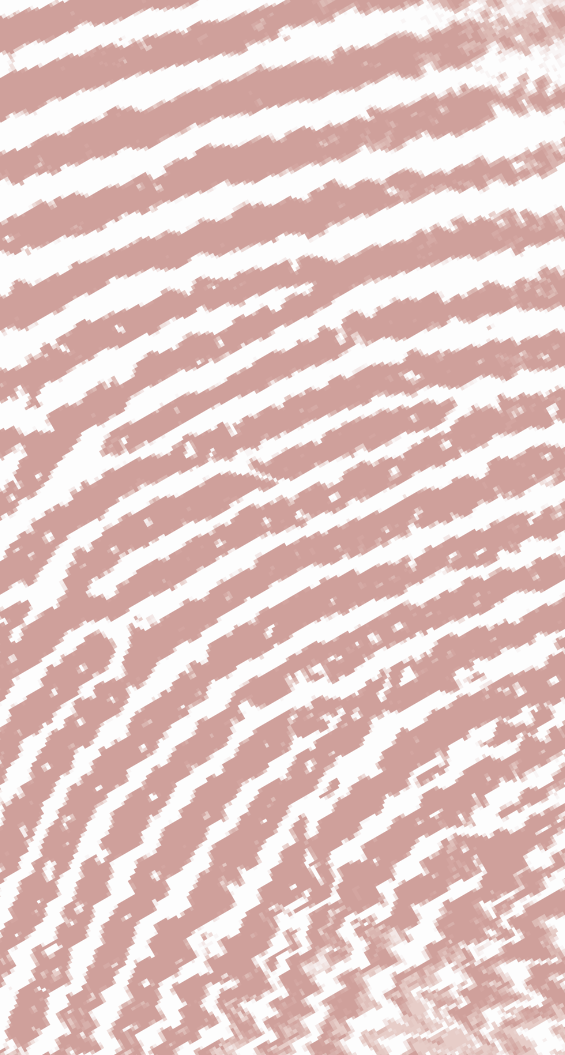
Honderd jaar lang leek de reputatie van de vingerafdruk niet aan te tasten te zijn. De smoezelige lijnenpatronen brachten duizenden achter de tralies, en alleen al het woord 'vingerafdruk' leek synoniem voor onfeilbare identificatiemethoden. Totdat twee maanden geleden een Amerikaanse rechter de rust doorbrak. Het identificeren van verdachten op basis van vingerafdrukken, oordeelde hij, stoelt niet op een wetenschappelijke basis. Integendeel: het is een vak zonder standaarden, zonder deugdelijk onderzoek en zonder objectieve criteria. Niemand weet precies hoe betrouwbaar het is, simpelweg omdat tot op de dag van vandaag iedereen heeft nagelaten het grondig uit te zoeken.

Identificeren van verdachten door vingerafdrukken is een vak zonder standaarden, zonder deugdelijk onderzoek en zonder objectieve criteria

Voldoende reden, aldus rechter Louis Pollak in Philadelphia, om de vingerafdruk zijn ereplaats in de getuigenbank af te nemen. Vanaf heden mogen deskundigen in zijn rechtszaal niet meer getuigen dat vingerafdrukken van de verdachte overeenkomen met afdrukken die werden gevonden op de plaats van het misdrijf. Een uitspraak met mogelijk grote gevolgen.

Wie is de deskundige?

De geschiedenis van de vingerafdruk begon aan het eind van de negentiende eeuw. William Herschel, koloniaal ambtenaar in Brits Indië, ontdekte als eerste Europeaan dat ieder individu op zijn vingertoppen beschikt over een uniek en onveranderlijk ribbelpatroon. Herschel wist zijn vinding goed te gebruiken: voordat Britse veteranen in Indië hun maandelijkse pensioen konden innen, dienden zij zich met hun vingerafdruk te legitimeren. Via de wetenschapper Francis Galton vernam Edward Henry, politiechef in Brits Indië, van Herschels revolutionaire techniek. Toen Henry, terug in het moederland, in 1903 de baas werd van Scotland Yard, nam hij de vingerafdruk mee – het begin van wat een lange zegetocht over

iedereen zich in de rechtszaal zomaar als deskundige presenteren? Wie onderscheidt de bonafide wetenschapper van de pseudo-wetenschappelijke charlatan?

Uiteindelijk maakte het Supreme Court een eind aan de onzekerheid. De rechter, aldus het hof, bewaakt de poort van de rechtszaal. En dus moet de rechter, voorafgaand aan het proces, bepalen of een getuige voldoende wetenschappelijke basis heeft. Hoe hij dat doet mag hij zelf weten, zolang hij op zijn minst de volgende vier criteria weegt: is de gepresenteerde 'wetenschappelijke methode' voldoende getest? Is bekend hoe vaak de methode het fout heeft? Werd de methode onderworpen aan wetenschappelijke *peer review*, en is zij sindsdien breed geaccepteerd in het veld? Is de toepassing van de methode in de praktijk voldoende gestandaardiseerd?

De uitspraak gaf Amerikaanse rechters veel extra werk: tal van zaken worden nu voorafgegaan door zittingen waarin de rechter beslist welke getuigen hij als 'deskundi-

(ook al is praktisch uitgesloten dat het om twee personen zou gaan); wél dat de gelijkheid in de profielen alleen te verklaren is door weergaloos toeval – een berekende kans van 'één op een miljard' gold als een mooie manier om te zeggen dat nooit honderd procent garantie kan worden gegeven.

Lang leek het erop dat de klassieke vingerafdruk niet in de kuil zou vallen. In 1999 somde de Amerikaanse socioloog Simon Cole in *Suspect Identities* weliswaar onthutsende identificatiefouten op, maar desondanks leek de techniek onwankelbaar. Twintig keer probeerden advocaten, mede verwijzend naar Coles boek, vingerafdrukken buiten de rechtszaal te houden. Maar twintig keer faalden ze, omdat, in de woorden van een van de rechters, 'de vingerafdruk sinds lange tijd door alle rechtbanken in de Verenigde Staten is erkend en geaccepteerd'. Het duurde tot afgelopen januari voordat raadslieden een rechter troffen die dit circulaire argument durfde te doorbreken.

Bij een test door het FBI legde één op de vier laboratoria niet de koppeling tussen vingerafdruk en verdachte

de wereld zou worden.

Terugkijkend begonnen de problemen in de Verenigde Staten pas negentig jaar later. In 1993 deed het Amerikaanse Hooggerechtshof een uitspraak die voor lange tijd de relatie tussen rechtspraak en wetenschap zou bepalen. In de zaak *Daubert versus Merrell Dow Pharmaceuticals* wilde het echtpaar *Daubert* aantonen dat de geboorteafwijkingen van hun twee kinderen waren veroorzaakt door *Bendectin*, een geneesmiddel dat de moeder tijdens haar zwangerschappen had geslikt. Zoals gebruikelijk in dit soort zaken trok aan de rechtbank een lange stoet getuige-deskundigen voorbij, ieder voorzien van zijn eigen, ogenschijnlijk indrukwekkende, wetenschappelijke achtergrond. Het probleem was alleen dat ze niet alleen elkaars conclusies, maar ook elkaars deskundigheid te vuur en te zwaard betwistten. De vraag rees: mag

gen' toelaat, en welke hij als 'pseudo-deskundigen' buiten de deur houdt.

DNA versus vingerafdruk

Bij het formuleren van deze criteria was het Hooggerechtshof – ironisch genoeg – geholpen door de introductie van de 'genetische vingerafdruk'. Anders dan zijn niet-genetische broertje moest het DNA-profiel begin jaren negentig jaren zijn geloofwaardigheid nog bewijzen.

Tal van zaken waren nodig om rechters te overtuigen dat DNA-identificatie berustte op deugdelijke wetenschap. Internationale kwaliteitsstandaarden en speciaal geaccrediteerde laboratoria moesten de twijfels wegnemen. Tot in de statistische finesses werd geregeld wat erfelijkheidsdeskundigen op grond van hun vak mogen zeggen: níét dat twee DNA-profielen gegerandeerd toebehoren tot dezelfde persoon

Nooit onderzocht

De zaak zelf is op zich niet bijzonder: twee verdachten werden, via hun vingerafdruk, gekoppeld aan enkele moorden een paar jaar geleden. Aanvechten van de identificatietechniek leek een goede manier om aan een veroordeling te ontkomen.

Citerend uit het werk van voorgangers betoogden de raadslieden dat het vergelijken van vingerafdrukken niet voldoet aan de eisen die opperrechters in *Daubert versus Merrell Dow* hebben gesteld. Veel meer dan een wetenschapsveld is de analyse van vingerafdrukken een ambacht, geperfekteerd door gespecialiseerde opsporingsambtenaren, die zelden wetenschappelijk zijn opgeleid. 'De vergelijking van vingerafdrukken is géén wetenschappelijke bepaling', hield een getuige de rechter indringend voor. 'Uiteindelijk komt het neer op een subjectief oordeel zonder objectieve criteria. Van een 'wetenschappelijke gemeenschap' is dus geen sprake – laat staan dat die gemeenschap de techniek na strenge *peer review* 'breed heeft geaccepteerd'.

Bij de toepassing van de techniek is ook geen sprake van eenduidige standaarden. Waar het ene lab bijvoorbeeld afdrukken

uitvergroot, doet het andere lab dat bewust niet. Bovendien wordt de vraag of twee afdrukken 'gelijk' zijn in verschillende landen en staten verschillend beantwoord. Waar op de ene plaats minstens twaalf of zestien concrete punten van overeenkomst worden geëist, wordt elders het oordeel volledig overgelaten aan de deskundige – de beste methode, volgens een uit 1973 daterende richtlijn van de Internationale Associatie voor Identificatie (IAI).

Zó groot was de afgelopen honderd jaar het vertrouwen, dat de nauwkeurigheid van de vingerafdruk nooit goed is onderzocht. Pas toen de methode in 1999 voor het eerst ter discussie kwam, ondernam het *Federal Bureau of Investigation* (FBI) een praktijktest. Aan 53 laboratoria stuurde het bureau de kopieën van drie vingerafdrukken: één 'schone' afdruk van een verdachte en twee afdrukken gevonden op de plaats van een misdaad – zoals gewoonlijk nogal smoezelig en vaag. Van de 34 labs die reageerden koppelde 26 beide afdrukken aan de verdachte. Maar tot verbazing van de FBI legden acht laboratoria, één op de vier, bij één of beide afdrukken die koppeling níét.

Het is niet meer dan een eerste praktijktest, schreef rechter Pollak in zijn uitspraak, en zeker geen wetenschappelijk verantwoord onderzoek naar de nauwkeurigheid van vingerafdruk-identificatie. Maar

Elke zichzelf respecterende Amerikaanse advocaat zal de vingerafdruk voortaan ter discussie stellen

de test suggereert op zijn minst dat met een onbekend percentage fouten rekening dient te worden gehouden.

Strijd

Alles bij elkaar, meent Pollak, genoeg reden voor een historische constatering: de vingerafdruk voldoet als identificatiemethode níét aan de eisen. En dus mogen afdrukken in Pollaks rechtszaal niet meer als zodanig worden gebruikt. Nog steeds mogen opsporingsambtenaren aan de jury uitleggen dat ribbelpatronen op de vingertoppen al in de baarmoeder worden gevormd, en dat zij voor ieder mens uniek en onveranderlijk zijn. Ze mogen ook punten aanwijzen waar twee afdrukken dezelfde kernmerken hebben. Maar de cruciale vraag mag niet meer worden beantwoord: behoort de afdruk op de plaats van de misdaad toe aan deze verdachte?

Strafrechtadvocaten in de Verenigde Staten hebben de uitspraak als een overwinning gevierd. Maar hoe ver de gevolgen uiteindelijk zullen strekken, moet de komende tijd duidelijk worden.

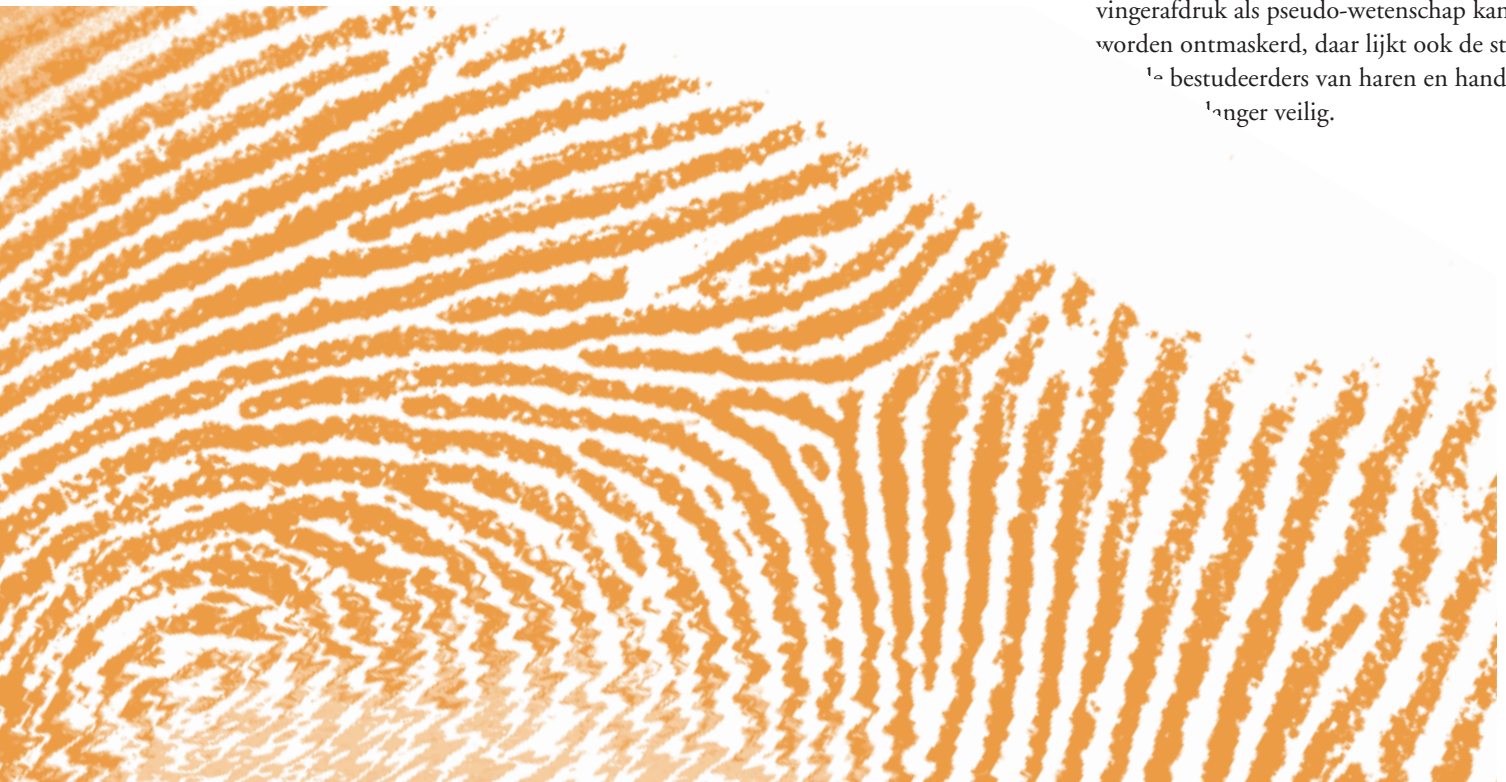
Pollaks uitspraak is niet

bindend voor andere rechters. Totdat beroepscolleges zich over de kwestie uitspreken, beslist elke rechter afzonderlijk of hij de vingerafdruk als identificatiemethode accepteert.

Zeker is wel dat aan de kritiekloze inzet van vingerafdrukken in de Verenigde Staten een definitief eind is gekomen: elke zichzelf respecterende advocaat zal de techniek voortaan ter discussie stellen. De vraag is slechts of, nu er één schaap over de dam is, veel meer zullen volgen. Het feit dat Pollak een vooraanstaand jurist is, als voormalig hoofd van de Law schools van Yale en de University of Pennsylvania regelmatig aanschuivend in hoge beroepscolleges, maakt dat hij niet als zonderling kan worden afgedaan.

In een poging de vingerafdruk te redden heeft het Amerikaanse Departement van Justitie inmiddels grote bedragen gereserveerd voor hoogwaardig wetenschappelijk onderzoek. Of dat onderzoek de door Justitie begeerde zekerheid oplevert moet worden afgewacht. Maar in de coulissen lopen tal van andere forensisch deskundigen zich inmiddels warm voor de strijd. Want waar de onaantastbaar geachte vingerafdruk als pseudo-wetenschap kan worden ontmaskerd, daar lijkt ook de status

van bestudeerders van haren en handschlangen veilig. ■

In het nieuws

Ziektelasten exploderen in Amerikaanse gevangnissen

Voor het eerst in de Amerikaanse geschiedenis onderging kortgeleden een gevangene een succesvolle harttransplantatie – een medische ingreep die belastingbetalers in de staat Californië ruim een miljoen euro kostte. Maar als de huidige trend doorzet, zullen de komende jaren nog veel van zulke dure ingrepen volgen.

In toenemende mate worden Amerikaanse gevangnissen geconfronteerd met een onverwacht bijeffect van de omarming van zware gevangenisstraffen: vergrijzende gedetineerden, met in hun kielzog explosief groeiende uitgaven voor medische kosten.

Gezondheidszorg voor de 157.000 Californische gevangenen, aldus de autoriteiten, zal dit jaar 760 miljoen euro kosten – bijna vijfduizend euro per gevangene en tweënhalf keer zo veel als vier jaar geleden.

De snelle toename van de gemiddelde leeftijd is het indirecte gevolg van een in 1994 door Californiërs aangenomen wet. Op grond van de wet, bekend onder de van het honkbalspel afgeleide naam ‘drie slag en je bent uit’, krijgen recidivisten automatisch een tientallen jaren durende gevangenisstraf, ook voor relatief kleine vergrijpen. Bijna zevenduizend gevangenen zitten inmiddels op grond van de Californische wet een levenslange gevangenisstraf uit

– het merendeel voor niet-gewelddadige misdrijven. Nog eens vele duizenden zitten voor 25 tot 50 jaar vast. Sommigen van hen belandden voor tientallen jaren achter de tralies nadat ze, na twee keer eerder veroordeeld te zijn, betrapt werden op het stelen van een schroevendraaier of een paar koekjes. Veel gedetineerden zijn verslaafd geweest, en zijn in die periode besmet geraakt met geelzucht of aids – veelal chronische ziekten die op lange termijn tot enorme gezondheidsuitgaven leiden.

‘Dit zijn dingen waar we 25 jaar geleden niet aan dachten,’ noteerde de *New York Times* uit de mond van Scott Chavez, vicevoorzitter van de National Commission on Correctional Health Care. ‘De kosten kunnen hoog worden, maar niemand kan nog voorspellen hoe hoog precies.’

Voorstanders van de lange gevangenisstraffen tonen zich vooralsnog niet onder de indruk. ‘Het is de prijs voor het veilig houden van onze samenleving,’ aldus de republikeinse politicus die zijn handtekening onder de groeiende gevangenisbegroting moet zetten. ‘Niemand heeft ooit gezegd dat het goedkoop zou zijn om mensen opgesloten te houden.’

(Peter Vermij, Washington)

Houthoff Buruma vrij van Anglicanen

‘Met het vertrek van het Norton Rose-trio staan alle neuzen bij ons nu weer dezelfde kant op. Hun vertrek was onvermijdelijk gezien onze keuze om zelfstandig te blijven.’ Houthoff-bestuurder Bas le Poole geeft zo een positieve draai aan het abrupte vertrek (‘gisteren hebben ze opgezegd’) van Ep Hannema (venture capital), Weero Koster (energie) en Gijs van Leeuwen (banking). Le Poole: ‘Deze karren zullen nu worden getrokken door respectievelijk Eddie Meijer, Jan van der Horst en Hans Schreuder. Ook zullen we extern op zoek gaan naar versterking.’ Houthoff had 64 partners. Le Poole: ‘Een verlies van drie op 64 kan nooit rampzalig zijn.’

Met deze laatste ontwikkeling is een einde gekomen aan een strijd van jaren binnen Houthoff Buruma tussen *link uppers* en *stand aloners*. Vorig jaar vertrokken managing partner Arent van Wassenaer (nu managing partner van Norton Rose Nederland) en Marjolein Geus, Harry Rek en Wouter Pors (naar Bird & Bird). Juist nu alle *link uppers* het kantoor hebben verlaten opent Houthoff een vestiging in Londen. Hiermee wordt het *stand alone*-model juist onderstreep. De vestiging zal vooral werken voor Nederlandse cliënten met activiteiten in Engeland en vice versa. Daarnaast krijgt het een belangrijke functie in het ‘opvangen’ van *referrals* van Houthoffs Engelse vrienden waaronder, Nabarro Nathanson, Denton Wilde Sapte Macfarlanes en Travers Smith Braithwaite.

Norton Rose is bezig met een agressief Europees offensief. Met name in Duitsland heeft dat geleid tot een ware slachting. Het top-

kantoor Gaedertz dat tien vestigingen had werd medio vorig jaar verscheurd, waarbij Keulen, München (deels) en Brussel (deels) naar Norton Rose gingen. Daarna opende het kantoor in Frankfurt en Milaan en breidde in Parijs aanzienlijk uit.

Norton Rose ontstond rond 1800 als zeerechtkantoor. Thans ligt een sterk accent op *international finance* en energie. Dat accent is zo sterk dat recent negen Duitse partners (IE/IT, bouwrecht) uitbraken om in Keulen zelfstandig verder te gaan.

Ook de Nederlandse praktijk zal zich richten op Norton Rose’s kerncompetenties. Arent van Wassenaer: ‘Daarnaast zijn we sterk in *aviation*. We gaan concurreren met vooral Freshfields, Clifford Chance en Allen & Overy.’ *Banking* wordt van eminent belang in Amsterdam. Recent trad Norton Rose op voor ABN Amro bij de verkoop van hun Griekse en Turkse *brokers*. Van Wassenaer: ‘Banken werken tegenwoordig met *shortlists* van kantoren die ze dan uitnodigen voor een *pitch*. Wij staan op die lijsten.’ Hij is niet bang voor ruzie met Houthoff over cliënten omdat ze ‘een nieuwe markt gaan betreden’. Of er medewerkers mee zullen komen is nog niet bekend. Volgens van Wassenaer wordt voorlopig gemikt op 25 *fee earners* en zullen de partners niet ver onder het maximale winstdeel zitten van 670.000 Pond. ‘Maar we moeten ons natuurlijk wel gaan bewijzen.’

Norton Rose is gevestigd in het Atriumgebouw naast het WTC in Amsterdam.

(Micha Kat)

DE BARIA

‘Vooral vrouwen hebben geprobeerd mij een schuldgevoel aan te praten’

Het adagium *Virtus nobiletat* is vervangen door een nieuw devies: *vrije tijd adelt!* Maar geldt dat ook voor de advocatuur en de rechterlijke macht? Over de zoektocht naar het evenwicht tussen werk en vrije tijd.

Martine Goosens
freelance journalist

Mr. Mariëlle van de Weijenberg (36), advocaat bij Boels Zanders Advocaten in Maastricht, getrouwd met Camiel Engelen, managing consultant bij TMP LegalFlexForce. Samen hebben zij een dochter van 3 jaar.

Woensdagavond 21.00 uur, thuis bij Mariëlle van de Weijenberg in Maastricht: ‘Mijn dochtertje Emma ligt net in bed. Ze gaat altijd laat slapen, voordat Camiel en ik aan tafel zitten is het vaak al 19.00 uur. Na de geboorte van Emma besloot ik fulltime te werken. Ik vond het heerlijk om over andere dingen te praten dan babyvoeding en poepbroeken, maar vooral vrouwen hebben geprobeerd mij een schuldgevoel aan te praten: “Hoe doe je dat met je huishouden als je vijf dagen werkt?” Wat ze bedoelden was: jij bent een ontaarde moeder. Ik zei altijd: “Gewoon, net als Camiel.” Hem werd die vraag nooit gesteld. Alsof kinderen opvoeden een vrouwentaak is.

Foto's: Dierik Hendriks

Toen Emma bijna een jaar was werd vijf dagen werken mij te veel. Ik herstelde langzaam van de zware bevalling en leed aan chronisch slaapgebrek omdat Emma slecht sliep. Om bij te komen ben ik in mijn eentje een week in een huisje in Zeeland gaan zitten. Heerlijk, stapel boeken mee en een goede fles port. Daarna ben ik vier dagen per week gaan werken. Ook Camiel gaat nu op mijn verzoek om de week een dag minder werken. Waar ik de laatste tijd een beetje aan begin te wennen is dat ik middenin een conclusie mijn pen moet laten vallen om op tijd bij de crèche te staan. Het is op te brengen omdat het moet, maar het is eigenlijk vervelend. Camiel haalt Emma nu ook twee dagen per week op. Voor hem een hele opgave, want hij moet al om 16.00 uur vertrekken uit Eindhoven om uiterlijk 18.00 uur in Maastricht te zijn. Als ik thuiskom is Emma in bad geweest en heeft hij gekookt. Dat zijn heerlijke momenten, flesje wijn

INSANIC

Camiel

- boodschappen
- stoffen
- stofzuigen
- crulnis
- financiën
- grasmaaien
- schoone boeken
- koken dinsdag / dond

- Emma : Jks 23.00 uur

Emma aankleden
- Jks 8.00 uur → Camiel

- te dond 'ed maanen → Manette sokop
- wo av → Camiel berrumclub
- eond → Camiel hoelley
- dond → Manette zingon

→ COA → opzeggen
→ JB berrum → out. affeeren

Manette

- was + stoffen
- sanitair
- koken
- Emma halen / brengen

- koken andere dagen

- Emma Jks Inactis

- Manette

De functiebeschrijving

erbij en kaarsjes aan. Toch zou ik soms willen dat Camiel meer doet. Hij blijft bijvoorbeeld bij zijn zus logeren als hij in Amsterdam werkt. Als de zorg voor Emma mij dan zwaar valt bekruipt mij het gevoel dat ik te veel alleen moet doen. Het moederschap is voor mij geen levensvullende taak. Soms kan ik er hartstikke gek van worden.

Werkende moeders verslonzen vaak, maar zelfs als ik mij na een zware nacht met Emma een draak voel en een steen in de spiegel kan gooien, zul je mij niet met vet haar en onopgemaakt naar kantoor zien gaan. Mijn ladderloze panty en mooie ondergoed geven mij zelfvertrouwen en zijn onderdeel van mijn overlevingsstrategie. Ik streef ernaar mijn privé-leven zoveel mogelijk te scheiden van mijn werk. Al voel ik mij gebroken, ik zorg ervoor dat ik er fris uitzie. Op kantoor hangt dan wel een foto van Emma aan de muur, maar als ik daar ben is mijn werk het belangrijkste. Sinds de geboorte van Emma ben ik actiever betrokken bij wat zich op kantoor afspeelt en heb ik daar meer nevenactiviteiten. Vroeger was ik juist erg actief buiten

mijn werk, ik had bijna elke avond wat te doen en was dus nauwelijks thuis. Maar in combinatie met een kind was dat leven niet goed vol te houden. Ik moest geregeld afspraken afzeggen of ik kwam te laat. Ik nam te veel hooi op mijn vork en kreeg een hekel aan mezelf omdat ik onder druk van te veel activiteiten steeds vaker mijn afspraken niet kon nakomen. Ik heb ervoor gekozen al die activiteiten buitenshuis af te bouwen. Nu kijk ik 's avonds televisie of lees wat. Elke dinsdagavond ga ik naar de sportschool voor een uurtje fitness en op donderdagavond ga ik uit met Camiel. Spontane uitjes zijn verleden tijd, maar ik ben tevreden. Aan meer vrije tijd heb ik geen behoefte. Wat ik wel mis is tijd voor mezelf. Ik zie ernaar uit dat Emma straks naar school gaat, dan kan ik de ochtend van mijn vrije vrijdag gebruiken voor sport of zangles. Voor zomaar een dagje vrij tussendoor heb ik te weinig rust. Laatst ben ik op een maandag naar Termae 2000 gegaan. Na die dag dacht ik: zo, dat was het wel weer.

Wanneer je allebei werkt in combinatie met een kind wordt er veel gevraagd van je ener-

gie en organisatievermogen. Voordat wij normaal kunnen ademhalen is het vaak al 21.00 uur geweest. Voor dingen die dan nog moeten gebeuren hebben we soms geen puf meer over. Gelukkig hebben we een hulp in de huishouding, de redding van menig huwelijk. Zij doet de keuken en het sanitair. Voor wat er verder nog te doen valt hebben Camiel en ik een 'functiebeschrijving' opgesteld. Hij stoft af, ik doe de was. Ik ben geen *control freak*, maar ik heb wel graag mijn zaakjes op orde. Het evenwicht tussen werken, de zorg voor Emma en het leven daarnaast is al wankel genoeg. Na de geboorte van Emma hebben we precies afgesproken wie wat doet. Toen ze nog klein was wist ik zeker dat Camiel 's nachts opstond voor Emma als ik haar om 23.00 uur de laatste voeding had gegeven. Of andersom. Zo kom je niet voor verrassingen te staan, ik weet graag waar ik aan toe ben. Bovendien zijn een goede planning en een evenwichtige verdeling van taken thuis noodzakelijk voor een optimale prestatie op mijn werk. En het dagelijks leven moet nu eenmaal beheersbaar blijven.'

Reacties

No cure no pay-verbod in verordening

Geen ontsnappingsroute

De Orde wil het door de NMa gelaakte no cure no pay-verbod opnemen in een verordening. Maar deze ongepaste vluchtweg zal haar niet veel baten, meent Callista Meijer.

Callista C. Meijer

advocaat bij Wouters Advocaten & Notarissen/Andersen Legal te Amstelveen

Om te voorkomen dat advocaten op *no cure no pay*-basis gaan werken is de NOvA overgegaan tot het ontwerpen van een daartoe strekkende verordening, op basis van art. 28 lid 1 van de Advocatenwet. Dat was de ontsnappingsroute waar de NMa de NOvA op wees in de zaak tegen mr. Engelgeer, waarin de NMa onlangs concludeerde dat het *no cure no pay*-verbod in de gedragsregels voor advocaten mededingingsrechtelijk niet door de beugel kon.

Maatschappelijk gesproken is dit al een opvallende actie van een respectabel instituut als de NOvA: het oordeel van een autoriteit direct en publiekelijk naast zich neerleggen door het verweten gedrag in een formeel onaantastbaar jasje te gieten, de inhoudelijke conclusies van de NMa negerend. Maar het is de vraag of de NOvA in die actie uiteindelijk ook succesvol zal zijn.

Allereerst is een door de NOvA vastgestelde verordening onderworpen aan vernietiging bij koninklijk besluit (art. 30 lid 1 Advocatenwet). Die mogelijkheid van vernietiging door een overheidsorgaan is overigens ook de reden dat

de NMa oordeelde dat een besluit in de vorm van een verordening aan de werking van het mededingingsrecht zou ontsnappen. Art. 16 van de Mededingingswet bepaalt onder meer dat art. 6 Mw, kort gezegd het kartelverbod, niet van toepassing is op aan vernietiging van overheidswege onderworpen besluiten. Een krachtens art. 28 Advocatenwet vastgestelde verordening is een zodanig besluit, niet de gedragsregels van de NOvA (die mededingingsrechtelijk wél doch in de systematiek van de Advocatenwet niet als een besluit worden aangemerkt).

Vernietiging kan plaatsvinden wanneer de verordening in strijd is met het recht of het algemeen belang. Dat de Minister van Justitie de verordening intact zal laten staat niet op voorhand vast. Is het rechtmatig om een gedragsregel in een verordening onder te brengen met de uitsluitende en kennelijke bedoeling om mededingingsrechtelijk verboden gedrag te 'legaliseren'? Strookt het met het algemeen belang dat de NOvA zich middels een formele truc tracht te onttrekken aan marktwerking, daar waar de NMa heeft geconstateerd dat de schending door de NOvA van de Mededingingswet de concurrentie daadwerkelijk beperkt? In de toelichting op het wetsvoorstel voor art. 28 'nieuw' (dat thans bij de Eerste Kamer ligt) wordt zelfs nadrukkelijk opgemerkt dat bij de toetsing aan wet en algemeen belang aandacht moeten worden besteed aan de vraag of de verordeningen niet verder gaan dan strikt noodzakelijk om het gewenste doel te bereiken en of zij de marktwerking niet onnodig beperken. Een interessante toets in dit verband.

Bij de beoordeling van de rechtmatigheid van de verordening zal de Kroon bovendien verdragsverplichtingen in aanmerking moeten nemen. Daarbij valt onder andere te denken aan art. 10 van het EG-Verdrag ('Gemeenschapstrouw') waaruit voortvloeit dat de lidstaten geen maatregelen treffen die de verwezenlijking van de doelstellingen van het verdrag (waaronder dat van eerlijke mededinging, art. 3g EG-Verdrag) in gevaar kunnen brengen. Slechts in louter nationale gevallen zou de Kroon die verdragsbepaling mogen negeren: nu de verordening zal gelden voor alle bij de Nederlandse orde aangesloten advocaten maar niet tot Nederland zal zijn beperkt, valt ook om die reden nog te bezien of de Kroon een dergelijke verordening in stand laat.

Ook wanneer de Minister niet binnen de wettelijke termijn van zes maanden tot vernietiging overgaat is het voortbestaan van de verordening nog niet verzekerd. De mededingingsrechtelijke bescherming van art. 16 Mededingingswet is namelijk van zeer korte duur. Art. 107 van de Mededingingswet bepaalt dat art. 16 vijf jaar na het tijdstip van inwerkingtreding vervalt en dat is al op 1 januari 2003.

Vanaf die datum heeft de NOvA een verordening die de bescherming van art. 16 ontbeert en zolang de wetgever niet ingrijpt en de werkingsduur van art. 16 verlengt, is de NOvA over ongeveer negen maanden weer terug bij af. Advocaten staat dan niets in de weg om wederom, via mededingingsautoriteit dan wel de rechter, het mededingingsbeperkende besluit van de NOvA aan de kaak te stellen. De ontsnappingsroute voor de NOvA is uiteindelijk een doodlopende weg.

Allard Hooglands 'Drie hoeraatjes voor de claimcultuur'

(Advocatenblad 2000-5, p. 204-209)

Eén ding is zeker. Hoogland weet véél meer van de standpunten, meningen en publicaties van Melvin Belli dan van die van de algemeen deken Guensberg.

(J.J.H. Suyver, algemeen secretaris Nederlandse Ode van Advocaten)

OrdeVanDeDag peilde opinies

Bij de wekelijkse digitale nieuwsbrief OrdeVanDeDag die verleden week voor het eerst de lucht in ging, hadden 6000 advocaten de gelegenheid om te stemmen over de vraag of de Orde het *no cure no pay*-verbod wel zou moeten handhaven en opnemen in een verordening. Van de 67 advocaten die binnen een klein etmaal reageerden, zeiden er 50 'Ja, het verbod moet blijven bestaan'. 16 Advocaten antwoordden 'Nee, het verbod moet worden opgeheven'. Eén deelnemer antwoordde: 'Nee, want een dergelijke verordening zal worden vernietigd'.

Engelgeer trok klacht niet in

In het persbericht dat de Orde vijf dagen na het NMa-besluit van 21 februari publiceerde, staat dat de Amsterdamse advocaat Engelgeer zijn klacht bij het NMa had ingetrokken. Waarom heeft hij dat gedaan? Onder druk gezet door de Orde! – wist het geruchtencircuit al snel. Maar de werkelijkheid is weer prozaïscher.

Op 4 januari schreef Engelgeer de NMa een brief waarin hij in een *verwante* zaak zijn klacht introk. Het ging daar om een zaak tegen de Amsterdamse Orde, die een tuchtrechtprocedure tegen Engelgeer doorzette

Reacties

▶ ondanks de eerdere, voorlopige beslissing van de NMa dat het *no cure no pay*-verbod niet door de beugel kon.

Toen korte tijd later bleek dat deze zaak nauw verweven was met de 'hoofdzaak', vroeg Engelgeer de NMa of dat intrekken ongedaan gemaakt kon worden. Dat gebeurde. Intussen had hij wel de landelijke Orde geschreven dat hij zijn klacht introk.

Omdat men daar niet wist dat er een tweede klacht liep, tegen de *Amsterdamse Orde*, ging men er in Den Haag vanuit dat de hele zaak was afgeblazen. Navraag bij de NMa loste het misverstand niet meteen op, niet voordat het NMa-besluit er was.

'Ik laat me door niemand onder druk zetten. Als het moet ga ik door muren heen', zegt Engelgeer. Zo zal hij er nu niet voor

terugschrikken om over hetzelfde onderwerp de bodemprocedure tegen de landelijke én de Amsterdamse Orde door te zetten die loopt bij de rechtbank Den Haag. Deze procedure was opgeschort in afwachting van het Wouters-arrest van het Europese Hof van Justitie. (LH)

Leo van Osch

Iks ging weer eens pleiten

Van verre zag hij al het hoofddoekje van zijn cliënte afsteken tegen de witte muur van de wachtruimte. Gewoontegetroouw stak hij zijn hand uit om haar te begroeten, waarop ze terugdeinsde. Oh ja, bedacht hij, net weer te laat, haar geloof stond dat niet toe. Het waarom was hem raadselachtig. Er school toch geen kwaad in, was zijn mogelijk naïeve gedachte, of was dit een van de aspecten van wat een niet nader te noemen politicus het 'achterlijk geloof' had genoemd.

'Neen', antwoordde ze op zijn vraag, ze was niet zenuwachtig voor de zitting, een ontbindingsverzoek dat waarschijnlijk het einde van haar baan als apothekersassistente zou betekenen.

'Ik kan me zelf recht in de ogen kijken, maar hij' – een blik op de werkgever die inmiddels ook in de wachtruimte had plaatsgenomen – 'zal misschien nu gelijk krijgen, maar aan het einde der tijden berecht worden.'

'De lamp van de leugenaar dooft bij het tweede gebed', voegde ze daar nog aan toe, waarop X de haar onbekende niet-religieuze Nederlandse variant liet volgen.

Ze praatten nog even door over het geloof en X meende na vijf minuten te kunnen vaststellen dat de Islam en het Christendom niet zo gek veel verschilden, al bemerkte hij tot zijn schande dat hij maar drie van de tien geboden kon oplepelen.

De vrouwelijke kantonrechter was er een van het type Niet zeuren, en dat betekende het roemloos einde van de drie kantjes pleitnota die zijn tegenstrever in de aanslag had. Uiteindelijk vond de kantonrechter dat er sprake was van verstoring van de arbeidsverhouding en diende alleen nog te worden gepiekerd over de vergoeding. 'Wil X de geheimen van zijn berekening onthullen?', klonk het. Hij had op de letter C een factor 2 losgelaten en legde dat uit. De rechter rekende voor hoeveel partijen uit elkaar zaten en gaf een niet te missen voorzet voor een geslaagd onderonsje op de gang. Binnen een minuut waren ze er uit. De werkgever wilde zijn cliënte een hand geven en de reactie liet zich raden,

al kwam het hem voor dat deze nog wat heftiger was dan bij hem het geval was geweest. Hij hield het maar op een combinatie van geloof en slecht werkgeverschap.

X hield zijn armspieren bij het afscheid net op tijd in bedwang. Het bleef iets koddigs, want waar bleef je met die armen. In plaats daarvan lachte hij nog maar eens vriendelijk ten afscheid en knikte als toegift nog wat met zijn hoofd. ■

Orde-nieuws

Proces in Indonesië over mensenrechtenschendingen op Oost-Timor

In Indonesië zijn de eerste zeven dagvaardingen uitgebracht tegen personen die worden verdacht van ernstige mensenrechtenschendingen tijdens de strijd op Oost-Timor eind 1999 en begin 2000.

Mensenrechtenorganisaties juichen de start van de processen toe, maar maken zich tegelijkertijd zorgen. Het functioneren van het speciaal hiervoor opgerichte mensenrechtenhof laat nog veel te wensen over. Er is bijvoorbeeld nog geen wettelijke regeling getroffen op het gebied van bescherming van getuigen en slachtoffers. Bovendien is er zorg omtrent de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht in Indonesië. Tot nu toe bevat de voor berechting van mensenrechten relevante wetgeving mogelijkheden voor politieke bemoeienis met de selectie van rechters en aanklagers. Het ontbreekt de Indonesische rechters daarbij voor een groot gedeelte aan kennis inzake het toepassen van wetgeving op het gebied van de mensenrechten. Verder kan de regering bepalen welke

zaken wel en niet vervolgd kunnen worden. Dit heeft tot gevolg dat maar een zeer klein deel van de zaken die aan het hof zijn aangebracht, behandeld kunnen worden. Voorts staat in Indonesië op sommige misdrijven de doodstraf, een feit dat onder voortdurende aandacht van mensenrechtenorganisaties staat. De ontwikkelingen in Indonesië worden dan ook kritisch gevolgd.

Amnesty International heeft met het oog op bovengenoemde ontwikkelingen een oproep gedaan aan de internationale gemeenschap om verantwoordelijkheid te nemen voor een succesvol verloop van de processen voor het speciale hof.

De Stichting Advocaten voor Advocaten zet zich in voor advocaten waar ook ter wereld die wegens de uitoefening van hun beroep moeilijkheden ondervinden. Voor meer informatie over de Stichting Advocaten voor Advocaten kunt u contact opnemen met de secretaris Mirjam Siesling, p/a Janskerkhof 16, 3512 BM Utrecht, tel.: 030-2537427, fax: 030-2537028, M.Siesling@law.uu.nl

Hoe staat het met de identificatieplicht en de meldingsplicht?

De gebeurtenissen op 11 september 2001 in de Verenigde Staten hebben het tempo waarin de identificatieplicht en de meldingsplicht voor advocaten wordt ingevoerd versneld. Wat is nu de stand van zaken?

mr. M.B. van der Kleij

coördinator Public Affairs, Bureau van de Orde

Anti-witwasrichtlijn

Medio november 2001 bereikten het Europees Parlement en de Raad na lang onderhandelen overeenstemming over een aanzienlijke uitbreiding van de Europese anti-Witwasrichtlijn (91-308/EEG). In de richtlijn wordt een meldplicht ter zake van bepaalde ongebruikelijke transacties voor de vrije beroepsbeoefenaren, zoals advocaten, geïntroduceerd. Deze meldplicht voor advocaten geldt alleen als cliënten om juridisch of financieel-economisch advies vragen over bijvoorbeeld het beheren van geld of effecten of de oprichting van een rechtspersoon. Zodra advocaten hun cliënten vertegenwoordigen in een gerechtelijke procedure vervalt de meldplicht en telt het algemene beroepsgeheim.

Omdat de formulering van met name overwegingen 17 en 20 van de Richtlijn, die op hun beurt weer verwijzen naar art. 2 bis sub 5 en art. 6 lid 3, van groot belang zijn bij de implementatie in de nationale wetgeving, voeg ik de teksten in (zie rechter pagina). De Richtlijn laat de mogelijkheid open dat de lidstaten de balies aanwijzen als meldingsinstanties en intermediairs tussen advocaat en bevoegde autoriteit.

Implementatie in MOT en WID

De Richtlijn dient binnen 18 maanden na publicatie (4 december 2001) in de nationale wetgeving te worden geïmplementeerd. Op 2 november 2001, nog voordat de tekst van de Richtlijn officieel was vastgesteld, diende de regering bij de Tweede Kamer een nota van wijziging in van de Wet Melding Ongebruikelijke Transacties (MOT) en de Wet Identificatie bij Financiële dienstverlening (WIF). Deze laatste wet werd gewijzigd in de Wet Identificatie bij Dienstverlening (WID) en introdu-

ceert de verplichting voor advocaten de identiteit van hun cliënt in bepaalde gevallen na te gaan.

De haast om tot wijziging over te gaan was met name ingegeven door het op 4 oktober 2001 door de regering afgekondigde Actieplan ter bestrijding van Terrorisme. Met de toevoeging van lid 2 aan art. 1 van de Wet MOT werd de uitzonderingsbepaling uit art. 6 lid 3 van de Richtlijn geïmplementeerd.

AMvB

Van groot belang is nu de nadere definiëring in een AMvB van de instellingen en werkzaamheden die onder de identificatie- en meldingsplicht van de WID en de MOT vallen. De vijf thans nog geldende AMvB's op basis van de Wet MOT en de toenmalige WIF moeten op dit punt geheel worden herzien.

Er is nu één AMvB in bewerking bij de Minister van Financiën en de Minister van Justitie die zowel een nadere omschrijving moet geven van:

- de instellingen die onder de werking van beide wetten vallen (art. 1 a onder 7° WID);
- de diensten c.q. verrichtingen, waarvoor de identificatie- en meldingsplicht geldt (art. 1 b sub 9 WID en art. 1a onder 10° wet MOT);
- de lijst van indicatoren (art. 8 wet MOT) aan de hand waarvan beoordeeld moet worden of een transactie moet worden aangemerkt als een ongebruikelijke transactie;
- ook zou in de AMvB de uitvoering van de meldingen nader geregeld kunnen worden.

De vaststelling van de AMvB is onderworpen aan een voorhangprocedure. Dit betekent dat de AMvB aan de Eerste en Tweede Kamer ter goedkeuring moet worden voorgelegd en pas vier weken na goedkeuring van kracht wordt. Dit kan nog enige tijd duren.

Zodra de tekst van de AMvB bekend is wordt deze gepubliceerd in het *Advocatenblad* en op de website van de Orde.

VAN DE ORDE

Overweging 17

Wanneer echter onafhankelijke leden van wettelijk erkende en gecontroleerde beroepsgroepen die juridisch advies verstrekken, zoals advocaten, de rechtspositie van een cliënt bepalen of een cliënt in rechte vertegenwoordigen, is het niet aangewezen om deze beroepsbeoefenaars voor deze activiteiten krachtens de richtlijn een verplichting op te leggen vermoedens van witwassen te melden. Er moeten vrijstellingen zijn van elke verplichting om informatie te melden die is verkregen vóór, tijdens of na een gerechtelijke procedure, of bij het bepalen van de rechtspositie van een cliënt. Bijgevolg blijft juridisch advies onderworpen aan de geheimhoudingsplicht, tenzij de juridisch adviseur deelneemt aan witwasactiviteiten, het juridisch advies voor witwasdoeleinden wordt verstrekt, of de advocaat weet of redenen heeft om aan te nemen dat zijn cliënt juridisch advies wenst voor witwasdoeleinden.

Art. 2 bis punt 5

De lidstaten zien erop toe dat de in deze richtlijn vastgestelde verplichtingen worden opgelegd aan de volgende rechtspersonen of natuurlijke personen handelend in het kader van hun beroepsactiviteiten.

Notarissen en andere onafhankelijke beroepsbeoefenaars van juridische beroepen wanneer zij deelnemen:

- a) hetzij door het bijstaan bij het voorbereiden of uitvoeren van transacties voor hun cliënt in verband met:
 - 1 de aan- en verkoop van onroerend goed of bedrijven;
 - 2 het beheren van diens geld, waardepapieren of andere activa;
 - 3 de opening of het beheer van bank-, spaar- of effectenrekeningen;
 - 4 het organiseren van inbreng die nodig is voor de oprichting, de exploitatie of het beheer van vennootschappen
 - 5 de oprichting, exploitatie of het beheer van trusts, vennootschappen of soortgelijke structuren;

Overweging 20

In het geval van notarissen en onafhankelijke juridische beroepsbeoefenaars moet het de lidstaten, met het oog op de eerbiediging van de geheimhoudingsplicht van deze beroepsbeoefenaars jegens hun cliënten, worden toegestaan de balie of andere zelfregulerende instanties voor onafhankelijke beroepsbeoefenaars aan te wijzen als de instantie waaraan deze mogelijke gevallen van witwassen kunnen melden. De regels betreffende de behandeling van die meldingen en de eventuele latere doormelding daarvan aan de 'voor bestrijding van het witwassen van geld verantwoordelijke autoriteiten' en in het algemeen de passende vormen van samenwerking tussen de balies of beroepsorganisaties en deze autoriteiten worden door de lidstaten vastgesteld.

Art. 2 Wet MOT

De krachtens het eerste lid onderdeel 10°, aan te wijzen diensten hebben geen betrekking op de werkzaamheden van een advocaat of notaris betreffende de bepaling van de rechtspositie van een cliënt, diens vertegenwoordiging en verdediging in rechte, het geven van advies voor, tijdens en na een rechtsgeding, of het geven van advies over het instellen of vermijden van een rechtsgeding. zz

Art. 6 lid 3

In het geval van de in artikel 2 bis, punt 5, bedoelde notarissen en onafhankelijke beoefenaars van juridische beroepen kunnen de lidstaten een passende zelfregulerende instantie van het desbetreffende beroep aanwijzen als de autoriteit die op de hoogte moeten worden gesteld van de in lid 1 (onder a), van dit artikel bedoelde feiten en stellen zij passende vormen van samenwerking tussen de instantie en de voor de bestrijding van het witwassen van geld verantwoordelijke autoriteiten vast.

De lidstaten zijn er niet toe gehouden de in het lid 1 vervatte verplichtingen toe te passen op notarissen, onafhankelijke beoefenaars van juridische beroepen, bedrijfsrevisoren, externe accountants en belastingadviseurs met betrekking tot de inlichtingen die zij van een van hun cliënten ontvangen of over een van hun cliënten verkrijgen wanneer zij de rechtspositie van hun cliënt bepalen dan wel in of in verband met een rechtsgeding verdedigen of vertegenwoordigen, met inbegrip van advies over het instellen of vermijden van een rechtsgeding, ongeacht of dergelijke informatie vóór, gedurende of na een dergelijk geding wordt ontvangen of verkregen.

Verslag Huishoudelijke Vergadering

Het verslag van de Huishoudelijke Vergadering van de Nederlandse Orde van Advocaten van 27 september 2001 te Alkmaar is door de notulencommissie goedgekeurd. U kunt het verslag aanvragen bij het Bureau van de Orde (Daniëlle Ball, d.ball@advocatenorde.nl 070-335 35 11).

Advocaten gezocht

ILAC (International Legal Assistance Consortium) zoekt advocaten die (indien mogelijk voor de periode van een jaar) in Oost Timor willen verblijven om deel te nemen aan het opbouwen van een onafhankelijk en werkbaar rechtssysteem. Achtergrondinformatie vindt u op de CCBE website onder het kopje 'jobs' (www.ccbe.org).

Permanente opleiding

In deze rubriek vindt u opleidingen die kunnen worden gevolgd in het kader van de Permanente opleiding. De rubriek vormt een aanvulling op de cursuswijzer Permanente opleiding die vier keer per jaar verschijnt.

Aansprakelijkheidsrecht

Masterclass jurisprudentie aansprakelijkheidsrecht én contractenrecht****

datum: 28 mei 2002,
15.30-21.00 uur
docent: prof. mr. E.J.H. Schrage,
mr. T.H.M. van Wechem
plaats: Amsterdam
punten: 4
prijs: € 550 exclusief BTW
Kluwer Opleidingen,
tel. 0572-647682

Ambtenarenrecht

Basiscursus Ambtenarenrecht**

datum: 24 april 2002,
9.30-17.00 uur
docent: mr. M.J.M. Schoonhoven
plaats: Utrecht
punten: 5
prijs: € 550 exclusief BTW
Elsevier Juridische Academie,
tel. 070-4415195

Verdiepingscursus

Ambtenarenrecht**

datum: 22 mei 2002,
9.30-17.00 uur
docent: mr. M.J.M. Schoonhoven
plaats: Utrecht
punten: 5
prijs: € 550 exclusief BTW
Elsevier Juridische Academie, tel.
070-4415195

Verklaring der tekens

- * Actualiteiten (basiskennis vereist)
- ** Introductie
- *** Verdieping I (redelijke basiskennis vereist)
- **** Verdieping II (gedegen basiskennis vereist)
- ***** Specialisatieopleiding

Arbeidsrecht

Verdiepingscursus Arbeidsrecht****

datum: 23 april 2002,
10.00-16.30 uur,
7 mei 2002 (idem),
21 mei 2002 (idem),
4 juni 2002 (idem),
11 juni 2002 (idem)
docenten: mr. Th. Veling,
mw. mr. J. Schulp, mr. G.C. Boot,
mr. W.A. van Veen,
mr. L.C.J. Sprengers,
mr. P.W. van Straalen,
prof. mr. E. Verhulp,
mw. mr. M. Greebe,
mr. P.R. Rodrigues,
mr. H.Th. van der Meer
plaats: Utrecht
punten: 27
prijs: € 2.025 exclusief BTW
Vermande Studiedagen,
tel. 0320-237714

Spitsuurcollege Pensioenrecht binnen het arbeidsrecht***

datum: 15 mei 2002,
15.00-21.00 uur
docenten:
mevr. mr. I.H. Vermeeren-
Keijzers, mw. drs. L. Jansen
plaats: Utrecht
punten: 4
prijs: € 425 exclusief BTW
Vermande Studiedagen,
tel. 0320-237714

Extraterritoriale werknemers***

datum: 5 juni 2002,
9.00-17.00 uur
docenten: drs. J.J.G. Sijstermans,
mr. C.L.J.R. Douven,
mr. J.W. Gosselink
plaats: n.n.b.
punten: 4
prijs: € 749 exclusief BTW
Euroforum B.V., tel. 040-2974851

Bank- en effectenrecht en financiering

Nieuwe regels voor de financiële sector/Gevolgen van de internationale accounting standards**

datum: 23 mei 2002,
09.30-17.30 uur
docenten:
prof. dr. M.N. Hoogendoorn,
drs. P.F.J. Veuger,
prof. dr. L.G. van der Tas,
drs. E.E. van Erp Taalman Kip,
drs. E. van der Plaats,
drs. P.H.M. Hofste,
drs. J.W. Schoen
plaats: Wassenaar
punten: 5
prijs: € 550 exclusief BTW
Elsevier Juridische Academie,
tel. 070-4415195

Burgerlijk (proces)recht

Koop en levering van onroerende zaken***

datum: 29 mei 2002,
10.00-17.00 uur
docenten:
prof. mr. E.A.A. Luijten,
mw. prof. mr. W.R. Meijer,
mw. mr. W.M.L. Simons-Vinckx
plaats: Utrecht
punten: 5
prijs: € 550 exclusief BTW
Kluwer Opleidingen,
tel. 0570-647682

Masterclass

Zekerheidsrechten*****

datum: 14, 15 en 16 mei 2002,
10.00-17.30 uur
docenten: mr. N.E.D. Faber,
prof. mr. J.J. van Hees,
mr. E. Loesberg, mr. A. van Hees
plaats: Amsterdam
punten: 18
prijs: € 2.000 exclusief BTW
Kluwer Opleidingen,
tel. 0570-647682

Het Verblijvensbeding***

datum: 28 mei 2002,
10.00-16.50 uur
docenten: prof. Mr. E.A.A.
Luijten, prof. Mr. W.R. Meijer,
mr. E. Nelissen
plaats: Garderen
punten: 5
prijs: € 595 exclusief BTW
Vermande Studiedagen,
tel. 0320-237713

Procederen bij de kantonrechter**

datum: 21 mei 2002,
10.00-17.00 uur
docenten: mr. E.P. van Unen,
mr. H.Th. van der Meer,
E. van der Hoeden
plaats: Arnhem
punten: 5
prijs: € 525 exclusief BTW
Kluwer Opleidingen,
tel. 0570-647190

Faillissements- en insolventierecht

Nieuwe Economie!? Nieuwe vraagstukken van continuïteit en financiering*

datum: 12 april 2002
docenten: mr. L.C.J.M. Spigt,
mr. M. van Bremen,
mr. C.J. Groffen, mr. J.P. Franx,
mr. A.R.J. Croiset van Uchelen,
prof. mr. Ch. Langereis,
mr. M.J. Drop,
mr. P.J. van der Korst,
mr. G.T.J. Hoff
plaats: Amsterdam
punten: 4
prijs: € 495 exclusief BTW
Studiecentrum Kerkebosch,
tel. 030- 6915678

VAN DE ORDE

Fiscaalrecht

Nieuw regime fiscale eenheid****

datum: 25 april 2002,
9.50-17.00 uur
docenten: mr. drs. S.A.W.J. Strik,
prof. dr. mr. G.W.J.M. Kampschoër,
dr. C.L. van Lindonk,
drs. W. Brink
plaats: Vinkeveen
punten: 5
prijs: € 575 exclusief BTW
Vermande Studiedagen,
tel. 0320-237713

De nieuwe fiscale eenheid***

datum: 18 juni 2002,
09.00-17.00 uur
docenten: prof. mr. H.M.N.
Schonis, mr. W.H.A. Kannekens,
prof. mr. E. Aardema
plaats: Amsterdam
punten: 5
prijs: € 749 exclusief BTW
Euroforum B.V., tel. 040-2974941

Succesvol procederen bij Hof en Hoge Raad***

datum: 5 juni 2002,
13.00-20.15 uur
docenten: mr. J.B.H. Röben,
dr. R.J. Koopman,
dr. A.O. Lubbers
plaats: Soestduinen
punten: 5
prijs: € 550 exclusief BTW
Kluwer Opleidingen,
tel. 0570-647711

Intellectuele eigendom

Congres Merkenrecht*

datum: 25 april 2002,
10.00-17.00 uur
docenten: mr. F.V.B.M.
Mutsaerts, E.L. Simon,
mr. W.F.P. Goosen,
mr. P.N.A.M. Claassen,
mr. V.J. Teding van Berkhout,
mr. R.W.M. Brohm
plaats: Zeist
punten: 4
prijs: € 550 exclusief BTW
Elsevier Juridische Academie,
tel. 070-4415195

Symposium Intellectuele Eigendom***

datum: 13 maart 2002,
9.30-12.30 en 14.30-16.45 uur
docenten: mr. E. Nooteboom,
mr. W. de Boer,
prof. mr. M. van der Woude
plaats: Zeist
punten: 5
prijs: € 190 exclusief BTW
Vereniging voor Industriële
Eigendom, tel. 020-5414902

Letselschade

Spitsuurcollege Actualiteiten Verkeersaansprakelijkheid*

datum: 14 mei 2002,
15.00-20.15 uur
docenten: mr. F.Th. Kremer,
mr. A.J. Schoonen,
mr. S.D. Lindenbergh,
mr. E.P.M. Pompen,
prof. mr. T. Hartlief
plaats: Hilversum
punten: 3
prijs: € 475 exclusief BTW
Vermande Studiedagen,
tel. 0320-237714

Ondernemingsrecht

Specialisatiecursus Vennootschapsrecht****

datum: 1, 15, 22 en 29 mei,
10.00-17.00 uur
docenten: mr. F.K. Buijn,
mr. K.J. Visser, mr. J.T. Anema,
prof. mr. W.J. Slagter,
mr. A.F.J.A. Leijten,
mr. drs. R.M. Hermans,
mr. J.W. Bellinghout,
prof. mr. J.B. Huizink,
mr. S.M. Bartman
plaats: Rotterdam
punten: 20
prijs: € 2.000 exclusief BTW
Kluwer Opleidingen,
tel. 0570-647682

Nationaal Bb-diner**

datum: 25 april 2002,
15.00-21.00 uur
docenten: prof. mr. J. Spier,
mr. F.B.J. Grapperhaus,
mr. L.E.J. Korsten,

mr. R.W.M. Brohm
plaats: Amsterdam
punten: 2
prijs: € 270 exclusief BTW
Kluwer Opleidingen,
tel. 0570-647682

De besloten vennootschap in oprichting*

datum: 15 mei 2002,
9.30-16.15 uur
docenten: prof. mr. W.M. Kleijn,
mr. F.K. Buijn,
prof. mr. H.M.N. Schonis,
mr. J.B. de Snaijer
plaats: n.n.b.
punten: 5
prijs: € 595 exclusief BTW
Vermande Studiedagen,
tel. 0320-237751

Onroerend Goedrecht

Nieuw koop- en aannemingsrecht***

datum: 16 mei 2002,
9.30-17.00 uur
docenten:
prof. mr. A.A. van Velten,
mr. dr. J.M. Hebly,

prof. mr. P.A. Stein,
mr. dr. R.F.H. Mertens,
mr. J.C. Toorman
plaats: Amsterdam
punten: 5
prijs: € 749 exclusief BTW
Euroforum B.V.,
tel. 040-2974832

Personen- en familierecht

De nieuwe Wet op de Jeugdzorg***

datum: 19 april 2002,
10.00-17.00 uur
docenten:
prof. mr. P. Vlaardingerbroek,
mw. mr. dr. A.A.W. van Unen,
C. Kleingeld, mr. A.W.M. Willems,
mw. mr. M.L.C.C. de Bruijn-Lückers
plaats: Amsterdam
punten: 5
prijs: € 395 exclusief BTW
Vermande Studiedagen,
tel. 0320-237751
**Studiedag Goodwill
van personen*****
datum: 25 april 2002,
10.00-17.00 uur

VAN DE ORDE

docenten:

mevr. prof. mr. W.R. Meijer,
prof. mr. E.A.A. Luijten

plaats: Garderen

punten: 5

prijs: € 550 exclusief BTW

Kluwer Opleidingen,

tel. 0570-647160

Rechtshandelingen onder invloed van een geestelijke stoornis***

datum: 22 mei 2002,

10.00-17.00 uur

docenten:

prof. mr. E.A.A. Luijten,

prof. Mr. W.R. Meijer

plaats: Velp

punten: 5

prijs: € 550 exclusief BTW

Kluwer Opleidingen,

tel. 0570-647160

Vermogensafwikkeling na echtscheiding***

datum: 5 juni 2002,

13.45-20.30 uur

docenten:

prof. mr. E.A.A. Luijten,

mevr. prof. mr. W.R. Meijer,

mr. J.C.L. Zuiderwijk

plaats: Rotterdam

punten: 5

prijs: € 540 exclusief BTW

Kluwer Opleidingen,

tel. 0570-647190

Vermogensafwikkeling na echtscheiding***

datum: 5 juni 2002,

13.45-20.30 uur

docenten:

prof. mr. E.A.A. Luijten,

mevr. prof. mr. W.R. Meijer,

mr. J.C.L. Zuiderwijk

plaats: Rotterdam

punten: 5

prijs: € 540 exclusief BTW

Kluwer Opleidingen,

tel. 0570-647190

Personen- en familierecht

Procederen in familierechtszaken***

datum: 12 juni 2002

docenten:

mw. prof. mr. W.R. Meijer,

prof. mr. E.A.A. Luijten

plaats: Rotterdam

punten: 5

prijs: € 550 exclusief BTW

Kluwer Opleidingen,

tel. 0570-647160

Ruimtelijkeorderingsrecht en milieurecht

Trillingshinder, laagfrequent geluid, trillingen, verkeersdempels, aansprakelijkheid***

datum: 10 april 2002,

09.00-17.30 uur

docent: prof. mr. J.M. van Dunné,

prof. ir. J. Cauberg, ing. P. Sloven,

mr. W. Heemsker,

drs. A. Koopman, C. Ostendorf,

G.E. Westera, ing. W. Gerritsen

plaats: Rotterdam

punten: 6

prijs: € 450 exclusief BTW

Instituut voor Milieuschade,

tel. 010-4082651

Ammoniak en veehouderij*

datum: 22 mei 2002,

13.30-17.00 uur

docent:

mr. drs. D. van der Meijden

plaats: Hilversum

punten: 3

prijs: € 285 exclusief BTW

Vermande Studiedagen,

tel. 0320-237751

Jurisprudentie Geluidhinder*

datum: 6 juni 2002,

13.30-17.00 uur

docent:

mr. drs. D. van der Meijden

plaats: Utrecht

punten: 3

prijs: € 285 exclusief BTW

Vermande Studiedagen,

tel. 0320-237751

Jurisprudentie Milieurecht***

datum: 15 mei 2002,

13.00-17.00 uur

docent:

mr. drs. D. van der Meijden

plaats: Hilversum

punten: 3

prijs: € 285 exclusief BTW

Vermande Studiedagen,

tel. 070-3789470

Vogel- en habitatrichtlijn*

datum: 31 mei 2002

docenten:

prof. mr. J.M. Verschuuren,

mr. J.A.M. van der Velden

plaats: Amersfoort

punten: 3

prijs: € 450 exclusief BTW

Elsevier Juridische Academie,

tel. 070-4415195

Sociaal zekerheidsrecht

Wet verbetering poortwachter***

datum: 14 mei 2002

docenten: H.K. Knol,

dr. S.W.T. Langius

plaats: Rotterdam

punten: 5

prijs: € 799 exclusief BTW

Euroforum B.V.,

tel. 040-2974832

Straf(proces)recht

Procederen in strafzaken***

datum: 16 april 2002,

15.30-21.00 uur

docenten: mr. G.H. van Asperen,

mr. D.J.C. Aben,

mr. dr. H.K. ter Brake

plaats: Utrecht

punten: 4

prijs: € 550 exclusief BTW

Kluwer Opleidingen,

tel. 0570-647284

Actualiteiten strafrecht***

datum: 23 mei 2002,

13.30-17.00 uur

docent: mr. J.B.H.M. Simmelink

plaats: Tilburg

punten: 3

prijs: € 205 exclusief BTW

Katholieke Universiteit Brabant,

tel. 013-4662139

Vreemdelingenrecht

Workshop Vluchtweb in de praktijk**

datum: 6 juni 2002,

09.30-13.00 uur en 13.30-17.00

uur, 13 juni 2002, 09.30-13.00

uur en 13.30-17.00 uur

docenten: mw. W. Klaassen,

dhr. M. Jansen,

mw. H. de Haan e.a.

plaats: Utrecht

punten: 3

prijs: € 55 inclusief BTW

Vluchtelingenwerk Nederland,

tel. 020-3467250

Gesprekstechnieken

Gespreksvaardigheden**

datum: 23 mei en 6 juni 2002

docenten: mw. A. Kempers,

mw. E. Hinne

plaats: Utrecht

punten: 12

prijs: € 880 inclusief BTW

OSR Juridische Opleidingen,

tel. 030-2315314

VAN DE ORDE

Personalialia

BEËDIGD ALS ADVOCATEN EN PROCUREUR

Anker, mr. W., Julianaplein 25 (5211 BB) Den Bosch, tel. 073-6143777, fax 073-6124070, e-mail wilko.anker@baudoinadvocaten.nl

Bais, mr. S.J., Westblaak 180 (3012 KN) postbus 25021 (3001 HA) Rotterdam, tel. 010-2249224, fax 010-2140840, e-mail sbais@akd.nl

Bast, mw. mr. H.E., Amstelveenseweg 638 (1081 JS) postbus 75258 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-5419823, fax 020-5419835, e-mail h.bast@schutegrosheide.nl

Beek, mw. mr. E.T.G.J., Marten Meesweg 115 (3068 AV) postbus 2295 (3000 CG) Rotterdam, tel. 010-4065000, fax 010-4065001, e-mail ellen.beek@hollanlaw.nl

Boeken, mr. P.V., Weena 355 (3013 AL) postbus 1507 (3000 BM) Rotterdam, tel. 010-2172000, fax 010-2172701, e-mail pboeken@houthoff.nl

Berg, mr. D. van den, Boschdijk 15 (5612 HA) postbus 666 (5600 AR) Eindhoven, tel. 040-2977377, fax 040-2433033, e-mail devandenberga@akd.nl

Berg, mr. W. van der, Weena 355 (3013 AL) postbus 1507 (3000 BM) Rotterdam, tel. 010-2172000, fax 010-2172700, e-mail info@houthoff.nl

Breejen, mw. mr. T. den, Koningin Emmaplein 7 (3016 AA) Rotterdam, tel. 010-2415777, fax 010-2415770, e-mail lvd@ludwig-vandam.nl

Broersma, mw. mr. D., Piet Heinstraat 7 (7204 JN) postbus 210 (7200 AW) Zutphen, tel. 0575-583758, fax 0575-583737, e-mail d.broersma@nysingh.nl

Brugge, J.F. van der, Keizersgracht 461 (1017 DK) Amsterdam, tel. 020-4714635, fax 020-4714825, e-mail jf@vanderbrugge.net

Cortet, mw. mr. M., Kromstraat 76 (5504 BE) Veldhoven, tel. 040-2546775, fax 040-2546390, e-mail velaw@worldonline.nl

Cremers, mw. mr. F.S.E., Zuiderhogeweg 9 (9203 ST) Drachten, tel. 0512-531991, fax 0512-547233, e-mail letselschade@wymenga-kooistra.nl

Dayala, mr. R.R.B., Rentmeesterstraat 42 (1315 JS) postbus 10080 (1301 AB) Almere, tel. 036-5488000, fax 036-5488008, e-mail legal@willems-advocaten.nl

Delgado, mr. R., Westzeedijk 140 (3016 AK) postbus 23320 (3001 KH) Rotterdam, tel. 010-4363455, fax 010-4363691, e-mail delgado@lamsma-veldstra.nl

Dinger, mw. mr. O.G.M.X., Korenlaan 4 (2242 HN) postbus 45 (2240 AA) Wassenaar, tel. 070-5146464, fax 070-5146465, e-mail dinger@planet.nl

Geilswijk, mr. M. van, Westplein 12-14 (3016 BM) postbus 23070 (3001 KB) Rotterdam, tel. 010-2772777, fax 010-4360582, e-mail infordtwd@akd.nl

Geldorp, mr. S. van, De Lairessestraat 133 (1075 HJ) postbus 75265 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-6789123, fax 020-6789589, e-mail geldorp@van-doorne.com

Gorsira, mw. mr. S.E.B., Westersingel 96 (3015 LC) postbus 1522 (3000 BM) Rotterdam, tel. 010-2092777, fax 010-2092778, e-mail gorsira@gvh-advocaten.nl

Grob, mr. L.T.B., Pr. Bernhardstraat 18 (7001 CJ) postbus 586 (7000 AN) Doetinchem, tel. 0314-342440, fax 0314-344021, e-mail advocatenkantoor-grootjans@hetnet.nl

Groot, mw. mr. M. de, K.P. van der Mandelelaan 120 (3062 MB) postbus 4121 (3006 AC) Rotterdam, tel. 010-2425356, fax 010-2425360, e-mail degroot.marion@kpmg.nl

Heemskerk, mr. P.J.B., Weena 690 (3012 CN) postbus 2888 (3000 CW) Rotterdam, tel. 010-2246153, fax 010-4125839, e-mail pjotr.heemskerk@loyensloeff.com

Heideveld, mw. mr. A.J.W., Bloemendalstraat 18 (8011 PJ) postbus 1278 (8001 BG) Zwolle, tel. 038-4255999, fax 038-4255975, e-mail a.heideveld@zwolle.bureaurechtshulp.nl

Heuvel, mw. mr. L.G.P.A. van den, Wethouder van Eschstraat 177 (5342 AV) postbus 424 (5340 AK) Oss, tel. 0412-693131, fax 0412-693130

Hillebrand, mw. mr. N.B., Weena 690 (3012 CN) postbus 2888 (3000 CW) Rotterdam, tel. 010-2246224, fax 010-4125839, e-mail nina.hillebrand@loyensloeff.com

Hoek, mw. mr. M. van, Weena 666 (3012 CN) postbus 190 (3000 AD) Rotterdam, tel. 010-4042111, fax 010-4042333, e-mail hoek@nolsttrentite.com

Hovenaars, mr. J.J., Weena 690 (3012 CN) postbus 2888 (3000 CW) Rotterdam, tel. 010-2246224, fax 010-4125839, e-mail jolan.hovenaars@loyensloeff.com

Holthaus-Bosma, mw. mr. R.J.J., Brinkstraat 32 (7901 LA) Hoogeveen, tel. 0528-234800, fax 0528-274358

Iperen, mw. mr. R.G.J. van, Prinses Irenestraat 59 (1077 WV) postbus 7113 (1007 JC) Amsterdam, tel. 020-5414828, fax 020-5414952, e-mail roxane.vaniperen@nautadutilh.com

Kaajan, mw. mr. M.M., Strawinskylaan 2001 (1077 ZZ) postbus 75640 (1070 AP) Amsterdam, tel. 020-5460156, fax 020-5460734, e-mail marieke.kaajan@stibbe.nl

Kaddouri, mw. mr. A., Claudius Prinsenlaan 126 (4818 CP) postbus 4714 (4803 ES) Breda, tel. 076-5256500, fax 076-5142575, e-mail azkaddouri@akd.nl

Kalberg, mw. mr. M.L.E., Wilsonsplein 15 (2011 VG) postbus 3223 (2001 DE) Haarlem, tel. 023-5340100, fax 023-5328163, e-mail cs@cordemeyerslager.nl

Keijer, mw. mr. M., Strevlesweg 700/606-607 (3083 AS) postbus 5010 (3008 AA) Rotterdam, tel. 010-4100055, fax 010-4815172, e-mail vdherik.advo@balienet.nl

Koeverden Brouwer, mw. mr. J.M.L. van, Leidseplein 29 (1017 PS) postbus 2720 (1000 CS) Amsterdam, tel. 020-5517148, fax 020-6267949, e-mail mechteld.van.koeverden.brouwer@bakernet.com

Kolthof, mw. mr. N., Weena 690 (3012 CN) postbus 2888 (3000 CW) Rotterdam, tel. 010-2246224, fax 010-4125839

Meldingen voor deze rubriek kunnen worden doorgegeven aan: adres@advocatenorde.nl

Koning, mw. mr. A.M. de, Koningin Julianaplein 30 (2595 AA) postbus 11756 (2502 AT) Den Haag, tel. 070-5153238, fax 070-5153114, e-mail am.dekoning@prdf.nl

Kooten, mw. mr. G.G.J. van, Bolwerk 18 (5509 MH) postbus 153 (5500 AD) Veldhoven, tel. 040-2944500, fax 040-2944550, e-mail advocaten@tilman.nl

Kraker, mw. mr. J.J. de, Weena 750 (3014 DA) postbus 1110 (3000 BC) Rotterdam, tel. 010-2240000, fax 010-4148444

Limpens, mw. mr. E.M.J., Haven 14 (4811 WL) postbus 3889 (4800 DW) Breda, tel. 076-5232110, fax 076-5203502

Makhloufi, mw. mr. S., Beursplein 37 (3011 AA) postbus 30201 (3001 DE) Rotterdam, tel. 010-2052750, fax 010-2055184

Meer, mr. B.S.F.D. van der, Jan Luijkenstraat 92n (1071 CT) Amsterdam, tel. 020-3795076, fax 020-3795077, e-mail bauke.vandermeer@bvdmeer.nl

Megen, mr. W.F.C., Statenweg 200 (3033 JA) postbus 27651 (3003 MB) Rotterdam, tel. 010-4432100, fax 010-4668375, e-mail w.v.megen@hccnet.nl

Mulder, mw. mr. C.J., Weena 750 (3014 DA) postbus 1110 (3000 BC) Rotterdam, tel. 010-2240712, fax 010-2240008, e-mail colette.mulder@nautadutilh.com

Niessen, mw. mr. N., Oranje Nassaulaan 27 (5211 AT) postbus 1164 (5200 BE) Den Bosch, tel. 073-6128577, fax 073-6125081, e-mail niessen.law@kpg.nl

Niggebrugge, mw. mr. C.M.S., Weena 750 (3014 DA) postbus 1110 (3000 BC) Rotterdam, tel. 010-2240000, fax 010-4148444

Nods-Koster, mw. mr. J., Wierdensestraat 24 (7607 GJ) postbus 320 (7600 AH) Almelo, tel. 0546-535565, fax 0546-816014, e-mail info@jacobskrankenburg.nl

Paapen, mw. mr. M.H.A., Engelse Kade 2 (4301 NA) postbus 3 (4300 AA) Zierikzee, tel. 0111-415151, fax 0111-412244

Pols, mw. mr. J.F.M., Van Eeghenstraat 98 (1071 GL) postbus 74654 (1070 BR) Amsterdam, tel. 020-5777700, fax 020-6719710, e-mail mail@hrd.nl

Portier, mw. mr. P.A., Plotterstraat 20 (1033 RX) postbus 75502 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-6692101, fax 020-6692235

Post, mw. mr. A.A., Strawinskylaan 2001 (1077 ZZ) postbus 75640 (1070 AP) Amsterdam, tel. 020-5460215, fax 020-5460711, e-mail armanda.post@stibbe.nl

Quist, mw. mr. E., Rentmeesterstraat 42 (1315 JS) Almere-Stad, postbus 10080 (1301 AB) Almere, tel. 020-5488000, fax 020-5488008, e-mail legal@willems-advocaten.nl

Raat, mr. A.J., Roemer Visscherstraat 47 (1054 EW) Amsterdam, tel. 020-6077979, fax 020-6831947, e-mail mail@vandersteenhoven.nl

Ramdas, mr. A.K., Laan van Nieuw Blankenburg 332 (3181 AM) Rozenburg, tel. 0181-276047, fax 0181-214732

Reumkens, mr. R., Koninginneweg 51 (1075 CG) Amsterdam, tel. 020-6798020, fax 020-6798660

Rooijen, mw. mr. H.N.W. van, Marten Meesweg 115 (3068 AV) postbus 2295 (3000 CG) Rotterdam, tel. 010-4065016, fax 010-4065001, e-mail nlrooi12@hollandlaw.nl

Schuring, mr. M.A., Rijssensestraat 56 (7642 NL) postbus 255 (7640 AG) Wierden, tel. 0546-577797, fax 0546-577807, e-mail kotters@worldonline.nl

Slijkhuis, mw. mr. F.P., Weena 666 (3012 CN) postbus 190 (3000 AD) Rotterdam, tel. 010-4042385, fax 010-4042004, e-mail slijkhuis@nolsttrentite.com

Smeets, mr. F.H.H., Prins Hendriklaan 25 (5707 CJ) Helmond, tel. 0492-543093, fax 0492-532985

Smid, mr. F., Parkweg 12 (5282 SM) postbus 127 (5280 AC) Boxtel, tel. 0411-675533, fax 0411-684895, e-mail smid@bogaertsgroenen.nl

Swaan, mr. D.A. de, Strawinskylaan 2001 (1077 ZZ) postbus 75640 (1070 AP) Amsterdam, tel. 020-5460244, fax 020-5460813, e-mail info@stibbe.nl

Thiel, mw. mr. M.E.M. van, Weena 666 (3012 CN) postbus 190 (3000 AD) Rotterdam, tel. 010-4042111, fax 010-4042333, e-mail rotterdam@nolsttrentite.com

Troost, mw. mr. R.M., Leidseplein 29 (1017 PS) postbus 2720 (1000 CS) Amsterdam, tel. 020-5517555, fax 020-6267949

Velde, mr. J.A.R. van de, Kerkstraat 28 (5751 BH) postbus 91 (5750 AB) Deurne, tel. 0493-321872, fax 0493-313875

Veltman, mr. J., Zuiderpark 13 (9724 AG) postbus 263 (9700 AG) Groningen, tel. 050-3121820, fax 050-3122141, e-mail info@wijnbergadvocaten.nl

Vijftigschild, mr. H.A.T., Strevlesweg 692 (3083 AR) Rotterdam, tel. 010-4106610, fax 010-4800863

Vos, mr. N. de, Weena 750 (3014 DA) postbus 1110 (3000 BC) Rotterdam, tel. 010-2240249, fax 010-2240058, e-mail niels.devos@nautadutilh.com

Vries, mr. E.A. de, K.P. van der Mandelelaan 120 (3062 MB) postbus 4121 (3006 AC) Rotterdam, tel. 010-2425400, fax 010-2425450, e-mail devries.ewoud@kpmg.nl

Wal, mr. G.J. van der, Spui 70 (2511 BT) postbus 12651 (2500 DP) Den Haag, tel. 070-3536616, fax 070-3536550

Weierink, mr. T.A.A.J.M., Antoniuslaan 26 (5921 KC) postbus 2531 (5902 JA) Venlo-Blerick, tel. 077-3230170, fax 077-3826635, e-mail info@lucassen-advocaten.nl

Wemmers, mr. P.G., Kennemerstraatweg 25-27 (1814 GB) postbus 303 (1800 AH) Alkmaar, tel. 072-5118574, fax 072-5128051, e-mail balie@leesbergadvocaten.nl

Wilton, mr. B.C., Weena 750 (3014 DA) postbus 1110 (3000 BC) Rotterdam, tel. 010-2240000, fax 010-4148444

Wolfs, mr. A., Amstelveld 7 (1017 JD) Amsterdam, tel. 020-6276684, fax 020-6206489, e-mail advocaten@gesselblauw.nl

VAN DE ORDE

Wolters, mr. B., Marten Meesweg 115 (3068 AV) postbus 2295 (3000 CG) Rotterdam, tel. 010-4065064, fax 010-4065001, e-mail nfwolto1@hollandlaw.nl
Zonnenberg, mw. mr. E.A., Conradstraat 38 (3013 AP) postbus 29215 (3001 GE) Rotterdam, tel. 010-2811815, fax 010-2133111, e-mail esther-zonnenberg@yahoo.com

PRAKTIJK NEERGELEGD

Baud, mw. mr. L.G. (Breukelen) 31-12-2001
Berg, mr. F.C. (Enschede) 1-2-2002
Beijer, mr. A.H.M. de (Putten) 31-12-2001
Bisch, mw. mr. E.P. (Amsterdam) 5-10-2001
Boevink, mw. mr. E.R. (Utrecht) 15-7-2001
Borger, mw. mr. M. (Amsterdam) 30-11-2001
Brink, mw. mr. E.M.J. (Assen) 1-1-2002
Broerse, mw. mr. E. (Gouda) 30-9-2001
Brulijn, mr. R.J. de (Amsterdam) 1-10-2001
Damming, mr. J.C.M. (Groningen) 15-2-2002
Duijzer, mw. mr. M.T.C. (Hoorn) 1-12-2001
Ekiz, mw. mr. A. (Den Haag) 1-10-2001
Ekkelenkamp, mw. mr. M. (Utrecht) 4-10-2001
Engels, mw. mr. J.M.A. (Tilburg) 31-12-2001
Esser-Kortmann, mw. mr. H.M.A. (Utrecht) 6-10-2001
Eijk, mr. J.T.M. van (Veenendaal) 1-10-2001
Falger, mw. mr. Q.R.M. (Utrecht) 20-11-2001
Feige-van Merrebach, mw. mr. A.I. (Veenendaal) 15-2-2002
Franx, mr. J.K. (Den Haag) 31-12-2001
Heenk, mw. mr. drs. K.H.A. (Amsterdam) 30-11-2001
Heijkoop, mw. mr. A.C. (Rotterdam) 11-1-2002
Hoksbergen, mr. L.J.T. (Zwolle) 31-1-2002
Holten-Kloppers, mw. mr. V.C. (Leiden) 15-11-2001
Holtus, mr. L.J.A. (Veenendaal) 1-1-2002
Houdt, mw. mr. M.P. van (Rotterdam) 1-2-2002
Hout, mw. mr. A.A.H.M. van (Eindhoven) 20-12-2001
Hulsbosch, mr. M.H.P. (Breukelen) 27-8-2001
Ijff, mw. mr. C.A. (Amsterdam) 8-10-2001
Jansen, mr. P.J. (Zaandam) 1-1-2002
Jong, mr. B.A. (Amsterdam) 7-12-2001
Katwijk-Rutgers, mw. mr. J.E. van (Amsterdam) 7-10-2001
Kolfschoten, mw. mr. M.G.C. (De Bilt) 1-1-2002
Leyendeckers, mr. F.M.G.M. (Utrecht) 1-12-2001
Logemann, mr. P.R. (Den Haag) 31-12-2001
Marien-Bruins, mw. mr. M.M. (Zutphen) 1-1-2002
Masmeijer, mw. mr. H.T. (Apeldoorn) 1-4-2001
Meersma, mr. J.H. (Amstelveen) 1-10-2001
Meerwijk, mw. mr. K.A.J.C.M. (Amsterdam) 25-9-2001
Meulen, mr. K.S. van der (Middelburg) 1-1-2002
Mollema, mw. mr. L.H. (Gorinchem) 1-1-2002
Nankman, mw. mr. M.C. (Groningen) 1-2-2002
Nijkamp, mw. mr. O.N.P. (Utrecht) 1-9-2001
Oswald, mw. mr. A. (Amsterdam) 11-12-2001
Overeem, mr. R. (Den Haag) 1-6-2001
Overmars, mw. mr. M. (Amsterdam) 7-9-2001

Overmeer, mr. M. (Utrecht) 1-10-2001
Peper, mr. C.G. (Arnhem) 1-1-2002
Peters, mw. mr. J.J. (Rotterdam) 11-1-2002
Phaff, mw. mr. H. (Utrecht) 1-10-2001
Plaeg, mr. A.A.H. van der (Leusden) 1-1-2002
Poel-de Roy van Zuydewijn, mw. mr. J.A.C. van de (Vlissingen) 1-1-2002
Pot, mr. M.P. (Amsterdam) 23-10-2001
Rechter, mr. E.N.J.H. de (Hulst) 1-1-2002
Rijssen, mr. G. van (Zwolle) 27-12-2001
Sap, mr. J. (Amersfoort) 21-12-2001
Schuijt, mw. mr. K.M. (Utrecht) 15-11-2001
Siemons, mr. R.P.E. (Rotterdam) 1-2-2002
Spankeren-Nagelhart, mw. mr. G.M. van (Zoetermeer) 10-10-2001
Spiegeler, mw. mr. A.J. (Amsterdam) 9-10-2001
Sprongen, mr. J.G.M. (Beek) 1-1-2002
Stuiver, mr. H.L. (Putten) 31-12-2001
Timmerman, mw. mr. F.A. (Utrecht) 2-2-2002
Veen, mr. A. van (Den Bosch) 30-1-2002
Visser, mw. mr. T.A.M. (Den Haag) 28-12-2001
Voorhuizen, mr. J.A. (Almere) 1-1-2002
Vreeswijk, mr. J.P. van (Veenendaal) 2-11-2001
Vries, mr. A.J. de (Amersfoort) 2-10-2001
Vrijhoeven, mw. mr. H.A.A. (Arnhem) 1-1-2002
Waalkes, mw. mr. L.F. (Hoorn) 14-11-2001
Wachter, mr. D. (Amsterdam) 5-9-2001
Wachter, mw. mr. C.L.W. (Den Haag) 15-12-2001
Wachter, mr. F.M. (Den Haag) 15-12-2001
Wasser-Wassenaar, mw. mr. A.H. (Arnhem) 1-12-2001
Willenborg, mw. mr. A.H.M. (Amersfoort) 21-12-2001
Wintermans, mw. mr. M.O.M. (Utrecht) 31-8-2001
Zejl-Terzol, mw. mr. C.M. (Den Haag) 1-12-2001

KANTOORVERPLAATSING

Acker, mw. mr. L.C.P.M.: Noorderpoort 7 (5916 PJ) postbus 496 (5900 AL) Venlo, tel. 077-3201920, fax 077-3513491, e-mail m.vanacker@huysvaminckx.nl
Alkemede, mr. P. van (Maastricht): Stationsweg 14a (5211 TW) Den Bosch, tel. 073-6139242, fax 073-6126242, e-mail denbosch@vanasperenadvocaten.nl
Andriess, mr. O.L. (Amsterdam): Weena 355 (3013 AL) postbus 1507 (3000 BM) Rotterdam, tel. 010-2172000, fax 010-2172700, e-mail oandriess@houthoff.nl
Andriessen, mr. B.W.A.M. (Oosterhout): Hoeveneweg 29 (5017 AD) Tilburg, tel. 013-5355637
Appelman, mr. M.P.J. (Hoorn): Reaalhof 138 (8232 VS) Lelystad, tel. 0320-234828, fax 0320-280384, e-mail lelystad@onlineadvocaten.com
Arnoldy, mr. L.G.M. (Zaltbommel): Dorpsstraat 54 (4152 ER) Rhenoy
Batenburg, mr. F.B. van (Aphen a/d Rijn): Dublinstraat 24-26 (2713 HS) postbus 7289 (2701 AG) Zoetermeer, tel. 079-3200690, fax 079-3200691, e-mail nawijnadvocaten@hotmail.com
Beerens, mw. mr. J.J. (Uden): Europalaan 16a (5232 BC) Den Bosch, tel. 073-6447177, fax 073-6447188, e-mail post@advocatenbosch.nl
Bening, mw. mr. D.G. (Zwolle): Servaas Bolwerk 11 (3512 NK) postbus 14011 (3508 SB) Utrecht, tel. 030-2322014, fax 030-2322428, e-mail mail@botsvanravenhorst.nl
Berkum, mr. H. van : Noorderpoort 7 (5916 PJ) postbus 496 (5900 AL) Venlo, tel. 077-3201920, fax 077-3513491, e-mail h.vanberkum@huysvaminckx.nl
Beukenkamp, mw. mr. E.C.: Meibergdreef 9 (1105 AZ) Amsterdam (Z.O.)
Bladel, mr. C.B.E. van (Amsterdam): Maliestraat 1 (3581 SH) postbus 14033 (3508 SB) Utrecht, tel. 030-2364600, fax 030-2364192
Boer, mr. H.B.J. (Utrecht): Oranje Nassaulaan 27 (5211 AT) postbus 1164 (5200 BE) Den Bosch, tel. 073-6128577, fax 073-6125081, e-mail deboer.law@kpg.nl
Bonnier, mr. J.C.M. (Groesbeek): Saltshof 10-06 (6604 EA) Wijchen, tel. 024-3661735, fax 024-3480075, e-mail bonnier.messink.advocaten@planet.nl
Boom, mw. mr. S.H. (Rotterdam): Strawinskylaan 3037 (1077 ZX) postbus 2508 (1000 CM) Amsterdam, tel. 020-4313131, fax 020-4313143, e-mail boekel.de.nerree@bdn.nl
Bouwknegt, mw. mr. J.H. (Bussum): Randstad 22-119 (1316 BW) postbus 1462 (1300 BL) Almere, tel. 036-5405020, fax 036-5306646, e-mail demper@spaansadvocaten.nl
Boven, mr. S.M.W.L. van (Haarlem): President Kennedylaan 37 (4334 EG) Middelburg, tel. 0118-651402, fax 0118-651403
Brand, mw. mr. E.J. (Dordrecht): Westplein 12-14 (3016 BM) postbus 23070 (3001 KB) Rotterdam, tel. 010-2772777, fax 010-4360582, e-mail ebrand@akd.nl
Broeke, mr. P.G.M. ten (Amsterdam): 29 Wilson Street Bowman House, London EC2M 2 SJ, Groot-Brittannië, tel. 0044-2077869100, fax 0044-2075886888, e-mail peter.tenbroeke@nautadutilh.com
Bruls-van Strien, mw. mr. I.M.A.: Bisonspoor 341 (3605 JW) Maarssenbroek, postbus 1179 (3600 BD) Maarssen, tel. 0346-564828, fax 0346-560764, e-mail info@schravenmade-advocaten.nl
Brussee, mr. W. (Den Haag): Kanaalpark 144 (2321 JV) postbus 1144 (2302 BC) Leiden, tel. 071-5791754, fax 071-5722462, e-mail brussee@teekenskarstens.nl
Cancian, mr. V.A. (Amsterdam): WTC Schiphol Airport Tower C, 5e verdieping, postbus 75753 (1118 ZX) Schiphol, tel. 020-4055939, fax 020-4059781, e-mail v.cancian@abp.nl
Cappendijk, mw. mr. A.M. (Hoorn): Haaksbergweg 27 (1101 BP) postbus 12359 (1100 AJ) Amsterdam (Z.O.), tel. 020-5673990, fax 020-5673991
Caudri, mr. L.W.M.: Noorderpoort 7 (5916 PJ) postbus 496 (5900 AL) Venlo, tel. 077-3201920, fax 077-3513491, e-mail w.caudri@huysvaminckx.nl
Cuperus, mw. mr. F.S. (Heerhugowaard): Middenweg 168a (1782 BL) postbus 6005 (1780 KA) Den Helder, tel. 0223-620000, fax 0223-620101, e-mail info@prinsenkostersadvocaten.nl
Cupido, mw. mr. M. (Zwolle): Markt 16d (7772 AE) postbus 416 (7770 AK) Hardenberg, tel. 0523-280038, fax 0523-280039, e-mail mcupido@vanrijssenschuldink.nl

Daniëls, mr. S.J.: Moeder Teresalaan 100 (3527 WB) postbus 8132 (3503 RC) Utrecht, tel. 030-2986086, fax 030-2986666
Dieles, mr. J.J. (Amsterdam): Parkstraat 31 (2514 JD) postbus 30311 (2500 GH) Den Haag, tel. 070-3538800, fax 070-3538811
Dijkum, mw. mr. S.A. van: K.P. van der Mandelelaan 120 (3062 MB) postbus 4121 (3006 AC) Rotterdam, tel. 010-2425437, fax 010-2425434, e-mail sbmc@kpmg.nl
Ekering, mr. J.C.P. (Rotterdam): Henry Dunantlaan 1 (2992 KP) postbus 156 (2990 AD) Barendrecht, tel. 0180-642000, fax 0180-642001, e-mail b@borsboomhamm.nl
Engelen, mw. mr. A.M. (Tilburg): Koninginnelaan 32 (5211 WG) postbus 698 (5201 AR) Den Bosch, tel. 073-6819400, fax 073-6142287, e-mail a.engelen@denbosch.bureaurechtshulp.nl
Engels, mw. mr. A.W.J.D.: Noorderpoort 7 (5916 PJ) postbus 496 (5900 AL) Venlo, tel. 077-3201920, fax 077-3513491, e-mail a.engels@huysvaminckx.nl
Ent, mw. mr. G.M.: Brekersveld 3 (3085 BA) Rotterdam, tel. 010-2103661, fax 010-2103011
Enters, mw. mr. V.A.D.: Jacob Mosselstraat 2 (2595 RH) Den Haag, tel. 070-3469226, fax 070-3614633
Frank, mr. E.J. (Haarlem): Beethovenstraat 184 (1077 JX) postbus 83032 (1080 AA) Amsterdam, tel. 020-6647046, fax 020-6798662
Frielink, mr. K. (Willemstad/Curaçao): Dijsselhofplantsoen 14 (1077 BL) postbus 75546 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-3051600, fax 020-3051699, e-mail karelfrielink@spighoff.com
Geelkerken, mr. H.E.P. van: Noorderpoort 7 (5916 PJ) postbus 496 (5900 AL) Venlo, tel. 077-3201920, fax 077-3513491, e-mail p.vangeelkerken@huysvaminckx.nl
Geest, mr. M. de : W.M. Dudokweg 61 (1703 DC) postbus 322 (1700 AH) Heerhugowaard, tel. 072-5744409, fax 072-5713940, e-mail advocaten@verweelcopini.com
Gepken, mr. J. (Roermond): Blijhamsterstraat 21 (9671 AT) postbus 151 (9670 AD) Winschoten, tel. 0597-432432, fax 0597-432444
Geraedts, mr. P.: Stadhouderslaan 100 (2517 JC) postbus 29702 (2502 LS) Den Haag, tel. 070-3633555, fax 070-3651280, e-mail geraedts@ruigpartners.nl
Giesen, mw. mr. S. van der (Rotterdam): Klein Amerika 17 (2806 CA) postbus 299 (2800 AG) Gouda, tel. 0182-541444, fax 0182-585871
Goris, mr. D.R.A.: Weena 690 (3012 CA) postbus 2888 (3000 CW) Rotterdam, tel. 010-2246224, fax 010-4125839
Graaf, mr. M.J.C. van der (New York): Prinses Irenestraat 59 (1077 WV) postbus 7113 (1007 JC) Amsterdam, tel. 020-5414646, fax 020-6612827, e-mail maarten.vandergraaf@nautadutilh.com
Graaf, mr. N.J. van der (Utrecht): Paddenburg 14 (1391 RK) Abcoude, tel. 06-51276721, fax 0294-284761, e-mail n.j.van.der.graaf@inter.nl.net
Grande-van den Berge, mw. mr. M.K. (Amsterdam): Raamweg 3 (2596 HL) postbus 85966 (2508 CR) Den Haag, tel. 070-3024030, fax 070-3523174, e-mail mkgrande@kortmanadvocaten.nl

VAN DE ORDE

- Groot**, mr. E.P.: Kraneweg 48 (9718 JS) Groningen, tel. 050-3110808, fax 050-3117500, e-mail info@haarsma-advocaten.nl
- Gyömrői**, mr. Z.B.: Emmastraat 1e (2595 EG) Den Haag, tel. 070-3839970, fax 070-3478190
- Heckman**, mw. mr. S.A. (New York): Prinses Irenestraat 43 (1077 WV) postbus 75640 (1070 AP) Amsterdam, tel. 020-5460448, fax 020-5460440, e-mail suzanne.heckman@stibbe.nl
- Heemskerck**, mw. mr. R.M.: Oeverwal 2 (6221 EN) Maastricht, tel. 043-3257881, fax 043-3261566
- Heerde**, mw. mr. B.C.J.: Weena 690 (3012 CN) postbus 2888 (3000 CW) Rotterdam, tel. 010-4125839, fax 010-2246224
- Hemans**, mr. R.J.M. (Sittard): Kapellerlaan 33-37 (6041 JB) postbus 196 (6040 AD) Roermond, tel. 0475-319146, fax 0475-330800, e-mail hemans@boelszanders.nl
- Holter**, mr. H.W. ten: Reitdiepstraat 47 (3313 BC) Dordrecht, tel. 078-6226406
- Hommès**, mw. mr. A.C.T.: Kaatsbaan 12 (3082 DP) Rotterdam, tel. 010-4955594, fax 010-4953954, e-mail info@hommèsadvocaat.nl
- Houtackers**, mr. R.J.S. (Eindhoven): Margrietstraat 74 (5631 BR) postbus 91 (5630 AB) Mierlo, tel. 0492-667070, fax 0492-667879
- Huisman**, mr. F. (Den Haag): Weena 666 (3012 CN) postbus 190 (3000 AD) Rotterdam, tel. 010-4042140, fax 010-4042072, e-mail rotterdam@nolsttenite.com
- Huys**, mr. J.J.J.: Noorderpoort 7 (5916 PJ) postbus 496 (5900 AL) Venlo, tel. 077-3201920, fax 077-3513491, e-mail j.huys@huysvlaminckx.nl
- Huijs**, mr. R.A.J.C.: Noorderpoort 7 (5916 PJ) postbus 496 (5900 AL) Venlo, tel. 077-3201920, fax 077-3513491, e-mail r.huijs@huysvlaminckx.nl
- Jacobs**, mw. mr. A.M.B.: Delftlandlaan 1 (1062 EA) postbus 1031 (1000 BA) Amsterdam, tel. 020-2060700, fax 020-2060750, e-mail jjacobs@devos.nl
- Jager**, mr. M.A. de: Fred. Roeskestraat 100 (1076 ED) postbus 71170 (1008 BD) Amsterdam, tel. 020-5785785, fax 020-5785800
- Jager**, mr. W.R.H.: Berkenlaan 22 (6711 RN) postbus 8011 (6710 AA) Ede, tel. 0318-653555, fax 0318-653055, e-mail advo@hagejager.nl
- Janssen**, mw. mr. M.E.L.U. (Leeuwarden): Nijmeegsebaan 140 (6564 CM) postbus 1392 (6501 BJ) Heilig Landstichting, tel. 024-3222255, fax 024-3227751, e-mail janssen@heijltjes.nl
- Jonkman**, mw. mr. M.C.: Wilhelminalaan 8 (1815 JC) Alkmaar, tel. 072-5128228, fax 072-5205515, e-mail m.jonkman@chello.nl
- Keegstra**, mr. P.M.: Locatellikade 1 (1076 AZ) postbus 77845 (1070 LK) Amsterdam, tel. 020-3052040, fax 020-3052050, e-mail p.keegstra@kupwiel.nl
- Keuvelaar**, mr. E.P. (Amsterdam): Maliestraat 1 (3581 SH) postbus 14033 (3508 SB) Utrecht, tel. 030-2364600, fax 030-2364192, e-mail e.keuvelaar@vandiepen.com
- Kieboom**, mr. Th.H.P. (Utrecht): Generaal de la Rey laan 17-19 (1404 BM) postbus 215 (1400 AE) Bussum, tel. 035-6931044, fax 035-6918553, e-mail gooi@vandiepen.com
- Kievit**, mw. mr. A.E.: Burgemeester Van Roijensingel 2 (8011 CS) postbus 1036 (8001 BA) Zwolle, tel. 038-4280077, fax 038-4218573, e-mail info@benthem-gratama.nl
- Kleise**, mw. mr. B.H.L.: Fred. Roeskestraat 100 (1076 ED) postbus 71170 (1008 BD) Amsterdam, tel. 020-5785433, fax 020-5785858, e-mail bertine.kleise@loyensloeff.com
- Knipscheer**, mr. J.W.: De Lairesestraat 133 (1075 HJ) postbus 75265 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-6789271, fax 020-6789589, e-mail knipscheer@van-doorne.com
- Kok**, mw. mr. G.S.S. de (Spijkenisse): Gedempte Zalmhaven 233 (3011 BT) postbus 23132 (3001 KC) Rotterdam, tel. 010-4135126, fax 010-4132699, e-mail diana@gssdekok.nl
- Kolk**, mr. W. van der (Hardenberg): Wipstrikerallee 95 (8023 DW) postbus 516 (8000 AM) Zwolle, tel. 038-4530340, fax 038-4530241, e-mail info@vanrijssenschuldink.nl
- Koning**, mr. C.C.J. de (Zeist): Veenwal 15b (3871 KE) postbus 74 (3870 CB) Hoevelaken, tel. 033-2535432, fax 033-2535432, e-mail info@dekoningsadv.nl
- Koopman**, mr. W.M.: Parkstraat 2 (1811 DK) Alkmaar
- Kooij**, mr. J.P. van der: Sophialaan 33 (1075 BL) Amsterdam, tel. 020-6762500, fax 020-4714443, e-mail mail@dekonings-renes.nl
- Korkmaz**, mw. mr. H. (Zwolle): Sicksesplein 1 (6821 HV) postbus 3155 (6802 DD) Arnhem, tel. 026-3777111, fax 026-3777222, e-mail info@hekkelman.nl
- Kort**, mw. mr. K.S. (Sneek): Crooswijksesingel 34 (3034 CJ) postbus 3725 (3003 AS) Rotterdam, tel. 010-4650966, fax 010-4654039
- Krebbek-van Schaik**, mw. mr. B.R.W. (Brussel): Eindhovenseweg 128 (5582 HW) postbus 193 (5580 AD) Waalre, tel. 040-2215015, fax 040-2212135
- Lam**, mr. M.R. het (Amsterdam): Bezuidenhoutseweg 205 (2594 AJ) postbus 95223 (2509 CH) Den Haag, tel. 070-3475121, fax 070-3838903, e-mail mst@balienet.nl
- Latten**, mr. R.L.: Boompjes 548 (3011 XZ) postbus 664 (3000 AR) Rotterdam, tel. 010-2010070, fax 010-4124772, e-mail mail@sdsdslaw.nl
- Leek**, mr. J.R. van der (Alkmaar): Mosselaan 67 (1934 RA) Egmond aan den Hoef, tel. 072-5071705, fax 072-5071706
- Lejeune**, mr. H.C. (Amsterdam): Weena 355 (3013 AL) postbus 1507 (3000 BM) Rotterdam, tel. 010-2172000, fax 010-2172700, e-mail info@houthoff.nl
- Ligtelijn**, mw. mr. drs. I.: Willem II Singel 72 (6041 HV) postbus 313 (6040 AH) Roermond, tel. 0475-395355, fax 0475-395350, e-mail info@ligtelijn-advocatuur.nl
- Ligtvoer-van Tuijn**, mw. mr. L.M.: J. Wiemersstraat 5 (9103 NJ) Dokkum, tel. 0519-244000, fax 0519-244009, e-mail ligtvoertvuijn@hotmail.com
- Limpens**, mr. H.J.J.M. (Amsterdam): Parkstraat 31 (2514 JD) postbus 30311 (2500 GH) Den Haag, tel. 070-3538800, fax 070-3538811
- Linde**, mr. M.R. van der (Utrecht): Tuinstraat 5 (1506 VV) postbus 1049 (1500 AA) Zaandam, tel. 075-6351141, fax 075-6314491, e-mail desaen@desaadadvocaten.nl
- Logtestijn**, mr. L.B.A. van (Arnhem): Stationsweg 4 (3311 JW) postbus 272 (3300 AG) Dordrecht, tel. 078-6324848, fax 077-3201920, e-mail dordrecht@akdprinsen.nl
- Lunsingh Scheurleer**, mr. D.F. (Den Haag): Prinses Irenestraat 59 (1077 WV) postbus 7113 (1007 JC) Amsterdam, tel. 020-5414855, fax 020-5414549, e-mail daan.lunsingh@nautadutlih.com
- Maas**, mr. J.J.J.M.D. (Deume): Prins Hendriklaan 25 (5707 CJ) Helmond, tel. 0492-543093, fax 0492-532985
- Martens**, mr. P.G.M.: Noorderpoort 7 (5916 PJ) postbus 496 (5900 AL) Venlo, tel. 077-3201920, fax 077-3513491, e-mail p.martens@huysvlaminckx.nl
- Meeren**, mr. T. van der : Noorderpoort 7 (5916 PJ) postbus 496 (5900 AL) Venlo, tel. 077-3201920, fax 077-3513491, e-mail t.vandermeeren@huysvlaminckx.nl
- Meersma**, mr. K.D. (Rotterdam): Parnassusweg 126 (1076 AT) postbus 75505 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-5772372, fax 020-5772708, e-mail kmeersma@houthoff.nl
- Messink**, mw. mr. E.E.M. (Groesbeek): Saltshof 10-06 (6604 EA) Wijchen, tel. 024-3661735, fax 024-3480075, e-mail bonnier.messink.advocaten@planet.nl
- Meyere**, mr. V.R. de (Breukelen): Binnenweg 40 (3604 AD) Maarssen, tel. 0346-284944, fax 0346-284063, e-mail info@dingemansadvocaten.nl
- Moene**, mw. drs. K.: Galjoenkade 29 (2725 CB) Zoetermeer, tel. 079-5937957, fax 079-5937958
- Mulwijk**, mr. R.C. (New York): Apollolaan 151 (1077 AR) postbus 75299 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-4880900, fax 020-4880901, e-mail email@freshfields.com
- Muris**, mw. mr. L.C.M.: Noorderpoort 7 (5916 PJ) postbus 496 (5900 AL) Venlo, tel. 077-3201920, fax 077-3513491, e-mail l.muris@huysvlaminckx.nl
- Muijen**, mr. R.H. van: Stationsplein 99-101 (5211 BM) postbus 396 (5201 AJ) Den Bosch, tel. 073-6161100, fax 073-6161199, e-mail rvanmuijen@hollapoelman.nl
- Muijres**, mr. M.J.A.M.: Noorderpoort 7 (5916 PJ) postbus 496 (5900 AL) Venlo, tel. 077-3201920, fax 077-3513491, e-mail m.muijres@huysvlaminckx.nl
- Nadorp**, mw. mr. J.L.D. (Den Haag): Sears Tower, 233 South Wacker Drive, Chicago IL 60606 (Verenigde Staten van Amerika) tel. 001-3128794572, fax 001-3128794028, e-mail josephina.nadorp@ey.com
- Neefe**, mr. J.M. (Den Haag): Van Swietenlaan 29 (9728 NX) postbus 1100 (9701 BC) Groningen, tel. 050-5214333, fax 050-5258850, e-mail advocaten@plasbossinade.nl
- Neslo**, mw. mr. J.A. (Lelystad): Grote Markt 109 (1315 JC) postbus 10270 (1301 AG) Almere, tel. 036-5482400, fax 036-5482406
- Nuis**, mr. C.T.E.: Frans den Hollanderlaan 25 (4461 HL) postbus 342 (4460 AS) Goes, tel. 0113-221100, fax 0113-221120, e-mail oliedejonge@zeelandnet.nl
- Nijhuis**, mr. dr. J.B.M. (Zaltbommel): Hoeveneseweg 4a (4157 JB) Ensrijk
- Oomen**, mw. mr. S.C. (Amsterdam): Holendrechteweg 59 (191 KX) Ouderkerk a/d Amstel, tel. 020-4968106, fax 020-4968149, e-mail oomen@gessel.demon.nl
- Oord**, mr. P.Th.M. (Utrecht): Leidseplein 29 (1017 PS) postbus 2720 (1000 CS) Amsterdam, tel. 020-5517149, fax 020-6267949, e-mail peter.vandenoord@bakernet.com
- Oosterveer**, mw. mr. C.J.M. (Den Haag): Hoge Rijndijk 306 (2314 AM) postbus 11051 (2301 EB) Leiden, tel. 071-5815300, fax 071-5815381, e-mail info@declerq.com
- Opstal**, mr. M.L.A.: Statenlaan 55 (5223 LA) postbus 1714 (5200 AT) Den Bosch, tel. 073-6927777, fax 073-6927789
- Padberg**, mr. J.A.H. (New York): Drentestraat 21 (1083 HK) postbus 7925 (1008 AC) Amsterdam, tel. 020-5466335, fax 020-5466281, e-mail nlpadbez@hollandlaw.nl
- Patist**, mr. J.W.H.: President Kennedylaan 37 (4334 EG) Middelburg, tel. 0118-651402, fax 0118-651403, e-mail jwh.patist@planet.nl
- Penders**, mr. J.G.A. (Roermond): Maastrichterlaan 9 (6191 AA) postbus 88 (6190 AB) Beek, tel. 046-4373838, fax 046-4373819, e-mail keulers.penders@balienet.nl
- Plante**, mw. mr. E.M. (Den Bosch): Margrietstraat 13 (5401 CH) postbus 18 (5400 AA) Uden, tel. 0413-339033, fax 0413-339066, e-mail e.plante@vanierselluchtman.nl
- Putt**, mr. P.J. van der: Weteringschans 130-1 (1017 XV) Amsterdam, tel. 020-4287306, fax 020-4895527, e-mail bsvh@euronet.nl
- Pijselman**, mw. mr. N.A.: Prinses Irenestraat 59 (1077 WV) postbus 7113 (1007 JC) Amsterdam, tel. 020-5414646, fax 020-5414700, e-mail nicollette.pijselman@nautadutlih.com
- Regts**, mw. mr. D.: Emmastraat 1e (2595 EG) Den Haag, tel. 070-3839970, fax 070-3478190
- Reidlinga**, mw. mr. R.J.E. (Amsterdam): Costerweg 3 (4101 AG) postbus 354 (4100 AJ) Culemborg, tel. 0345-516075, fax 0345-516170
- Reints**, mw. mr. M.M.P.E.: Parnassusweg 126 (1076 AT) postbus 75505 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-5772000, fax 020-5772700
- Ridder**, mr. R.: Van Baerlestraat 144 (1071 BE) Amsterdam, tel. 020-3052030, fax 020-3052031, e-mail rr@vlaskampvanloo.nl
- Riedstra**, mr. P.: Noordersingel 2 (8917 BA) Leeuwarden
- Rijn-Marjnis**, mw. mr. D.P. van (Katwijk): Vuursteeglaan 14 (2161 GE) postbus 100 (2160 AC) Lisse, tel. 0252-420653, fax 0252-416042, e-mail kantoor@bosadvocaten.nl
- Roelofs**, mr. J.R.: Stationshal 17 (3511 CE) postbus 2319 (3500 GH) Utrecht, tel. 030-3004413, fax 030-3004400, e-mail j.r.roelofs@vastgoed.ns.nl

VAN DE ORDE

Sassen, mr. G.: Concertgebouwplein 12-14 (1071 LN) postbus 75800 (1070 AV) Amsterdam, tel. 020-6641081, fax 020-6626818, e-mail info@abeln.nl

Scheffer, mw. mr. L.: Batjanstraat 5 (1094 RC) postbus 93526 (1090 EA) Amsterdam, tel. 020-6935544, fax 020-6631381

Scholten, mr. C.E.J. (Amsterdam): Weena 690 (3012 CN) postbus 2888 (3000 CW) Rotterdam, tel. 010-2246224, fax 010-4125839, e-mail regine.scholten@loyensloeff.com

Schram, mw. mr. M.J.L.: Postbus 17 (5201 AA) Den Bosch, tel. 073-6104828, fax 073-6104824

Schurink, mr. R.H.V.: Bisonspoor 341 (3605 JW) Maarssenbroek, postbus 1179 (3600 BD) Maarssen, tel. 0346-564828, fax 0346-560764, e-mail info@schravenmade-advocaten.nl

Schyns, mr. J.B.J.G.M.: Noorderpoort 7 (5916 PJ) postbus 496 (5900 AL) Venlo, tel. 077-3201920, fax 077-3513491, e-mail j.schyns@huysvaminckx.nl

Senczuk, mr. V. (Rotterdam): Predikherenstraat 24 (3512 TN) postbus 686 (3500 AR) Utrecht, tel. 030-2307100, fax 030-2314545

Severin de Wit, mr. (Amsterdam): Weena 666 (3012 CN) postbus 190 (3000 AD) Rotterdam, tel. 010-4042111, fax 010-4042333, e-mail rotterdam@nolstrenite.com

Smale, mw. mr. E.H.: Stadhuisplein 4 (5611 EM) postbus 6019 (5600 HA) Eindhoven, tel. 040-2970000, fax 040-2461375, e-mail esmale@akd.nl

Smits, mr. J.M.A. (Utrecht): Wakkerendijk 32b (3755 DC) Eemnes, tel. 035-531880

Staudt-Bos, mw. mr. C.: Boschdijk 15 (5612 HA) postbus 666 (5600 AR) Eindhoven, tel. 040-2977377, fax 040-2433033, e-mail infoeinbd@akd.nl

Storm van 's-Gravesande, mr. M.L.E.: Berkenlaan 22 (6711 RN) postbus 8011 (6710 AA) Ede, tel. 0318-653555, fax 0318-653055, e-mail advo@hagejager.nl

Thijssen, mr. W.P.M. (Nieuwegein): Bovenkerkerweg 81 (1187 XC) postbus 8014 (1180 LA) Amstelveen, tel. 020-4263810, fax 020-6400420, e-mail wimthijssen@pensioenadvocaten.nl

Tijman, mr. C.J. (Leiden): Klinkenbergerweg 30b (6711 MK) postbus 442 (6710 BK) Ede, tel. 0318-687878, fax 0318-652021, e-mail ede@vanveen.com

Tophoff, mw. mr. J. (Opmeer): Jan Ligthartstraat 1 (1817 MR) postbus 9334 (1800 GH) Alkmaar, tel. 072-5127117, fax 072-5143659, e-mail info@knuwer.nl

Velden, mr. R. van (Maarssen): Frieswijkstraat 68 (3862 BM) postbus 1104 (3860 BC) Nijkerk, tel. 033-2458544, fax 033-2461387, e-mail vandermeijden@balienet.nl

Velthoven, mw. mr. M.D. van (Spijkenisse): Westblaak 5d (3012 KC) postbus 21567 (3001 AN) Rotterdam, tel. 010-4139070, fax 010-4148704, e-mail peeters@luna.nl

Ven-Walter, mw. mr. W.A. van de: Nieuwe Markt 59 (4701 AD) postbus 1062 (4700 BB) Roosendaal, tel. 0165-599000, fax 0165-599740, e-mail tingalaw@planet.nl

Verbeek, mw. mr. I.A. (Hoor): Paardenmarkt 1 (1811 KH) postbus 172 (1800 AD) Alkmaar, tel. 072-5144638, fax 072-5144650, e-mail i.verbeek@schenkeveldoomans.nl

Verblact, mw. mr. A.M.C.C.: Noorderpoort 7 (5916 PJ) postbus 496 (5900 AL) Venlo, tel. 077-03201920, fax 077-3513491, e-mail a.verblact@huysvaminckx.nl

Vlaminckx, mr. J.A.C.M.: Noorderpoort 7 (5916 PJ) postbus 496 (5900 AL) Venlo, tel. 077-3201920, fax 077-3513491, e-mail j.vlaminckx@huysvaminckx.nl

Vlies, mr. O.E.R.A.M. van der (Alphen a/d Rijn): Dublinstraat 24-26 (2713 HS) postbus 7289 (2701 AG) Zoetermeer, tel. 079-3200690, fax 079-3200691, e-mail navijnadvocaten@hotmail.com

Voûte, mw. mr. P.H.E. (Rotterdam): Fred. Roeskestraat 100 (1076 ED) postbus 71170 (1008 BD) Amsterdam, tel. 020-5785431, fax 020-5785814, e-mail hermine.voute@loyensloeff.com

Vries, mr. M. de: De Boelelaan 7 (1083 HJ) Amsterdam, tel. 020-4421490, fax 020-4420755

Vrijlandt, mr. V.R. (Rotterdam): Stationsweg 4 (3311 JW) postbus 272 (3300 AG) Dordrecht, tel. 078-6324848, fax 078-6351341, e-mail vrijlandt@akd.nl

Wagenaar, mr. J.W.M.: Eijkmanlaan 315 (3571 JL) Utrecht, tel. 030-2710469

Wassenaer van Catwijck, mr. A.G.J. van: Strawinskylaan 3051 (1077 ZX) postbus 59366 (1040 KJ) Amsterdam, tel. 020-3012310, fax 020-3012313, e-mail vanwassenaer@gvanw.nl

Weteling, mw. N. (Brunssum): Stationsweg 14a (5211 TW) Den Bosch, tel. 073-6139242, fax 073-6126242, e-mail denbosch@vanasperenadvocaten.nl

Win, mr. R.W.J.J.: De Lairessestraat 133 (1075 HJ) postbus 75265 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-6789299, fax 020-6789503

Winkels, mw. mr. D.H.J.: Westplein 12-14 (3016 BM) postbus 23070 (3001 KB) Rotterdam, tel. 010-2772777, fax 010-4360582, e-mail dwinkels@akd.nl

Ynzonides, mr. M. (Rotterdam): Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-3285420, fax 070-3245979, e-mail mynzonides@dbbw.nl

Zoeten, mw. mr. A.M. de (Den Haag): Marten Meesweg 25 (3068 AV) postbus 8656 (3009 AR) Rotterdam, tel. 010-4075075, fax 010-4075076

Zonneveld, mw. mr. K.H.: De Lairessestraat 133 (1075 HJ) postbus 75265 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-6789123, fax 020-6789589, e-mail zonneveld@van-doorne.com

Zwan, mw. mr. K.R.I. van der (Amsterdam): Bruistensingel 360 (5232 AE) postbus 3150 (5203 DD) Den Bosch, tel. 073-6456849, fax 073-6456865

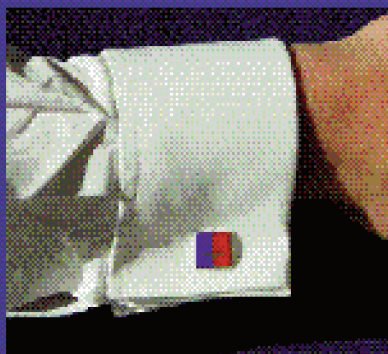
NIEUW KANTOOR/ASSOCIATIE

Bonnier en Mensink Advocaten (mrs. J.C.M. Bonnier en E.E.M. Mensink) Saltshof 10-06 (6604 EA) Wijchen, tel. 024-3661735, fax 024-3480075, e-mail bonnier.mensink.advocaten@planet.nl

Van Boven Patist Advocaten (mrs. S.M.W.L. van Boven en J.W.H. Patist) President Kennedylaan 37 (4334 EG) Middelburg, tel. 0118-651402, fax 0118-651403

Groenewald/Van Wassenaer Advocaten (mr. A.G.J. van Wassenaer van Catwijck) Strawinskylaan 3051 (1077 ZX) postbus 59366 (1040 KJ) Amsterdam, tel. 020-3012310, fax 020-3012313, e-mail vanwassenaer@gvanw.nl

Exclusief bij de Orde

De nieuwe manchetsknoepen!

De Advocaatwet bestaat 50 jaar. Een mooie aanleiding de nieuwe Orde-manchetsknoepen te presenteren, een feestelijke gelegenheid de knopen te dragen.

Uitgevoerd in zilver, handgemaakt door Koninklijke Bageer.

Prijs € 49,50 per paar, excl. BTW en verzendkosten.

Uiteland schriftelijk te bestellen bij:
Nederlandse Orde van Advocaten
L.v.v. afdeling Communicatie
Postbus 30851
2500 GW 's-Gravenhage
Fax 070 - 935 35 33

Bij voldoende bestelling wordt er overgenomen een donatiedoel te maken. Mail naar pr@advocatenorde.nl

VERBLAND
ORDE VAN
ADVOCATEN

50 jaar

VAN DE ORDE

Huys & Vlamincx Advocaten (mrs. J.A.C.M. Vlamincx, H. van Berkum, J.J.J. Huys, L.W.M. Caudri, P.G.M. Martens, M.J.A.M. Muijres, R.A.J.C. Huijs, J.B.J.G.M. Schyns, L.C.M. Muris, A.M.C.C. Verblact, L.C.P.M. van Acker, T. van der Meeren, H.E.P. van Geelkerken, A.W.J.D. Engels) Noorderpoort 7 (5916 PJ) postbus 496 (5900 AL) Venlo, tel. 077-3201920, fax 077-3513491

Hage Jager Advocaten (mrs. C.D. Kruijff Langeraar, C.A. Hage, I.J.G.A. Hage, H.A. Kleij, W.R.H. Jager, M.L.E. Storm van 's Gravesande) Berkenlaan 22 (6711 RN) postbus 8011 (6710 AA) Ede, tel. 0318-653555, fax 0318-653055, e-mail advo@hagejager.nl

Regts & Gyömörei Advocaten en Belastingadviseurs (mrs. D. Regts en Z.B. Gyömörei) Emmastraat 1e (2595 EG) Den Haag, tel. 070-3839970, fax 070-3478190
Thijssen Pensioen Advocaten (mr. W.P.M. Thijssen) Bovenkerkerweg 81 (1187 XC) postbus 8014 (1180 LA) Amstelveen, tel. 020-4263810, fax 020-6400420, e-mail wimthijssen@pensioenadvocaten.nl

MEDEVESTIGING

Van Asperen Advocaten is medegevestigd te Den Bosch: Stationsweg 14-a (5211 TW) Den Bosch, tel. 073-6139242, fax 073-6126242, e-mail denbosch@vanasperenadvocaten.nl
Giard Advocaten is medegevestigd te Utrecht: Moeder Teresalaan 100 (3527 WB) postbus 8132 (3503 RC) Utrecht, tel. 030-2986086, fax 030-2986666

ONTBONDEN

Het samenwerkingsverband **Jager cs** te Ede is beëindigd. De binnen het kantoor werkzame advocaten blijven als advocaat ingeschreven.

Het samenwerkingsverband **Schravenmade & De Koningh** te Maarssen is beëindigd. De binnen het kantoor werkzame advocaten blijven als advocaat ingeschreven.

NAAMSWIJZIGING

Advocatenkantoor mr. A. Carli te Roermond thans: **Carli & Mannens Advocaten**
 Dingemans & Partners te Breukelen thans: **Dingemans & De Meyere**
 Guessabi, mw. mr. S. te Rotterdam thans: **Guessabi-Colombijn, mw. mr. S.**
 Hage Advocaten te Ede thans: **Hage Jager Advocaten**

Best-van Berkel, mw. mr. A.M. van de te Utrecht thans: **Lest, van Berkel, mw. mr. A.M. van de**

Lunenberg Advocaten te Nunspeet thans: **Lunenberg Roossien & Kale Advocaten**
 Lunenberg Advocaten te Elburg thans: **Lunenberg Roossien & Kale Advocaten**
 Van Rijssen & Schuldink te Zwolle thans: **Schuldink Advocaten**

Van Ginneken Schute & Haans te Middelburg thans: **Schute Haans Beljens Advocaten**

Tinga Advocaten te Roosendaal thans:

Tinga, van de Ven-Walter Advocaten
 Tuin, Scholtens & De Hek te Kampen thans: **Tuin & Wamink Advocaten**
 Tuin, Scholtens & De Hek te Dronten thans: **Tuin & Wamink Advocaten**
 Riedstra Tuinman Sleijfer te Leeuwarden thans: **Tuinman Sleijfer Advocaten**
 Vissers & Van Kessel Advocaat en Fiscalist B.V. te Den Bosch thans: **Vissers Advocatuur BV**

BEZOEKADRES/POSTBUS/ TEL./FAX/E-MAIL

Adriaanse & Van der Weel te Middelburg: Kousteensedijk 3 (4331 JE) Middelburg tel. 0118-656060, e-mail info@avdw.nl
Blokland Advocatenkantoor te Ede: Arnhemseweg 14c (6711 HA) Ede
Advocatenkantoor Blokziel te Almere: Palmstraat 10 (1327 CE) Almere, e-mail info@blokziel.nl

De Boorder, Schoots en Zon te Naarden: tel. 035-6235978, fax 035-6951571, e-mail dbsz@dbsz.nl

Buitelaar-Meijer, mw. mr. M.A. te Alphen a/d Rijn: Raadhuisstraat 102 (2406 AH) Alphen a/d Rijn, tel. 0172-446998

Bureau Rechtshulp te Helmond: Parkweg 22 (5701 PS) Helmond, postbus is vervallen

Butijn Advocaten te Deventer: Keulenstraat 10f (7418 ET) Deventer, tel. 0570-605553

Coenen Advocaten te Emmeloord:

Onder de Toren 2 (8302 BT) Emmeloord
Daniels en Partners advocaten en procureurs te Arnhem: Johan de Wittlaan 2 (6828 WG) Arnhem

Van Diepen Van der Kroef Advocaten te Haarlem: Kenaupark 21 (2011 MR) Haarlem

Dillen Advocatenkantoor te Eindhoven:

Bogert 1 (5612 LX) Eindhoven
Advocatenkantoor Dirkzwager te Meppel:

K.P.-Laan 18 (7943 CV) Meppel

Geelkerken & Linskens te Katwijk:

e-mail katwijk@gl-advocaten.nl

Geelkerken & Linskens te Leiden:

e-mail leiden@gl-advocaten.nl

Goossens Advocaten te Rotterdam:

Mathenesserlaan 472 (3023 HK) Rotterdam, e-mail

info@goossensadvocaten.nl

Hage Jager Advocaten te Ede: e-mail

advo@hagejager.nl

Holland Van Gijzen Advocaten en

Notarissen p/a Ernst & Young LLP

te Chicago Verenigde Staten van Amerika:

Sears Tower 233 South Wacker Drive

Chicago IL 606

Hollert Advocaten te Leusden:

Hamersveldseweg 53 (3833 GL) Leusden

Van Korlaar Advocaten te Kerkdriel:

postbus 160 (5330 AD) Kerkdriel,

fax 0418-644750

Köster Advocaten te Haarlem: Dreef 22

(2012 HS) Haarlem

Kuijken Advocaten te Valkenswaard:

e-mail kuijkenadv@chello.nl

Advocatenkantoor Meester te Amsterdam:

Postbus 15200 (1101 ME) Amsterdam (Z.O)

Meeuwse Van den Pol Advocaten

te Gorinchem: Postbus 3048 (4200 EA)

Gorinchem

Mijnleff, mr. P.F. te Leusden: Wevershilt

15c (3831 NN) Leusden

Nillessen Legal Services B.V. te Velp:

Da Costalaan 5 (6881 MD) Velp

Nolst Trenité te Brussel België: Louizalaan

149 b 16 (B-1050) Brussel België,

tel. 0032-25343370, fax 0032-25441705

Van Rooy & Theuns Advocaten te

Valkenswaard: Dommelseweg 28 (5554 NR)

Valkenswaard, e-mail

info@vanrooytheuns.nl

Sanders Advocatenkantoor te Doetinchem:

J.F. Kennedylaan 101a (7001 CZ)

Doetinchem

Scholten Advocaten te Amsterdam:

Willemsparkweg 196 (1071 HW) Amsterdam,

postbus is vervallen

Scholtens Advocaten te Emmeloord:

e-mail info@scholtensadvocaten.nl

Schravenmade & Partners Advocaten te

Maarssen: Bisonspoor 341, toren 6-4e

etage (3605 JW) Maarssenbroek,

fax 0346-560764, e-mail

info@schravenmade-advocaten.nl

SchutGrosheide, Wamberg 37 te

Amsterdam: Amstelveenseweg 638 (1081 JJ)

Amsterdam

Sieswerda & Keuning Advocaten

te Leeuwarden: Julianapark 1

(8932 LE) Leeuwarden

Smits Advocaten te Utrecht: Wakkerendijk

32b (3755 DC) postbus 28 (3755 ZG)

Eemnes, tel. 035-5386964,

fax 035-5316662

Advocaat en procureur mr. Y. Tamer te Den

Haag: Eksterhof 47 (2596 HT) Den Haag

Van Twist Advocaten te 's-Gravendeel:

Mijlweg 61b (3295 KG) 's-Gravendeel

Verheijen te Oosterhout-Nijmegen:

tel. 024-3481313, fax 024-3482892

Verstrepren & De Wit Advocaten te

Oosterhout: Arendstraat 37a (4901 JJ)

Oosterhout

Wildschut c.s. te Amsterdam:

Postbus 10711 (1001 ES) Amsterdam

RECTIFICATIE

Bartels, mr. D.A.M., is nog steeds werkzaam bij: Bartels Advocaten, Museumlaan 2 (3581 HK) postbus 64 (3500 AB) Utrecht, tel. 030-2522577, fax 030-2523943, e-mail d.a.n.bartels@bartels-advocaten.nl

Van den Biesen Prakken Böhler advocaten te Amsterdam thans: **Böhler Franken Koppe De Feijter advocaten te Amsterdam**, e-mail info@bfkf.nl

Idzenga, mr. R.D., te Amsterdam heeft in 2001 ingevolge artikel 12 lid 4 van de advocatenwet tijdelijk elders praktijk uitgeoefend en heeft op 29 oktober 2001 zijn praktijk te Amsterdam hervat.

Ley, mw. mr. H. bij de, is nog steeds werkzaam bij: Wouters Advocaten & Notarissen, Oostmaaslaan 71 (3063 AN) postbus 4506 (3006 AM) Rotterdam, tel. 010-8801318, fax 010-8801999, e-mail hester.bij.de.ley@nl.andersenlegal.com

Literatuur

A.S. Hartkamp

De verbintenis uit de wet

Kluwer Juridische Uitgevers

Deventer 2002

€ 65,80

ISBN 90 271 5372 8

A.S. Hartkamp

Aard en opzet van het nieuwe vermogensrecht

Kluwer Juridische Uitgevers

Deventer 2002

€ 29,50

ISBN 90 268 3572 8

dr. A. Mulder en dr. D.R.

Doorendbos

Schets van het Economisch strafrecht

Kluwer Juridische Uitgevers

Deventer 2002

€ 29,50

ISBN 90 271 5308 6

dr. J. de Ridder e.a.

Artikel 19 in de praktijk

Kluwer Juridische Uitgevers

Deventer 2002

€ 29,50

ISBN 90 268 3914 6

mr. D.J.B. de Wolff

Wet arbeid en zorg

Kluwer Juridische Uitgevers

Deventer 2002

€ 27,50

ISBN 90 268 3847 6

Disciplinaire

Publicatie in deze rubriek geschiedt door de Commissie Disciplinaire Rechtspraak,

bestaande uit mr. A.G. Beets, mr. J.C.P. Ekering, mr. H.J.A. Knijff, mr. I.E.M. Sutorius, mr. G.J. Kemper en mr. C.H.B. Winters.

Vooruitzicht: geen sanctie

Toevoegingsperikelen in strafzaken. Buitengewone omstandigheden daargelaten is het niet klachtwaardig wanneer een advocaat aan een andere advocaat kenbaar maakt dat, indien die andere advocaat aan een bepaald verzoek niet voldoet, rechtsmaatregelen dan wel een klachtprocedure zullen worden overwogen.

- Advocatenwet artikel 46 (5.3 Niet een andere advocaat persoonlijk attaqueren).
- Gedragsregel 17.

Raad van Discipline Amsterdam, 18 december 2000

(mrs. De Groot, Van den Biesen, Breederveld, Van Es, Knipscheer en Slot)

Feiten

Mr. Y staat A bij in een strafzaak, op een verzoek van een vriend, Z. Z betaalt terzake een voorschot aan mr. Y. Mr. Y bevestigt schriftelijk aan Z dat hij de zaak van A zal behandelen op betalende basis, hoewel A wellicht in aanmerking komt voor gefinancierde rechtsbijstand.

Enige dagen later laat mr. X aan mr. Y weten dat hij door A gevraagd is de zaak over te nemen, waarna mr. Y het dossier aan mr. X toezendt. Mr. X verzoekt aan de Raad voor Rechtsbijstand om de zaak op toevoegingsbasis te mogen behandelen en vraagt toestemming om meer dan de reguliere uren aan de zaak te mogen besteden, in verband met het feit dat (ook) mr. Y reeds werkzaamheden in de zaak had verricht. Kort daarna laat mr. X aan mr. Y weten dat hij het in rekening gebrachte honorarium via de derdenrekening van mr. X dient te restitueren nu aan A op basis van een toevoeging rechtsbijstand wordt verleend, en dat hij bij het indienen van de toevoegingsdeclaratie de door mr. Y bestede uren zou meenemen. Indien mr. Y niet aan dit verzoek van mr. X voldoet, zouden rechtsmaatregelen en een klacht tegen mr. Y volgen.

Mr. Y betaalt het door hem in rekening gebrachte bedrag terug, overigens niet via de derdenrekening van mr. X maar rechtstreeks aan Z. Vervolgens laat de Raad voor Rechtsbijstand aan mr. X weten dat de door mr. Y bestede uren niet voor vergoeding in aanmerking komen omdat de rechtsbijstand in kwestie niet op basis van een toevoeging was verleend. De mededeling in kwestie geeft mr. X ongeveer zes weken later door aan mr. Y, waarna deze een klacht tegen mr. X indient.

De klacht behelst dat mr. X, in strijd met de gemaakte afspraken, de werkzaamheden van mr. Y niet op reguliere wijze zou hebben gedeclareerd bij de Raad voor Rechtsbijstand, de Raad onjuist over de werkzaamheden van mr. Y heeft geïnformeerd en pas na zes weken mr. Y in kennis heeft gesteld van de brief van de Raad. Bovendien klaagt hij erover dat mr. X hem onder druk van de aanzegging van een klacht heeft bewogen om het ontvangen voorschot te restitueren.

Beoordeling

Vast is komen te staan dat mr. X de door mr. Y verrichte werkzaamheden heeft gedeclareerd bij de Raad voor Rechtsbijstand, bij wege van een verzoek om mutatie van de eerder afgegeven toevoeging. Daarbij is niet aangegeven of mr. Y voor zijn werkzaamheden al dan niet betaald heeft gekregen. De Raad deelt op grond van het voorgaande niet het oordeel van mr. Y dat mr. X daarmee de Raad voor Rechtsbijstand onjuist over de werkzaamheden van mr. Y zou hebben geïnformeerd. Hierbij speelt een rol dat een kennisgeving van de Raad voor Rechtsbijstand geen beslissing is en dat het mr. Y vrijstaat om, indien hij zich met de kennisgeving niet kan verenigen, een voor beroep vatbare beslissing uit te lokken, zodat hij in beroep de gelegenheid heeft om de door mr. X verstrekte informatie zo nodig aan te vullen.

Aan mr. Y kan worden toegegeven dat het eerst na zes weken doorsturen van een brief van de Raad voor Rechtsbijstand die evident van belang was voor mr. Y, niet fraai is. De Raad acht dit verzuim echter niet dusdanig ernstig, dat dit tuchtrechtelijk verwijtbaar zou zijn.

Het aan een collega-advocaat te kennen geven dat, indien deze collega-advocaat aan een bepaald verzoek niet voldoet, door de cliënt rechtsmaatregelen dan wel een klachtprocedure tegen deze advocaat worden overwogen is – buitengewone omstandigheden daargelaten – niet klachtwaardig. Van dergelijke buitengewone omstandigheden is niet gebleken. Mr. Y heeft er zelf voor gekozen aan het verzoek van mr. X te voldoen, daar waar hij ook de aangekondigde rechtsmaatregelen dan wel klacht af had kunnen wachten.

Beslissing

De Raad van Discipline verklaart de klacht in al haar onderdelen ongegrond.

Niet reageren op informatieverzoek van wederpartij

Binnen de vrijheid die de advocaat heeft om de belangen van zijn cliënt te behartigen kan het passen om niet te reageren op telefonische of schriftelijke verzoeken van een wederpartij om informatie.

- Advocatenwet artikel 46 (3.1 Vrijheid van handelen).
- Gedragsregels 1, 9.

Raad van Discipline Den Haag, 12 februari 2001

(mrs. Verhoeven, Degenaar, Gilhuis, Van Oven en Verhulst)

Feiten

Klager heeft werkzaamheden verricht voor de cliënt van mr. X, waarvoor de cliënt van mr. X medio 1997 met klager een betalingsregeling heeft getroffen. De cliënt van mr. X komt zijn betalingsverplichtingen niet na.

In oktober 1997 deelt mr. X aan klager mee de belangen te

Alle disciplinaire beslissingen die sinds 1986 in het *Advocatenblad* zijn gepubliceerd zijn ook te vinden

op www.advocatenorde.nl en *BalieNet*

behartigen van de debiteur in kwestie en doet hij, namens de debiteur, het aanbod dat 40% van de openstaande rekeningen tegen finale kwijting wordt betaald.

Een jaar later schrijft klager aan mr. X onder meer dat hij een jaar voordien al schriftelijk had geantwoord op het voorstel, sindsdien op zijn initiatief enige malen telefonisch contact met mr. X heeft gehad, waarbij mr. X telkens verklaarde doende te zijn met het afwenden van faillissementsaanvragen en daarom om geduld vroeg, en toezeggingen om dat schriftelijk te bevestigen niet is nagekomen. Klager verwijst voorts in zijn brief naar een laatste telefonisch contact, enige weken voordien, waarbij mr. X verzekerde dat ofwel zijn cliënt ofwel hijzelf een en ander schriftelijk zou bevestigen, welke toezegging niet is waargemaakt. Klager schrijft vervolgens

'In de afgelopen twee weken heb ik diverse malen getracht met u opnieuw telefonisch overleg te hebben. Steeds kreeg ik te horen, dat u in bespreking bent, en werd door uw telefoniste/secretaresse toegezegd, dat u zou terugbellen.

Omdat u tot nu toe nooit hebt teruggebeld en ook andere toezeggingen nooit bent nagekomen, ben ik ernstig gaan twijfelen aan uw goede wil, goede trouw en ook uw betrouwbaarheid. Ik kan u melden, dat wij hiermee geen genoeg kunnen nemen, en beraden ons thans op passende acties. (...)

De klacht behelst dat mr. X nalaat op brieven te reageren en telefonisch onbereikbaar is.

Overwegingen van de Raad

Een advocaat heeft in het algemeen een grote vrijheid om de belangen van zijn cliënt te behartigen op een wijze die hem en de cliënt goedgevoelt. Het tuchtrecht dient er niet toe een advocaat in die ruime beleidsvrijheid te beperken.

Mede gelet op het feit dat mr. X ter zitting heeft aangegeven, dat hij bij zijn houding jegens klager handelde in opdracht van zijn cliënt, is niet gebleken van een handelen door mr. X in strijd met hetgeen een behoorlijk advocaat betaamt.

Beslissing

Verklaart de klacht ongegrond.

Waarschuwingsplicht voor advocaat

Waarschuwingsplicht voor advocaat jegens een derde die ten behoeve van zijn cliënt zekerheden wil verstrekken?

- *Advocatenwet* artikel 46 (4 Wat de advocaat betaamt tegenover derden; 4.5 Onderhandelingspartner)
- *Gedragsregels* 1, 29, 30

Hof van Discipline, 23 februari 2001, nummer 3059
(mrs. Van Erp Taalman Kip-Nieuwenkamp, Meeter, Van Griensven, Van Delden en Vermeulen)

Raad van Discipline Leeuwarden, 2 november 1999
(mrs. Van Riessen, Van Duursen, Van Hartingsveld,

Nieuwenhuis-Oosterhof en Vogelsang).

Feiten, beslissing van de Raad

Mr. X adviseert een besloten vennootschap en haar twee aandeelhouders/directeuren. De vennootschap in kwestie is technisch failliet en een eigen aangifte van het faillissement is aangewezen. Een van de twee aandeelhouders/directeuren, A, vindt klager, werknemer van de vennootschap bereid om derdenhypotheek op zijn woning te vestigen ten behoeve van de besloten vennootschap en wil op die basis de onderneming voortzetten. De andere directeur/aandeelhouder, B, wil zich terugtrekken en zijn aandelen van de hand doen. De klacht houdt in dat mr. X klager niet tijdig heeft gewaarschuwd voor de financiële risico's die hij zou lopen als hij zich mede voor de door zijn werkgeefster aan te gane of aangegane schulden zou verbinden, waartoe hij in beginsel bereid was, zoals mr. X wist.

De Raad van Discipline draagt bij tussenbeslissing aan mr. X op te bewijzen dat mr. X klager tijdig voorafgaand aan het ondertekenen van de van belang zijnde stukken, bij de bankier van de besloten vennootschap en vervolgens ten kantore van de notaris, uitdrukkelijk heeft gewezen op de financiële risico's van de door klager aan te gane verplichtingen.

Nadat mr. X zelf, B en de accountant van de besloten vennootschap waren gehoord, heeft de Raad de klacht ongegrond bevonden, waarbij overwogen is dat is komen vast te staan dat mr. X klager tijdig voorafgaand aan het ondertekenen van de stukken ten kantore van de bank en vervolgens ten kantore van de notaris uitdrukkelijk heeft gewezen op de financiële risico's. Naar het oordeel van de Raad is tevens komen vast te staan dat mr. X jegens klager de in de gegeven omstandigheden noodzakelijke zorgvuldigheid heeft betracht door zich vooraf ervan te overtuigen dat klager van de door hem te nemen financiële risico's doordrongen was. Uit de getuigenverklaringen heeft de Raad de overtuiging bekomen dat klager zich daarvan bewust moet zijn geweest.

Overwegingen van het Hof

De door klager tegen de beslissing van de Raad aangevoerde grieven leggen de klacht in volle omvang ter beoordeling aan het Hof voor.

Klager heeft ter zitting van het Hof verklaard dat volgens zijn herinnering hij mr. X voor het eerst ontmoette bij het ondertekenen van de financieringsdocumenten. Mr. X heeft verklaard dat hij klager vóór die datum in elk geval eenmaal heeft ontmoet, te weten bij een bespreking met de directie van de besloten vennootschap, en dat hij klager toen heeft gewezen op de risico's verbonden aan hetgeen klager in verband met de voorgenomen financiering wilde gaan doen. De Raad heeft aandeelhouder B van de besloten vennootschap en de accountant als getuige gehoord, en dezen hebben daarbij bevestigd dat klager tijdens een of meer besprekingen is geïnformeerd over de risico's die hij zou lopen.

Indien zou moeten worden uitgegaan van de juistheid van de verklaringen van mr. X, betekent dit dat de klacht feitelijke grondslag mist en dus ongegrond moet worden geoordeeld.

Disciplinaire

Echter, ook indien van de juistheid van de verklaring van klager zou moeten worden uitgegaan, leidt dit, op grond van het navolgende, tot het oordeel dat de klacht ongegrond is.

Mr. X trad op als raadsman van de vennootschap en van haar aandeelhouder A en het lag niet op zijn weg om op eigen initiatief contact te zoeken met klager teneinde hem te wijzen op de risico's van zijn voorgenomen handelwijze. Uiteraard zou mr. X, indien klager zich voorafgaande aan dan wel op de dag van ondertekening tot hem zou hebben gewend met het verzoek hem nader te informeren, opening van zaken hebben moeten geven. Maar gesteld noch gebleken is dat een dergelijk verzoek mr. X heeft bereikt. Evenmin zijn feiten of omstandigheden aannemelijk geworden op grond waarvan mr. X had moeten begrijpen dat klager onvoldoende beseftte dat en welke risico's hij liep. Aan dit laatste kan niet afdoen dat de echtgenote van klager, toen men op het kantoor van de notaris aanwezig was voor het passeren van de hypotheekakte (en de overeenkomst van geldlening reeds was getekend), vroeg of zij zich niet door een advocaat hadden moeten laten bijstaan. Mr. X was aldaar aanwezig als raadsman van de vennootschap en van A en het lag op dat moment veeleer op de weg van de notaris om op deze vraag te reageren. Het College van Beroep van de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie heeft in de naar aanleiding van een tegen de notaris gerichte klacht van klager gewezen uitspraak (die klager bij zijn appèlmemorie heeft gevoegd) ook overwogen dat de notaris had moeten begrijpen dat A en de vennootschap enerzijds en klager anderzijds 'in hoge mate tegenstrijdige belangen hadden' en dat de tussenkomst van de notaris mede was gericht op de bescherming van de belangen van klager.

Uit het voorafgaande volgt dat het beroep van klager niet slaagt en dat de eindbeslissing van de Raad dient te worden bekrachtigd.

Het Hof van Discipline, op vorenstaande gronden beslissende: bekrachtigt de eindbeslissing van de Raad van Discipline.

Optreden tegen vroegere cliënt

Optreden van een advocaat tegen een partij, die vroeger cliënt van het kantoor is geweest.

- Advocatenwet art. 46 (2.4.2 tegenstrijdige belangen van verschillende cliënten)
- Gedragsregel 7 lid 1

Raad van Discipline Leeuwarden, 7 maart 2001

(mrs. Van Riessen, Van Duursen, Hemmes, Meijer en Volgelsang)

Feiten

Het advocatenkantoor Z heeft jarenlang de belangen behartigd van de vennootschap A, klaagster, en daaraan gelieerde rechtspersonen. Op een gegeven moment beëindigt klaagster de relatie met

Advocatenkantoor Z. Enige tijd later wendt de heer B zich tot mr. X van Advocatenkantoor Z met het verzoek zijn belangen in een arbeidsgeschil met klaagster te willen behartigen. Mr. X aanvaardt de opdracht. Klaagster acht het niet aanvaardbaar dat mr. X voor de heer B optreedt nu het kantoor van mr. X gedurende vele jaren de belangen van klaagster heeft behartigd.

Overwegingen van de raad

Het is vaste rechtspraak, dat een advocaat of diens kantoor geen tegenstrijdige belangen mag behartigen en ook overigens uitermate voorzichtig moet zijn dat zich geen belangenconflicten kunnen voordoen. Daaraan ligt ten grondslag het beginsel dat de cliënt erop mag vertrouwen dat hetgeen hij aan de advocaat meedeelt geheim blijft en nimmer tegen hem gebruikt kan worden en meer in het algemeen dat hij de advocaat die hij heeft ingeschakeld ter behartiging van zijn belangen niet tegenover zich zal vinden. Dit uitgangspunt strekt zich ook uit tot de kantoorgenoten van de betrokken advocaat en betreft derhalve het kantoor als zodanig. Onweersproken heeft mr. X gesteld, dat hij of zijn kantoor nimmer enige bemoeienis heeft gehad met arbeidsrechtelijke kwesties van klaagster. Uit de aan de raad overgelegde bescheiden en het verhandelde ter zitting is niet gebleken, dat mr. X of zijn kantoor in de onderhavige zaak beschikte over en/of gebruik heeft gemaakt van informatie en gegevens waarvan hij kennis droeg op grond van eerder optreden van hem of zijn kantoor in zaken van klaagster. Het enkele feit, dat mr. X of diens kantoor in het verleden is opgetreden in zaken van op één of andere wijze aan klaagster gelieerde (rechts)personen, brengt niet vanzelf mee dat ervan mag worden uitgegaan, dat mr. X over vertrouwelijke informatie beschikte of kon beschikken, die hij thans tegen haar zou gebruiken.

Volgt

Ongegrondverklaring van de klacht.

Onvoldoende jurisprudentie bijhouden

De advocaat die de relevante jurisprudentie onvoldoende bijhoudt en zijn cliënt daardoor onvoldoende deskundig adviseert handelt tuchtrechtelijk verwijtbaar.

- Advocatenwet art. 46 (1.4 de kwaliteit van de dienstverlening)
- Gedragsregel 4

Raad van Discipline 's-Gravenhage, 19 maart 2001

(mrs. Van Boven, Van den Dries, Hengeveld en Vermeulen)

Feiten

Mr. X staat vanaf medio 1995 klager bij in het kader van een procedure, waarin de ex-echtgenote van klager verrekening c.q. verdeling vordert van het vermogen dat bestond ten tijde van de echtscheiding. In het kader van deze procedure speelt een belangrijke rol het

beslissingen

beroep van mr. X namens klager op de vervaltermijn van twee jaar, vervat in het verrekenbeding in de tussen partijen geldende huwelijkse voorwaarden. In de loop van de procedure worden door de Hoge Raad belangrijke arresten gewezen over de werking van het vervalbeding bij verrekening ingevolge huwelijkse voorwaarden en over de wijze waarop verrekenbedingen moeten worden uitgelegd. In de loop van 1998 vraagt klager aan mr. X om zijn werkzaamheden te beëindigen en wendt klager zich tot een andere advocaat. De procedure is dan nog niet geëindigd.

Klacht

Mr. X heeft klager onjuist voorgelicht over diens juridische positie waardoor de verrekeningsprocedure is verhard en verlengd. Als gevolg daarvan zijn voor klager hoge kosten ontstaan. Klager heeft een veel groter bedrag aan zijn ex-echtgenote moeten betalen dan hij op grond van de adviezen van mr. X verwachtte en heeft de aanvankelijke schikkingsvoorstellen, die voor hem veel gunstiger waren dan het uiteindelijke resultaat, van de hand gewezen op advies van mr. X.

Overwegingen van de raad

Gezien de jurisprudentie van de Hoge Raad d.d. 7 april 1995 inzake Van Vossen/Swinkels met betrekking tot verrekenbedingen in huwelijkse voorwaarden zoals die ook golden tussen klager en zijn ex-echtgenote, welke uitspraak ruim voordat de procedure tussen klager en zijn ex-echtgenote begon werd gewezen, en gezien de uitspraak van 19 januari 1996 waarin de Hoge Raad oordeelde dat een beroep op het zogenaamde vervalbeding in strijd met de redelijkheid en billijkheid was, welke uitspraak gedurende de procedure tussen klager en zijn ex-echtgenote werd gewezen, en gezien de aandacht die in de vakliteratuur aan beide uitspraken is besteed, is de raad van oordeel dat mr. X klager in de loop van de procedure had moeten wijzen op het feit dat hij aan zijn ex-echtgenote een aanzienlijk hoger bedrag zou moeten betalen dan mr. X aanvankelijk aan klager had medegedeeld. Als mr. X zulks had gedaan, had klager zijn procespositie kunnen heroverwegen. De raad kan niet tot een ander oordeel komen dan dat mr. X de jurisprudentie op het terrein van het huwelijksvermogensrecht onvoldoende heeft bijgehouden en daardoor klager onvoldoende deskundig heeft kunnen adviseren.

Volgt

Gegronde verklaring met waarschuwing.

(In de beslissing worden maar vier leden van de Raad van Discipline genoemd. Kennelijk is de naam van één van de leden weggevallen. CHBW).

Dreigbrief

Het schrijven van een brief met dreigementen door een advocaat aan zijn cliënt met de bedoeling die cliënt te bewegen de door hem tegen de advocaat ingediende klacht in te trekken.

- Advocatenwet art. 46 (2.4.1 eigenbelang van de advocaat; 3.2.2 dreigementen)
- Gedragsregels 1 en 5

Raad van Discipline 's-Gravenhage, 19 maart 2001

(mrs. Van Boven, Van den Dries, Brouwer, Hengeveld en Vermeulen)

Feiten

A dient een klacht in tegen mr. X. Tien dagen voor de behandeling van die klacht door de Raad van Discipline schrijft mr. X de volgende brief aan A:

Hierbij bericht ik u dat ik reeds gegevens bij het Gemeentehuis, Recherche, Sociale Dienst, Sociale Verzekeringsbank, Vreemdelingenpolitie, Koninklijke Marechaussee, VSB Bank rekeningnummers: (.....) en (.....) en uw voormalige werkgevers heb opgevraagd.

Die gegevens zal ik op de zitting voorleggen aan de rechter. Tevens zal ik als getuigen oproepen de heer (.....) en mevrouw (.....), inzake schijnhuwelijk en misbruik van een arbeidsovereenkomst teneinde de Minister van Justitie te misleiden c.q. een verblijfsvergunning te verkrijgen.

Ter uwer informatie bericht ik u uitdrukkelijk dat het een misdrijf betreft en de Nederlandse justitie een zeer zware straf met eventueel intrekking van het aan u ten onrechte verstrekte paspoort tot de mogelijkheden behoort.

Na ontvangst van bovengenoemde stukken zal ik die tevens doorgeleiden naar de Raad van Discipline te Den Haag. Ik kan u bij voorbaat berichten dat u en uw ex-echtgenote voor meerdere strafbare feiten zullen worden vervolgd. Tevens kan uw Nederlandse paspoort worden ingetrokken.

Daarom vraag ik u vriendelijk of u een telefonische afspraak met mij wilt maken teneinde deze zaak te bespreken. Mocht u voor 15 juni 2000 niet reageren dan zal ik mij genoodzaakt voelen om meerdere aanklachten tegen u en uw voormalige echtgenote in te dienen.

Van de aangifte zal ik de betreffende instanties eveneens op de hoogte stellen. Het is mogelijk dat zij daarna tevens een aanklacht tegen u zullen indienen.

Mag ik voor 14 juni 2000 van u vernemen.

*Hoogachtend,
Mr. X*

Overwegingen van de raad

De brief van mr. X aan zijn cliënt van 9 juni 2000 heeft onmiskenbaar een intimiderend karakter en strekte er kennelijk toe die cliënt ertoe te bewegen diens klacht tegen mr. X, die op 19 juni 2000 door de raad zou worden behandeld, in te trekken. Dit is een gedraging die een behoorlijk advocaat niet betaamt, te minder nu mr. X in de gewraakte brief dreigt ten nadele van zijn cliënt gebruik te maken van zijn in de relatie advocaat-client verkregen kennis en die kennis aan de in de brief vermelde instanties bekend te zullen maken, zulks in strijd met de op mr. X rustende geheimhoudingsplicht.

De raad acht de verweten gedraging een ernstige inbreuk op het vertrouwen dat een cliënt in zijn advocaat dient te hebben alsmede op het klachtrecht dat de cliënt ten opzichte van zijn advocaat toekomt. Gezien de aard en de ernst van de verweten gedraging acht de raad een schorsing in de uitoefening van de praktijk voor de duur van 14 dagen geheel voorwaardelijk met een proeftijd passend en geboden.

Volgt

Gegrondbevinding van de klacht met oplegging van de hiervoor weergegeven maatregel.

Contact met wederpartij

De advocaat stelt zich met een wederpartij betreffende een aangelegenheid, waarin deze naar hij weet door een advocaat wordt bijgestaan, niet anders in verbinding dan door tussenkomst van die advocaat. Dat geldt ook wanneer de wederpartij zich rechtstreeks tot de advocaat wendt.

De advocaat die een verzoek doet aan de rolrechter mede namens de advocaat van de wederpartij, zonder daarvoor van die advocaat toestemming te hebben verkregen, handelt tuchtrechtelijk verwijtbaar.

- *Advocatenwet artikel 46 (3.4 jegens tegenpartij in acht te nemen zorg; 5.1 regels die betrekking hebben op de juridische strijd)*
- *Gedragsregels 18, 30*

Raad van Discipline Amsterdam, 19 maart 2001 (mrs. Markx, Klaver, Remme, Rigters en Romijn)

Feiten

Klager, mr. Y, staat zijn cliënt A bij in een procedure. De wederpartij, B, wordt bijgestaan door mr. X.

B en de zoon van A hebben rechtstreeks contact met elkaar gehad, hetgeen heeft geleid tot overeenstemming omtrent het geschil. B heeft mr. X gevraagd dit schriftelijk vast te leggen.

Mr. X heeft getracht mr. Y telefonisch te bereiken, hetgeen niet gelukt is. Mr. X heeft een vaststellingsovereenkomst opgesteld, die door mr. X aan de zoon van A is gestuurd met het verzoek deze ondertekend terug te zenden. Mr. X heeft partijen de overeenkomst vervolgens nogmaals laten tekenen bij een notaris. Daags daarop

heeft mr. X de griffier van de rechtbank verzocht de zaak naar de rol te verwijzen voor royement. Hij schrijft: *'Ik doe u dit verzoek mede namens mr. Y, advocaat van eiser.'* Diezelfde dag heeft mr. X aan mr. Y een kopie van de brief aan de griffier gezonden.

De klacht houdt in dat mr. X zich rechtstreeks heeft verstaan met de wederpartij, welk contact heeft geleid tot een vaststellingsovereenkomst tussen partijen, en dat mr. X mede namens mr. Y in een rolinstructie aan de rechtbank om royement van een procedure heeft verzocht, zonder de daarvoor benodigde toestemming van mr. Y.

Beoordeling van de klacht

Bij de beoordeling van het eerste klachtonderdeel geldt als uitgangspunt dat een advocaat zich met een wederpartij betreffende een aangelegenheid, waarin deze naar hij weet door een advocaat wordt bijgestaan, niet anders in verbinding stelt dan door tussenkomst van die advocaat, tenzij deze laatste hem toestemming geeft rechtstreeks met die partij in verbinding te treden. Ditzelfde geldt wanneer de wederpartij zich rechtstreeks tot de advocaat wendt. In deze zaak heeft de wederpartij – de zoon van de cliënt van mr. Y – zich rechtstreeks tot mr. X gewend en heeft mr. X, zonder mr. Y daarvan in kennis te stellen, een vaststellingsovereenkomst opge maakt, die vervolgens door de cliënt van mr. Y en de wederpartij is ondertekend. Mr. X heeft daarmee in strijd gehandeld met voormeld uitgangspunt. Daaraan doet niet af de opvatting van mr. X dat de tussen partijen getroffen regeling vooral voordelig is voor de cliënt van mr. Y.

De omstandigheid dat mr. X van oordeel is dat de tussen partijen totstandgekomen vaststellingsovereenkomst gunstig is voor de cliënt van mr. Y, doet niet terzake. In het kader van een juiste belangenbehartiging komt die beoordeling toe aan de eigen advocaat van A of diens vervanger. Nu mr. X mr. Y zelfs niet in kennis heeft gesteld van de tussen partijen getroffen regeling, noch mr. Y een concept van de vaststellingsovereenkomst heeft doen toekomen, heeft mr. X mr. Y de mogelijkheid onthouden om kennis te nemen van de inhoud van de getroffen regeling. De handelwijze van mr. X is tuchtrechtelijk verwijtbaar. Dit onderdeel van de klacht is derhalve gegrond.

Uit hetgeen hiervoor is overwogen vloeit reeds voor dat ook het tweede klachtonderdeel gegrond is. Nu mr. X mr. Y niet op de hoogte had gesteld van de getroffen regeling kon hij ook niet mede namens hem om royement verzoeken. Dit geldt temeer nu ter zake van rolinstructies de rechtbank de procureur op zijn woord gelooft. Door de rechtbank te informeren als mr. X heeft gedaan, zonder te beschikken over de daarvoor van mr. Y benodigde toestemming, heeft mr. X tuchtrechtelijk verwijtbaar gehandeld.

Beslissing

De Raad van Discipline verklaart de beide onderdelen van de klacht gegrond; legt aan mr. X op de maatregel van enkele waarschuwing.

